

Kaisa Kallio

IHMISKAUPPA GLOBAALIEN MAISEMIEN KATVEISSA

Ihmiskaupunkategorisoinnit ja -kuvasto Helsingin
Sanomissa 2015–2017.

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Yhteiskuntatutkimuksen opintosuunta
Sosiaalipolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019

TIIVISTELMÄ

Kaisa Kallio: Ihmiskauppa globaalien maisemien katveissa. Ihmiskauppakategorisoinnit ja -kuvasto Helsingin Sanomissa 2015–2017.

Pro gradu -tutkielma, 97 s., 6 liitesivua.

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimus

Ohjaaja: Katja Repo

Huhtikuu 2019

Ihmiskauppa on yksi aikamme vakavimmista ihmisoikeusongelmista, joka on kiinnittänyt myös joukkotiedotusvälineiden huomion. Ihmiskauppa on laajamittaista hyväksikäyttöä, jossa loukataan toisen ihmisarvoa. Lisäksi se on globaaliin ja rakenteelliseen eriarvoisuuteen kytkeytyvä ongelma. Ihmiskauppaan liittyvät mediakuvastot ovat toisinaan stereotyyppioita uusintavia, joten kuvastojen tarkastelu on tärkeää esimerkiksi uhrien tunnistamisen kannalta. Tämä pro gradu -tutkielma selvittää, miten ihmiskauppaa käsitellään Helsingin Sanomissa. Asetan ihmiskaupan globaaliin kontekstiin ja tarkastelen, millaisia ihmiskauppakategorisointeja sekä globalisaatiomaisemia Helsingin Sanomien ihmiskauppauutisointi sisältää. Teoreettinen viitekehyseni pohjautuu käsitteen ihmiskauppa ympärille sekä yhteiskunnalliseen ymmärrykseen globalisaatiosta dynaamisina prosesseina.

Aineisto koostuu Helsingin Sanomien ihmiskauppaa käsitelleistä teksteistä vuosilta 2015–2017. Analyysi on kaksiosainen. Ensimmäinen osa perustuu aineistolähtöiseen etnometodologisviritteiseen kategorianalyysiin ja toinen osa on teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Teoriakehysten muodostaa Arjun Appadurain (1996) mallinnus globalisaatiomaisemista, johon peilaan aineistosta löydettyjä kategorisointeja sekä kategoriamääreitä. Appadurain (1996; 2001) mukaan moderni maailma ja globaalit virrat muodostuvat maisemien välisissä katkoksissa.

Tulosten mukaan Helsingin Sanomien kuvasto edustaa tyypillisiä käsityksiä ihmiskaupasta. Aineistossa ihmiskauppa määrittyy hyväksikäytön, erehdyttämisen ja autonomian rajoittamisen kautta. Kuvastossa näkyy ilmiön monimuotoisuus ja vaikeasti hallittavissa oleva luonne. Ihmiskauppa käsitetään globaalina ilmiönä, joka kytkeytyy siirtolaisuuteen. Rajat ylittävä ihmiskauppa on uhka valtioiden sisäiselle turvallisuudelle, mutta vastuun asettuminen on epäselvää. Kategorisoinnit jakoutuivat paikkakategorioiden mukaisesti sekä työperäiseen ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvään ihmiskauppaan. Tarkastelemalla globaalia ihmiskauppamaisemaa selvisi, kuinka useat toimijat rajoittavat etnisten virtojen liikkuvuutta ja toimijuutta fyysisillä, psyykkisillä ja poliittisilla esteillä. Ihmiskaupan ideologiseen maisemaan liittyi valtioiden suvereenisuus sekä uusliberaalin globaalien talouden hallinnallisuus sekä asiantuntijoiden näille esittämä vastapuhe.

Tuloksissa havainnollistuu, kuinka globalisaation katkokset hyödyttävä toisia ja vahingoittavat toisia. Sosiaalipolitiikan avulla voidaan pienentää katkoksista aiheutuvia haittoja. Ihmiskaupan ymmärtämiseksi ja sen vastaisen toiminnan tehokkuuden takaamiseksi tarvitaan lisää sosiaalista tutkimusta. Stereotyyppisten, etnisten ja sukupuolittuneiden kuvastojen kyseenalaistaminen on osa sitä.

Avainsanat: ihmiskauppa, globalisaatio, globalisaatiomaisemat, globaali eriarvoisuus, kategorianalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Kaisa Kallio: Human Trafficking in the Shades of Global Scapes. Human Trafficking Categorisations and Imagery in Helsingin Sanomat 2015–2017.

Master's thesis, 97 pp., 6 appendix pages.

Tampere University

Social Sciences

Supervisor: Katja Repo

April 2019

Human trafficking is nowadays one of the gravest human rights problems that has achieved a lot of media attention. Human trafficking refers to extensive exploitation in which human dignity is violated. In addition, it is a problem connected to structural global inequality. Media imageries associated with trafficking in humans can occasionally reproduce stereotypes, hence it is important to examine the imageries in order to identify victims, for example. This master's thesis investigates, how human trafficking is dealt with in the newspaper Helsingin Sanomat. Human trafficking is put into a global context and the study gathers information about trafficking related categorisations and global scapes that are found in human trafficking reporting in Helsingin Sanomat. The theoretical framework of the study is based on the concept of human trafficking and the social understanding of globalisation as dynamic processes.

The data consists of texts that deal with human trafficking in Helsingin Sanomat during the years of 2015–2017. The analysis has two parts. The first part is founded on ethnomethodological category analysis. The other part is content analysis in which the theory frame consists of Arjun Appadurai's (1996) modeling of global scapes. The found categorisations and category features are mirrored to the frame of global scapes and flows. According to Appadurai (1996; 2001), the world and the global flows within, form in and through disjunctures among different scapes.

According to the results, the imagery in Helsingin Sanomat represents typical views of human trafficking. In the data, the definition of human trafficking is comprised of exploitation, deception and limitations to autonomy. The complexity of the phenomenon and the difficulty to control the problem can be seen in the imagery. Human trafficking is seen as a global phenomenon linked to migration. Transnational human trafficking is seen as a threat to national safety but how the responsibility settles, is ambiguous. The categorisations followed traditional division between sex and labor trafficking and were differentiated by their place categories. Observations about the global 'traffickscape' revealed that the movement and agency of ethnic flows are limited by physical, mental and political barriers set by multiple actors. The ideoscapes were concerned with the sovereignty of states and governmentality of the neoliberal global economy as well as the counter discourses to them.

The results illustrate how disjunctures within globalization benefit others while others are harmed. Social policy can operate among the global disjunctures and shades and reduce the harms. More social research is needed to comprehend and prevent human trafficking and its structural and inequality-based nature. One part of that is the questioning of the stereotypical, racial and gendered imageries.

Keywords: human trafficking, globalization, global scapes, global inequality, category analysis,

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. IHMISKAUPAN MONINAISUUS, MÄÄRITELMÄT JA SELITYKSET	4
2.1. IHMISKAUPAN MÄÄRITELMÄT JA MUODOT	4
2.2. SELITYSMALLEJA IHMISKAUPALLE	8
2.2.1 IHMISKAUPAN VASTAINEN TYÖ	13
2.3. IHMISKAUPPATUTKIMUKSEN ONGELMAKOHTIA	15
3. GLOBALISAATIO JA ERIARVOISUUS	18
3.1 GLOBALISAATION PROSESSIT	18
3.2. APPADURAIN GLOBALISAATIOMAISEMAT	23
3.3. GLOBALISAATIO JA ERIARVOISUUS	27
4. TUTKIMUSASETELMA	32
4.1. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	32
4.2. AINEISTON ESITTELY	33
4.2.1 MEDIAN ROOLISTA	35
4.3. KATEGORIA-ANALYYSI	36
4.4. PROSESSINOMAINEN LAADULLINEN TUTKIMUS JA SISÄLLÖNANALYYSI	39
4.5. ANALYYSIN KULKU	40
4.4.1 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	42
5. IHMISKAUPPAKATEGORISOINNIT HELSINGIN SANOMISSA	44
5.1. IHMISKAUPPA MÄÄRITELTYNÄ JA MÄÄRITTELEMÄTTÖMÄNÄ ILMIÖNÄ	45
5.2. SEKSUAALISEEN HYVÄSIKÄYTTÖÖN LIITTYVÄ IHMISKAUPPA	46
5.2.1 SUOMALAINEN SEKSIPERÄINEN IHMISKAUPPA	47
5.2.2 ULKOMAALAINEN SEKSIPERÄINEN IHMISKAUPPA	49
5.3. TYÖPERÄINEN IHMISKAUPPA	51
5.3.1 IHMISKAUPPA ULKOMAISEN TYÖVOIMAN HYVÄSIKÄYTTÖNÄ SUOMESSA	51
5.3.2 IHMISKAUPPA MODERNINA ORJUUTENA ULKOMAILLA	54
5.4. IHMISKAUPPA MUIDEN ILMIÖIDEN SIVUTUOTTEENA JA EPÄMÄÄRÄISENÄ UHKANA	56
5.4.1 SEKSUAALISEN KALTOINKOHTELUN YHDISTYMINEN IHMISKAUPPAAN	56
5.4.2 SIIRTOLAISUUDEN JA SALAKULJETUKSEN YHDISTYMINEN IHMISKAUPPAAN	57
5.5. YHTEENVETO	59
6. IHMISKAUPPAMAISEMA JA GLOBAALIT VIRRAT	61
6.1. ETNINEN MAISEMA JA IHMISTEN RAJOITETTU LIIKE	62
6.2. FINANSSIMAISEMA SEKÄ RAHAN JA TEKNOLOGIAN TÄRKEÄT VIRRAT	66
6.3. IDEOLOGISEN MAISEMAN KAHDET KASVOT	69
6.4. YHTEENVETO: IHMISKAUPPAMAISEMA KOKONAISUUTENA	73
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	75
7.1. YHTEENVETO	75
7.2. GLOBALISAATIO, ERIARVOISUUS JA IHMISKAUPPA	77
7.3. SOSIAALIPOLIITTINEN IHMISKAUPPATUTKIMUS	81
7.4. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA RAJOITTEET	82
7.5. LOPUKSI	84
8. LÄHTEET	88
9. LIITTEET	98

1. Johdanto

Nykyään on lähes mahdotonta välttyä mediassa pyörivältä ihmiskauppakeskustelulta. Uutisissa kirjoitetaan modernista orjuudesta, dokumentit esittelevät pakkotyötä ympäri maailmaa ja elokuvat kertovat kaupatuista naisista. Ihmiskauppa kiinnostaa ja puhuttelee, mutta harvat pysähtyvät miettimään, mitä ihmiskauppa todella tarkoittaa ja keitä sen uhrin ovat, saati sitä, mikä sen merkitys on omassa hyvinvointiyhteiskunnassamme. Myös tutkijoiden keskuudessa on edelleen epäselvää, mitä ihmiskauppa on ja keitä ovat sen uhrin (Roth 2010). Ihmiskauppa on ollut kansainvälisenä huolenaiheena ja mielenkiinnon kohteena jo muutaman vuosikymmenen ajan, ja vähitellen Suomessakin on herätty aiheeseen.

Mediassa luodaan usein yksipuolista kuvaa ideaaliuhreista, jolloin muunlaiset tarinat jäävät kertomatta (Viuhko 2013; Weitzer 2012, 1345). Ihmiskaupan ympärille saatetaan myös luoda moraalista paniikkia, mikä hankaloittaa sen objektiivista tutkimista (Andrijasevic 2010, 26; Penttinen 2010, 31). Yleinen kertomus rikollisryhmän kidnappaamasta naisesta, joka vastoin tahtoaan ja väkivalloin kuljetetaan toiseen maahan orjuudenkaltaisiin olosuhteisiin myymään itseään, on haitallinen yksinkertaistus, johon törmää jatkuvasti (Roth 2010, 93–94). Tässä sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielmassa tarkastelen, miten ihmiskauppaa käsitellään Helsingin Sanomissa, joka Suomen laajalevikkisimpänä sanomalehtenä edustaa suomalaista ydinmediaa, ja tarjoan yhdenlaisen kehyksen ilmiön ymmärtämiseen. On tärkeää tarkastella suomalaisen uutismedian lukijoilleen välittämää ihmiskauppakuvastoa, koska sillä on vaikutusta siihen, miten ihmiset rakentavat käsityksiään ihmiskaupasta. Ihmiskaupan määritelmillä ja syillä on vaikutusta ihmiskaupan vastaiseen toimintaan sekä uhrien tunnistamiseen.

Ihmiskauppa on vakava ihmisoikeusrikkomus, jossa ihmiset ovat hyödykkeitä. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmiskauppalisäpöytäkirjan (UNOCD 2000) mukaan ihmiskauppa on ihmisten värväämistä ja kuljettamista hyväksikäyttötarkoitukseen erehdytystä tai pakkokeinoja käyttäen. Toisistaan erotellaan usein seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa, pakkotyö sekä elinkauppa. Tässä tutkielmassa määrittelen ihmiskaupparikoksen laaja-alaiseksi hyväksikäyttöprosessiksi, jossa toista kontrolloidaan ja häneltä riistetään ihmisarvo (vrt. Roth 2012, 258–270). Sen lisäksi omaksun yhteiskuntatieteellisen käsityksen ihmiskaupasta rakenteellisena ja globaalina ilmiönä, jolla on yhteiskuntiin ja yksilöön vaikuttavia seurauksia. Yhteiskuntien rakenteelliset tekijät, kuten taloudellinen puute, sosiaalinen eriarvoisuus ja sukupuolikäsitykset vaikuttavat ihmiskaupan muotoon ja intensiivisyyteen (Newman & Cameron 2008). Ihmiskauppaa

tavataan eri muodoissaan ympäri maailmaa. Maailmanlaajuisesti sen on arveltu tuottavan noin 10 miljardia euroa joka vuosi (Europol 2004, 12).

Ihmiskauppaa on viime vuosikymmeninä tutkittu runsaasti, mutta laadultaan vaihtelevasti (Tyldum & Tveit & Brunovskis 2005, 7), ja lisäksi suurin osa tutkimuksista keskittyy seksuaaliseen hyväksikäyttöön linkittyvään ihmiskauppaan ja prostituutioon (esim. Andrijasevic 2010; Marttila 2009; Penttinen 2004; Roth 2010; 2012). Suomessakin tutkimukset ovat keskittyneet seksiperäiseen ihmiskauppaan, jossa on korostettu etenkin venäläisten ja virolaisten prostituoitujen osuutta. Lisäksi ihmiskauppa yhdistetään järjestäytyneeseen rikollisuuteen, siirtolaisuuteen ja laittomaan maahanmuuttoon. (Esim. Lassila & Pärssinen & Sario 2005; Lehti & Aromaa 2002; Marttila 2009.) Useat tutkimukset sivuuttavat joitain tärkeitä elementtejä ihmiskaupasta tai luovat siitä liian dramaattisen kuvan (Weitzer 2012), minkä takia tarkastelen ihmiskauppaa kokonaisuutena.

Tutkielmani tarkoitus on selvittää Helsingin Sanomista (HS) kerätyn aineiston ja laadullisen tutkimuksen avulla, minkälaisena ilmiönä ihmiskauppaa käsitellään Suomessa. Tutkielmassani vastaan kysymykseen, **miten ihmiskauppaa käsitellään Helsingin Sanomissa vuosina 2015–2017?** Vastaan kysymykseen käyttäen apuna analyttisiä tutkimuskysymyksiä: *1. Millaisia ihmiskaupakategorisoiteja Helsingin Sanomissa on? 2. Millaisia selontekoja ihmiskaupalle esitetään? 3. Millainen on globaali ihmiskauppamaisema Helsingin Sanomissa?* Aineistoni koostuu vuosien 2015–2017 uutisartikkeleista, joita analysoin etnometodologisviritteisen kategoria-analyysin tarjoamin välinein. Toinen osa analyysistani on teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa käytän teoriakehyksenä Arjun Appadurain (1996) mallinnusta globalisaatiomaisemista ja -virroista. Tarkoitus on tuottaa tietoa ilmiökentästä tutkimalla osin piilossa olevia kulttuurisia kategorisoiteja, joita mediasta luemme ja joilla itse rakennamme ympäröivää maailmaa.

Kategoriat ovat merkityssisällöltään rikkaita, joten niiden tarkastelu kertoo sosiaalisesta ympäristöstä, tästä ajasta ja arvoista (Juhila & Jokinen & Suoninen 2012a). Kategoria-analyysi on tässä tutkielmassa löyhempi tapa tulkita maailmaa ja aineistoa, eikä yksityiskohtaista jäsenkategorioiden tutkimista. Kategorisoinnit ohjasivat huomion ilmiön globaaliin luonteeseen, minkä tarkastelussa ihmiskaupan käsittäminen globaaleina maisemina ja virtauksina oli hyödyllistä (vrt. Penttinen 2004). Yhteiskuntatutkimuksen kentällä hyvänä lähtökohtana toimii globalisaation ymmärtäminen dynaamisina sosiaalisina prosesseina, jotka muokkaavat muun muassa talouden, politiikan ja kulttuurin rakenteita (esim. Kosonen 1999; Sassen 2007; Therborn 2000). Myös ihmiskauppa on dynaaminen ilmiö, jolla on yhtymäpintaa globalisaation eriarvoistavien prosessien kanssa. Appadurai (1996) käsittää globalisaation viiden maiseman ja niiden väliin jäävien katkosten kautta. Tämän sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielman kannalta niistä merkittävimmät ovat etniset ja

ideologiset maisemat sekä mediamaisema, jonka osa-alueen analysointiin tutkimusasetelmani perustuu. Sosiaalipolitiikan kautta on mahdollista puuttua eriarvoistaviin rakenteisiin, ikään kuin toimia globalisaation maisemien välisissä kuiluissa.

Sosiaalipolitiikassa keskitytään usein hyvinvointivaltion tutkimiseen, mutta yhteiskuntatieteenä sillä on annettavaa myös globaalimmalla tasolla. Sosiaalipolitiikalla on pyritty vähentämään taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta sekä lisäämään esimerkiksi sukupuolten välistä tasa-arvoa, poistamaan köyhyyttä ja tukemaan heikoimmassa asemassa olevia (Anttonen & Sipilä 2000). Nämä keinot ovat niitä, joilla ihmiskauppaa vastaan voidaan taistella. Lisäksi toimivalla sosiaalipolitiikalla ehkäistään ihmiskauppaa myös Suomessa, sillä Suomi ei ole muusta maailmasta irrallaan, vaan globaalit virrat vaikuttavat täällä yhtä lailla. On oleellista, että esimerkiksi viranomaiset sekä sosiaali- ja terveystalouden työntekijät tunnistavat mahdolliset uhrin ja osaavat tarjota oikeanlaista apua.

Tutkielmassa selvitän ihmiskaupan globaalia luonnetta aiemman ihmiskauppatutkimuksen, globalisaatioteorioiden sekä oman analyysini kautta. Ihmiskauppakategorisointien ja globaalin ihmiskauppamaiseman kuvailun kautta selvitän, millaisena ilmiönä ihmiskauppa näyttäytyy Suomessa, ja miten globaalit ja rakenteelliset ihmiskauppaan vaikuttavat tekijät heijastuvat mediamaisemassa. Aluksi selvitän, miten ihmiskauppa määritellään, minkälaisia muotoja se saa sekä pohdin ihmiskaupalle annettuja selityksiä. Ilmiökentän huolellinen määrittely on tärkeää, jotta ymmärrämme, mistä oikeastaan on kyse. Kolmas luku käsittelee globalisaatiota, sillä ihmiskaupan globaali ja erotteleva luonne korostui aineistossani. Neljännessä luvussa esittelen tutkimusasetelmani, kertaan tutkimuskysymykset sekä kerron aineistosta ja analyysin etenemisestä. Viides luku on ensimmäinen tuloslukuistani, jossa esittelen aineistosta löytämäni viisi ihmiskauppakategorisointia. Kuudennessa luvussa analysoin, miltä näyttää Helsingin Sanomien ihmiskauppamaisema, peilaamalla sitä Appadurain (1996) teoriaan globalisaatiomaisemista. Päätän tutkimukseni pohdintalukuun, jossa esitän yhteenvedon tuloksistani ja pohdin ihmiskaupan yhteiskunnallista luonnetta.

2. Ihmiskaupan moninaisuus, määritelmät ja selitykset

Ihmiskauppa on noussut suureksi kansainväliseksi huolenaiheeksi viimeisten vuosikymmenten aikana. Ihmisiä kaupataan esimerkiksi pakkotyöhön, seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, avioliittoihin sekä adoptioon. Tässä luvussa esittelen aiemmin tehdyn tutkimuksen avulla, mitä ihmiskaupalla tarkoitetaan. Ensimmäinen alaluku keskittyy ihmiskaupan hankalaan määrittelyyn sekä ihmiskaupan eri muotoihin. Toisessa alaluvussa esittelen ihmiskaupalle annettuja selitysmalleja sekä esittelen lyhyesti ihmiskaupan vastaisia toimia Suomen kontekstissa. Luvun lopuksi esittelen erilaisia ongelmia, joita tutkijat ovat kohdanneet ihmiskauppaa tutkiessaan.

2.1. Ihmiskaupan määritelmät ja muodot

Ihmiskaupan määrittely ei ole yksinkertaista, eikä määritelmästä ole päästy täydelliseen yhteisymmärrykseen. Yksi melko kattava ja yleisesti käytetty määritelmä löytyy Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen lisäpöytäkirjasta vuodelta 2000¹. Se tunnetaan myös nimellä Palermon protokolla. Yrityksiä määritellä ihmiskauppaa on vuosien mittaan ollut useita, mutta yhtenäistä määritelmää ei ennen YK:n yleissopimusta ole saatu aikaan (Roth 2010, 59–60).

Ihmiskauppalisäpöytäkirjan määritelmä Suomen valtiosopimuksen 71/2006 mukaisesti:

a) "ihmiskauppa" tarkoittaa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäytöksi katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen. (Suomen valtiosopimus 71/2006.)

¹Alkuperäinen määritelmä (UNOCD 2000): "Trafficking in persons" shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs"

Määritelmä on kompromissi, joka ei ole syntynyt poliittisessa tyhjiössä, ja se jättää jonkin verran tulkinnanvapautta (Roth 2012, 255, 258–259). Se on kuitenkin hyvä lähtökohta tutkimukselle, mikäli rajoittuneisuus pidetään mielessä (Tyldum & Brunovskis 2005, 20). Yhdenvertaisuusvaltuutetun ylitarkastajana ihmiskauppa-asioissa toimiva, oikeustieteiden tohtori Venla Roth (2012, 258–270) määrittelee ihmiskaupan laajemmin pitkäaikaisena hyväksikäytön prosessina, jossa uhria alistetaan ja kontrolloidaan tavoitteena useimmiten taloudellinen hyötyminen. Myös väitöskirjassaan Roth (2010, 67) esittää, että vapaudenmenettämisen asteeseen, olosuhteisiin sekä vallankäytön ja kontrollin muotoihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Suomessa oikeuslaitos on keskittynyt liiaksi rekrytointi- ja kuljettamisvaiheeseen (em. 208), minkä lisäksi viranomaiset sekä tutkijat ovat painottaneet harhaanjohtamista ihmiskaupan tunnusmerkkinä (Andrijasevic 2010).

Ihmiskaupan määrittely on tärkeää: se millä perustein joku on tai ei ole uhri, vaikuttaa tämän oikeuksiin, suojeluun ja siihen, miten häneen suhtaudutaan. Ilman kunnollista määritelmää on vaikea tietää, mistä puhutaan ja puhutaanko ylipäätään samasta asiasta. (Tyldum & Brunovskis 2005, 20.) Esimerkiksi seksikaupan kohdalla määrittelyn ollessa liian laveaa, kaikista seksinostajista tehdään rikollisia ja vapaaehtoisesti prostituutiossa työskentelevät kärsivät viranomaisten ”siivouskampanjoista”. Liian kapea-alainen määritelmä voi sen sijaan johtaa siihen, etteivät uhrit saa oikeanlaista apua. (Lassila ym. 2005, 124–125.) Sen lisäksi, etteivät viranomaiset tai muut tunnista potentiaalisia uhreja, uhrit eivät välttämättä itse tunnista olevansa uhreja eivätkä osaa hakea apua, mikäli he eivät pysty identifioitumaan niin sanotun oikeanlaisen uhrin asemaan (Roth 2010, 68). Lisäksi häpeä, pelko, haluttomuus tulla leimatuiksi uhriksi tai epätietoisuus omista oikeuksista vaikuttavat siihen, ettei uhri identifioi itseään uhriksi (Brunovskis & Surtees 2007). Ilmiön piiloisen luonteen lisäksi määritelmien epäselvyys on merkittävä syy sille, miksi uhrien määrästä ja ilmiön suuruudesta on vaikea antaa luotettavia arvioita (Lassila ym. 2005, 121; Roth 2010, 136).

Ihmiskauppatutkimuksessa tehdään usein ero sen välillä, minkälaisesta ihmiskaupasta on kyse. Myös ihmiskauppalisäpöytäkirjasta löytyy kolme eri ihmiskaupan muotoa: seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa, työntekoon pakottaminen sekä elinkauppa. Muita muotoja ovat rikolliseen toimintaan tai kerjäämään pakottaminen sekä saattaminen epäinhimillisiin olosuhteisiin. (Protukipiste 2017; Roth 2010; UNOCD 2000.) Vaikka ihmiskaupalla tarkoitetaan kaikkea näistä, tutkimukset keskittyvät usein joko seksiperäiseen tai työperäiseen ihmiskauppaan.

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa on kenties tutkituin ja eniten julkisella agendalla oleva ihmiskaupan muoto (Lassila ym. 2005, 120; Newman & Cameron 2008, 5). Esimerkiksi EU:ssa raportoidaan edelleen eniten seksuaaliseen hyväksikäyttöön linkittyvää ihmiskauppaa, vaikka huomiota on kiinnitetty entistä enemmän myös työvoiman hyväksikäyttöön (Europol 2017a, 27).

Useimmiten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa on prostituutioon pakottamista (Jyrkinen & Penttinen 2017, 251; Viuhko & Jokinen 2009). Prostituutio on Suomessa laillista, mutta hyötyminen toisen harjoittamasta prostituutiosta tai prostituutioon painostaminen ovat lailla kiellettyjä (RL 19.12.1889/39). Suomessa on kansainvälisenä poikkeuksena tunnistettu vähemmän seksikaupan uhreja kuin työperäisen ihmiskaupan uhreja (Roth 2010; 2012; Viuhko 2013, 401). Useimmiten seksikaupan uhrit ovat naisia, joten siitä puhutaan myös naiskauppana (Europol 2004, 12; Lassila ym. 2005; Newman & Cameron 2008; Roth 2010). Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa voi kuitenkin olla myös muunlaista hyväksikäyttöä kuin prostituutioon pakottamista. Mediassa ja tutkimuksissa korostuvat pakkoprostituution ulkomaalaiset uhrit, paritus ja laitton maahantulo (esim. Viuhko & Jokinen 2009; Lehti & Aromaa 2002), vaikka ilmiöön liittyy paljon muutakin.

Toinen tärkeä ihmiskaupan muoto on työperäinen ihmiskauppa. Työhön pakottaminen ja työvoiman hyväksikäyttö kaupallisessa hyötymismielessä on globaalisti laajalle levinnyt ilmiö. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n (2017, 32) mukaan noin 16 miljoonaa ihmistä on vuonna 2016 tehnyt jonkinlaista pakkotyötä, etenkin kotitalouksissa tai maatalous-, rakennus- tai teollisuussektorilla. Naisia käytetään useammin hyväksi kotitalouksissa, kun taas miehet työskentelevät kaivoksilla, rakennustyömailla, tehtaissa sekä maataloudessa (ILO 2017, 31). Myös kerjäämiseen pakottaminen lasketaan osaksi pakkotyötä (em. 32). Hyväksikäyttöä ilmenee myös kausiluonteisessa työssä, viihde-, matkailu- ja ravintola-aloilla sekä tekstiiliteollisuudessa. Rikollisjärjestöt kohdistavat toimintaansa vähemmän säädellyille aloille ja vastaavat halvan työvoiman kysyntään keskittämällä rekrytointia siirtolaisvirtojen ympärille. Työperäinen ihmiskauppa onkin kasvussa ympäri Eurooppaa. (Europol 2017b, 52–53.) Myös Suomessa on havaittu ilmiön kasvua ja vakavoitumista (Roth 2010, 187–189).

Kolmas ihmiskaupan ulottuvuus, joka mainitaan YK:n ihmiskauppalisäpöytäkirjassa (UNOCD 2000), on elinkauppa. Suomen rikoslaissa (RL 19.12.1889/39) mainitaan ihmiskaupparikoksena elinten poiston lisäksi kudosten poistaminen, mikäli toinen on ihmiskaupparikoksen tunnusmerkit täyttäen jollakin tavalla siihen pakotettu. Suomessa ei ole ilmennyt elinkauppaan liittyviä tapauksia (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2018a). Pakkoavioliittotapauksia Suomessa sen sijaan on tullut ilmi (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2018b), mutta on kiisteltyä kuuluvatko pakkoavioliitot ihmiskaupparikosten alle. Esimerkiksi Kansainvälinen työjärjestö ILO ei laske pakkoavioliittoja osaksi ihmiskauppaa, vaan esittää niiden toimivan kulissina varsinaiselle työhön pakottamiselle. Pakkoavioliitoissa elää lähes 29 miljoonaa ihmistä. (ILO 2017.)

Erottelu eri muotojen välillä ei ole aina tarkoituksenmukaista, sillä hyväksikäytössä voi ilmetä piirteitä molemmista ja seksityöhön liittyvä ihmiskauppa voidaan käsittää myös työvoiman

hyväksikäyttönä (Viuhko 2013, 387). Toisinaan pakkotyön vakavuus ja uhrien avuntarve saavat vähemmän huomiota, koska seksuaalisesta ihmiskaupasta käydään enemmän keskustelua (em. 401, Newman & Cameron 2008, 5). Toisaalta esimerkiksi Alexis Aronowitz (2001, 168) esittää, että seksikauppaan liittyy usein enemmän sosiaalista stigmaa ja psyykkisen avuntarve on suurempi. Hänen mukaansa prostituoidut ovat enemmän kontaktissa ulkomaailman kanssa kuin muut pakkotyöläiset, joten he myös todennäköisemmin löytävät apua. Yhdysvalloissa on sen sijaan huomattu, että pakkotyö on usein pitkäkestoisempaa kuin prostituutioon pakottaminen (Richard 1999, 3). Joka tapauksessa uhrien kokemukset ovat aina yksilöllisiä eikä ole olemassa tyypillistä ihmiskauppatapausta tai uhria, ainakaan ihmisten mielikuvien ulkopuolella (Viuhko 2013, 400).

Ihmiskaupan eri muotoja yhdistävät esimerkiksi alistavat olosuhteet ja epäinhimillisuus. Venla Rothin (2010, 274) mielestä ihmiskauppa tulisi määritellä pakottavien tai alistavien olosuhteiden (*coersive circumstances*) kautta eikä keskittyä siihen, missä määrin uhri on tiennyt mihin on lähdössä, mihin keskitytään etenkin oikeuskäytännössä. Myös Rutvica Andrijasevicin (2010, 36) näkemys ihmiskaupasta on samankaltainen, sillä hänen mielestään huomio tulisi kiinnittää työskentelyn ehtoihin eikä harhaanjohtamiseen. Roth (2010, 67) argumentoi, että YK:n ihmiskaupamääritelmää tulisi tulkita niin, että pakottaminen, erehdyttäminen ja muu harhauttaminen voi tapahtua missä vaiheessa tahansa ihmiskaupprosessia, eikä vain lähtötilanteessa. Siten esimerkiksi vapaaehtoinen siirtolaisuus prostituoiduksi voi muuttua ihmiskaupaksi missä vaiheessa prosessia tahansa (em.; myös Andrijasevic 2010).

Ihmiskaupan uhrit kohtaavat väkivaltaa ja kontrollointia, minkä lisäksi alistamiskeinoihin kuuluu perheen uhkaileminen sekä uhrien siirtely eri hyväksikäyttäjien välillä (Europol 2004, 12). Etenkin EU:n ulkopuolelta tulevat uhrit kohtaavat pahoinpitelyn uhan lisäksi todellista väkivaltaa, velkaorjuutta, passien takavarikoimista ja muuta pakottamista (Europol 2017b, 52). Erityisen ilkeän ongelman ihmiskaupasta tekee usein uhrin ja tekijän välille muodostunut henkilökohtainen suhde sekä luottamuksetunteen hyväksikäyttö (Roth 2010, 280–281). Ihmiskaupparikoksen uhriksi joutuminen on prosessi, jossa henkinen, fyysinen ja taloudellinen riippuvuus vaikeuttavat päätöksentekoa. Samoin vaikutuksia on esimerkiksi sosiaalisilla suhteilla, psyykkisellä pystyvyydellä ja erilaisilla traumailla. (Ks. Roth 2010, 279–280.)

Ihmissalakuljetus on ihmiskaupasta erillinen ilmiö, mutta niillä on paljon yhtymäpintaa ja ne usein sekoittuvat keskenään. Tämän takia on syytä käsitellä lyhyesti myös ihmissalakuljetusta. Ihmissalakuljetuksessa ihmiset ovat lähes aina lähteneet matkaan vapaaehtoisesti eikä siihen liity hyväksikäyttämistä. Toisinaan yksilö on lähtenyt vapaaehtoisesti salakuljetettavaksi maasta toiseen ja joutunut myöhemmin hyväksikäytön uhriksi joko kohdemaassa tai jo matkalla. Usein tällaiseen

tilanteeseen liittyy velka, joka uhrin täytyy maksaa kuljettajalleen. Uhri jää velkaorjuuteen ja ajautuu sen takia esimerkiksi tekemään töitä palkatta tai myymään itseään. Jos velkasuhdetta ei synny, ja henkilö on salakuljetuksen jälkeen vapaa tekemään mitä tahtoo, hän ei ole ihmiskaupan uhri. Erona on myös se, ettei ihmiskauppa ole välttämättä luonteeltaan rajoja ylittävää, toisin kuin ihmissalakuljetus. (Aronowitz 2001, 166–167; Roth 2010, 87; Viuhko & Jokinen 2009, 11–12.) Ero ilmiöiden välillä on selkeä, mutta esimerkiksi mediassa ne sekoittuvat helposti. Aronowitzin (2001) mukaan molempia ilmiöitä yhdistää myös se, että ne linkittyvät muuttoliikkeisiin ja laittomaan maahanmuuttoon, jolloin ihmisillä ei ole laillista statusta siinä maassa, johon he päätyvät.

Vaikka ihmiskaupan muotojen erottelu toisistaan on hyödyllistä, pidän itse tärkeänä ihmiskauppaprosessin kokonaisvaltaista ymmärtämistä. Tässä tutkielmassa ihmiskaupparikos on ennen kaikkea laaja-alainen toisen ihmisen hyväksikäyttöprosessi, jossa toiselta riistetään ihmisarvo ja oikeus autonomiaan. Sen lisäksi omaksun yhteiskuntatieteellisen käsityksen ihmiskaupasta globaalina ilmiönä, johon vaikuttavat erilaiset yhteiskunnalliset rakenteet, ideologiat sekä globaalit prosessit. Käsitys siirtää katseen pois yksittäisistä uhreista kohti laajempaa ymmärrystä ihmiskaupaan vaikuttavista tekijöistä. Tarkoituksena ei ole sivuuttaa yksilöllistä kärsimystä tai rikosoikeudellista puolta, vaan tarjota erilainen kehys ilmiön tarkasteluun. Seuraavaksi siirryn esittelemään, millä eri tavoin ihmiskauppaa on selitetty.

2.2. Selitysmalleja ihmiskaupalle

Ihmiskaupan uhriksi voi joutua monesta syystä ja uhrien taustat vaihtelevat suuresti. Osa uhreista sopii niin kutsutun riistetyn ideaaliuhrin muottiin, mutta kokemukset vaihtelevat laidasta laitaan (Viuhko 2013; Weitzer 2012, 1345). Usein uhreiksi joutuvat ovat heikoimmassa asemassa yhteiskunnassa, mutta myös korkeasti koulutettuja ajautuu uhreiksi, etenkin ihmisten paetessa sotaa tai vainoa (Aronowitz 2001, 167–168). Ihmiskauppaa ilmenee mitä erilaisimmissa ympäristöissä ympäri maailmaa (Lassila ym. 2005, 120) ja selityksiä ihmiskaupalle on useita. Tässä kappaleessa käsittelem tärkeimpiä kirjallisuudessa esiintyviä selitysmalleja.

Usein ihmiskauppa käsitetään osana kansainvälistä järjestäytyntä rikollisuutta. Esimerkiksi Venla Roth (2010, 2–3) nostaa esille, kuinka järjestäytyneen rikollisuuden osuutta ihmiskaupassa usein korostetaan, mikä on osaltaan edesauttanut ihmiskaupan nousemista poliittisille agendoille. Ihmiskauppa on yksi tuottavimmista laittomista bisneksistä (Europol 2017a, 24), jossa on matalat riskit, mutta korkeat tuotot (Europol 2013, 24). Järjestäytyneet rikollisryhmät käyttävät hyväkseen väärennettyjä dokumentteja (Europol 2017b, 52) sekä laillisia liiketoimintarakenteita (Europol 2013, 14; 2017a, 25) vastatessaan jatkuvaan kysyntään palveluille, joita hyväksikäytetyt tuottavat (Europol

2013, 24). Suomessa vaikuttaa siltä, että järjestäytynyt rikollisuus on yhteydessä laittomaan seksikauppaan, muttei niinkään pakkotyöhön (Roth 2010, 3). Lisäksi Suomessa tavatut uhrit ovat useimmiten maassa laillisesti eikä ilmiö muutoinkaan automaattisesti liity järjestäytyneeseen rikollisuuteen (Viuhko 2013, 387).

Järjestäytyneeseen rikollisuuteen keskittyminen ohjaa huomiota myös siirtolaisuuteen. Ihmiskaupan sekä ihmissalakuljetuksen voi käsittää osana laajempaa ylijarajaisen muuttamisen kontekstia, jolloin valtioiden toiminta muokkaa muuttovirtojen suuntaa ja muotoa (Dinan 2008; Newman & Cameron 2008, 14). YK:n ihmiskauppapöytäkirjassa ihmiskauppa asetetaan laittoman maahanmuuton sekä järjestäytyneen rikollisuuden kontekstiin, jolloin kansalliset toimet keskittyvät niiden ehkäisyyn esimerkiksi rajavalvonnan ja tiukan maahanmuuttopolitiikan keinoin (Roth 2010, 95). Suomessakin yleisen järjestyksen turvaaminen ja rikostorjunta määrittävät lainsäädäntöä ja ihmiskauppaa ehkäiseviä toimia (Marttila 2009, 28). Myös Euroopan unionin suhtautuminen ihmiskauppaan painottaa rikosoikeudellista sekä sisäisen turvallisuuden puolta. Ulkopuolelta tuleva uhka kytkeytyy laittomaan maahanmuuttoon ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen, ja uhrien näkökulma jää vähemmälle huomiolle. (Roth 2010, 176–177.) Myös Elina Penttinen (2004, 175) toteaa seksikauppaa Suomessa käsittelevässä väitöskirjassaan, että ihmiskauppaa torjuvat valtiot pyrkivät lähinnä suojelemaan itseään laittomilta ja ei-toivotuista ulkomaalaisilta.

Toinen yleinen tapa selittää ihmiskauppaa on malli työntävistä ja vetävistä tekijöistä (*push and pull factors*), jotka ajavat ihmisiä etsimään parempaa elämää. Elintasoerot rikkaampien ja köyhempien maiden välillä ajavat yhä suurempaa määrää ihmisiä liikkeelle (Europol 2013, 24; Newman & Cameron 2008, 2; Roth 2010, 4–5). Lähes yksi neljäsosa pakkotyöläisistä joutuukin hyväksikäytön uhriksi oman kotimaansa ulkopuolella (ILO 2017, 29–31). Lisäksi työelämän syrjivät käytännöt, rajalliset työllistymismahdollisuudet sekä taloudellisten resurssien puute saavat ihmiset etsimään parempaa elämää ulkomailta (Newman & Cameron 2008, 2; Roth 2010, 4–5). Jo 2000-luvun alussa Lehti ja Aromaa (2002, 70) pohtivat, kuinka taloudelliset erot Suomen, Viron ja Venäjän välillä houkuttelevat naisia Suomeen tienaamaan prostituutiolla. Toisaalta pelkästään alueiden köyhyys ei riitä selittämään naiskauppaa, koska valtioiden rikastuminen ei ole esimerkiksi Aasiassa vähentänyt kaupattujen naisten määrää (Lim 1998). Lassila ym. (2005, 120–121) esittävät naiskaupan syyksi naisten taloudellisen tilanteen heikkenemistä ja taloudellista haavoittuvuutta, joihin auttaisivat makrotaloudelliset naisten köyhyys ja mahdollisuuksien lisäämiseen keskittyvät ratkaisut.

Myös työttömyys, informaalinen talouden kasvu, palkkaepätasa-arvo sekä sosiaaliturvan puute työntävät ihmisiä yhteiskunnan reunoille, joissa on helppo joutua hyväksikäytetyksi. Lisäksi äärimmäiset tilanteet, kuten siirtyminen luonnonkatastrofien tai sodan alta pois, tai suuret

yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset lisäävät riskiä uhriksi joutumiselle. (Newman & Cameron 2008, 2–3; Roth 2010, 5.) Sodat ja konfliktit lisäävät riskiä ihmiskaupparikollisuudelle, sillä ihmiskaupan vastaiset toimet eivät ole viranomaisten prioriteettina, minkä lisäksi konfliktitilanteisiin liittyy usein korruption lisääntymistä sekä talouden ja työllisyyden ongelmia. Ihmisillä on myös tarve lähteä etsimään turvallisempaa ympäristöä. (Cameron & Newman 2008, 47.) Ihmiskauppiat käyttävät tällaisia epävarmoja tilanteita hyväkseen (em. 48).

Rutvica Andrijasevicin (2010, 28) mukaan köyhyyden korostaminen pääsyynä ihmiskaupalle vääristää totuutta ja monimuotoisia syitä naisten lähdöille. Andrijasevic (em. 49–50) tulkitsee haastattelemiensa prostituutiossa työskentelevien naisten kertomusten kertovan ennen kaikkea heikoista työllistymismahdollisuuksista ja tulevaisuudennäkymistä. Naiset eivät ole saaneet koulutustaan vastaavaa työtä, vaan työskentelevät aloilla, joista saatava palkka ei riitä kattamaan elinkustannuksia. Lähdön takana oli useita kompleksisia syitä, kuten tarve saavuttaa taloudellinen itsenäisyys, irrottautua hankalista ja patriarkaalista sosiaalisista suhteista sekä halu autonomiaan (em. 49). He olivat itse päättäneet lähteä, tietäen usein, mitä työtä ovat lähdössä tekemään. Niin ei kuitenkaan ole aina, sillä esimerkiksi Venla Rothin (2010, 66) mukaan useat siirtolaisnaiset eivät ole aktiivisesti valinneet prostituutiota, vaan päätyneet siihen velan tai epävarman oleskelulupastatuksen takia, velvollisuudesta perhettä kohtaan tai riippuvuudesta rikosentekijää kohtaan. Sama vaihtoehtottomuus tulee esille useissa tutkimuksissa (ks. Lim 1998).

Joka tapauksessa, toisin kuin ”ideaaliuhrien” tarinoissa (ks. Viuhko 2013), uhriksi joutunut on usein lähtenyt matkalle omasta tahdostaan tai hän on voinut vapaaehtoisesti hyväksyä matalamman palkan. Vastaavat asianhaarat eivät kuitenkaan tee uhrista vähemmän uhria, jos kyse on muuten pitkäaikaisesta hyväksikäytöstä. (Aronowitz 2001, 166–167; Roth 2010, 87; Viuhko & Jokinen 2009, 11–12.) Työntävissä ja vetävissä tekijöissä on runsaasti erilaisia rakenteellisia tekijöitä, jotka ovat yhteydessä eriarvoisuuteen yhteiskuntien sisällä ja välillä. Erilaisten tekijöiden päällekkäisyys voikin tarjota hedelmällisemmän lähtökohdan ihmiskaupan tarkasteluun, kuin yksinkertaistettu *push and pull* -malli.

Kolmas tapa käsitellä ihmiskaupan syitä liittyy myös työntäviin ja vetäviin tekijöihin, sillä ihmiskauppaa selitetään usein kysynnän ja tarjonnan kautta. Joustavaa työvoimaa tarvitaan etenkin matalan koulutustason tehtäviin sekä eroottisiksi seksityöntekijöiksi (ks. Roth 2010, 5–6). Sosioekonomiset erot maiden välillä selittävät osaltaan kasvavaa tarjontaa, joka muodostuu etenkin Afrikan, Lähi-Idän ja Itä-Aasian nuorista työttömistä. Osa talouden sektoreista on riippuvaisia työvoiman hyväksikäytöstä, ja Euroopassa taloudellinen taantuma on lisännyt halvan työvoiman kysyntää entisestään. (Europol 2013, 24.) Ihmiskaupavirrat eivät kuitenkaan muodostu vain

Euroopan ulkopuolelta kohti Eurooppaa, vaan kysyntää ja tarjontaa riittää myös Euroopan sisällä. Ihmiskauppa ei ole stabiili ilmiö, vaan sen virtaukset vaihtelevat ympäristöjen olosuhteiden mukaan. (Lassila ym. 2005, 121.) Yksinkertaistettuna, ihmisiä kuljetetaan tietyille alueille, koska niillä on kysyntää heidän palveluilleen (Cameron & Newman 2008, 28).

Kansainvälisten tutkimusten mukaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa ja suuri seksuaalipalvelumarkkinoiden koko ja kysyntä ovat jonkinlaisessa yhteydessä (Lassila ym. 2005, 122; Roth 2012; 254). Lisäksi kysyntään ja tarjontaan vaikuttavat prostituutiopoliittiset ratkaisut. Yhteydet eivät kuitenkaan ole selviä, sillä kriminalisointi ja huonot tukirakenteet voivat johtaa vaikeuksiin tunnistaa uhreja, jolloin ihmiskauppa näyttää vähentyneen. (Roth 2012, 254; 2010, 18–19, 23, 36.) Louise Shelley (2010, 2–3) esittää, että tuottajat ovat yhä riippuvaisempia halvasta työvoimasta pysyäkseen kiihtyneen globaalin kilpailun tahdissa kuluttajien etsiessä halpoja tuotteita ja palveluita, mukaan lukien seksipalveluita. Se on johtanut kysynnän kasvuun ja muodostanut hedelmällisen bisneksen ihmiskauppiaille. Lim (1998, 10) esittää, että modernisaation, kulutuskulttuurin ja materialismin leviäminen ovat lisänneet seksikaupan kysyntää ja tarjontaa, ja siten sen piirissä tapahtuvaa hyväksikäyttöä. Myös Penttinen (2004, 142) näkee, että kaupungistuminen ja materiaalistuminen ovat lisänneet keskiluokan kasvua sekä seksibisneksen tuottavuutta, sillä siitä on tullut osa kuluttajayhteiskuntaa ja markkinataloutta.

Molempia ihmiskaupan muotoja siis selitetään kysynnän ja tarjonnan kautta, mutta Andrijasevicin (2010, 15) näkemyksen mukaan hyväksikäyttö kaupallisen seksin piirissä johtuu kuitenkin suojelun ja oikeuksien puutteesta, eikä seksimarkkinoiden koosta. Kasvaneeseen tarjontaan eli siirtolaisten runsaaseen määrään on vastattu sulkemalla rajoja, mikä voi edelleen johtaa laittomien keinojen käyttöön ja rikollisjärjestöihin turvautumiseen, mikä lisää uhrien haavoittuvuutta (Andrijasevic 2010; Lassila ym. 2005, 141; Newman & Cameron 2008, 14; Roth 2010, 169).

Neljäs tapa, jolla ihmiskauppaa selitetään, on laajempiin rakenteisiin ja globalisaatioon liittyvä. Käsittelen globalisaatiota tarkemmin luvussa kolme, mutta tässä yhteydessä on mainittava muutamia tärkeimpiä globalisaatiovirtojen vaikutuksia ihmiskauppaan. Elina Penttinen (2004, 137–138) selittää seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa uusliberalistisen talouden globalisaation tuottaman hallinnan kautta, jonka hän käsittää valtajärjestelmänä, jossa etniset ja sukupuolitetut subjektiasemat määrittävät ihmiskaupan muotoutumista. Andrijasevicin (2010) pääväite on, että ihmiskaupassa näkyvät globalisaation muokkaamat valtioiden suvereniteetin (täydellinen, ehdoton ja riippumaton valta omalla alueella), työmarkkinoiden ja kansalaisuuden muutokset. Shelley'n (2010) mukaan globalisaation tuomat muutokset ovat johtaneet kysynnän ja tarjonnan kasvuun. Hän (em. 2–3) esittää, että erot kehittyneiden ja kehittyvien maiden välillä, köyhyyden feminisaatio ja maaseudun

marginalisoituminen johtuvat globalisaatiosta. Lisäksi infrastruktuurin ja teknologian kehittyminen on helpottanut kuljettamista, joten globalisaatiosta ovat hyötäneet eniten rikollisjärjestöt. (Em.) Globalisaatioprosessit, vapaa markkinatalous ja ihmisoikeudet ovatkin joskus ristiriidassa (Newman & Cameron 2008, 4).

Globalisaatiota ei kuitenkaan voi pitää ainoana ihmiskauppaan vaikuttavana tekijänä eikä ilmiöiden välisiä yhteyksiä suorina. Newman ja Cameron (2008) argumentoivat sen puolesta, että rakenteellisten sekä politiikkaan ja hallintaan liittyvien tekijöiden vuorovaikutuksellisuus selittää, miksi toiset ovat alttiita ihmiskaupalle. Rakenteellisia tekijöitä ovat esimerkiksi taloudellinen puute, laskusuhdanteet, sosiaalinen eriarvoisuus ja sukupuolikäsitykset. Läheisiä eli politiikkaan ja hallintaan liittyviä tekijöitä ovat esimerkiksi lainsäädäntö, korruptio, organisoitunut rikollisuus sekä heikko lainvalvonta. Lisäksi Newman ja Cameron (2008, 2) esittävät, että globalisaation aikakaudella liberaalit taloudelliset prosessit ovat johtaneet valtioiden heikentyneeseen kykyyn ylläpitää sosiaalisia ja taloudellisia turvaverkkoja. Alla olevassa taulukossa on esitelty Newmanin ja Cameronin (em. 3) näkemys ihmiskauppaan vaikuttavista tekijöistä ja niiden jaottelusta.

RAKENTEELLISET TEKIJÄT

Taloudelliset tekijät	globalisaatio, köyhyys, lama, markkinatalous, sääntelyn purkaminen
Sosiaaliset tekijät	sosiaalinen eriarvoisuus, sukupuoleen perustuva syrjintä, vähemmistöjen heikko asema
Ideologiset tekijät	rasismi, muukalaisviha, stereotypiat
Geopoliittiset tekijät	sota, yhteiskunnalliset selkkaukset, väkivaltaiset konfliktit, sotilaalliset operaatiot

LÄHITEKIJÄT

Lakiin ja politiikkaan liittyvät tekijät	riittämättömät oikeudelliset järjestelmät, heikko lainvalvonta, maahanmuuttopolitiikka ja -lait, heikko työlainsäädäntö
Oikeusturvaan liittyvät tekijät	korruptio, valtion osallisuus rikollisuuteen, formaalin talouden sekoittuminen järjestäytyneeseen rikollisuuteen, salakuljetus
Kansalaisyhteiskunnan ja valtion väliseen suhteeseen liittyvät tekijät	heikot koulutuskampanjat, tietoisuuden puute, heikko kansalaisyhteiskunta, valtion organisaatioiden toiminnan läpinäkymättömyys

Taulukko 1. Ihmiskauppaan vaikuttavia tekijöitä. Mukailten alkuperäistä: Newman & Cameron 2008, 3.

Erot taloudellisissa ja sosiaalisissa olosuhteissa selittävät ihmiskaupan suuntaa köyhemmistä maista rikkaampiin. Samalla kulkuvälineiden ja kommunikaation kehitys on helpottanut ihmisten liikettä sekä rikollisjärjestöjen toimintaa. Ylipäätään sosioekonomiset tekijät ovat merkittäviä, sillä voitot ohjaavat rikollisia, kun taas taloudellinen puute tekee potentiaalisista uhreista haavoittuvampia petokselle ja hyväksikäytölle. (Em. 2.; Lassila ym. 2005, 122.) Myös suhteellinen köyhyys lisää riskiä ajautua ihmiskaupan uhriksi (Cameron & Newman 2008, 21, 39–40; Lim 1998). Esimerkiksi

Thaimaan maaseudulla talojen kunto ja kodinkoneet paljastavat, millä perheillä on ulkomailla työskenteleviä lapsia. Se lisää materialististen arvojen globaalin leviämisen myötä houkutus lähettää lapset muualle (seksi)työhön. (Lim 1998, 207.) Taloudellisessa ahdingossa elävät ihmiset saattavat olla myös voimattomia fyysisesti, laillisesti ja poliittisesti sosiaalisen asemansa takia, jota voi edelleen heikentää seksismi ja rasismi (Newman & Cameron 2008, 2). Vaikka monet ihmiset elävät vastaavissa olosuhteissa, kaikki eivät joudu ihmiskaupan uhreiksi, minkä takia tekijöiden risteävyys on oleellista ihmiskaupan syiden ymmärtämisessä (em. 3). Uhreilla on myös runsaasti toimijuutta, eikä niin sanottua voimattomuutta ole siis syytä korostaa liiaksi (em. 17; Andrijasevic 2010; Viuhko 2013).

Yhteiskuntatutkimuksessa globalisaatio voidaan käsittää sosiaalisina prosesseina, joissa maantieteen merkitys taloudessa ja kulttuurissa vähenee (Kosonen 1999, 183). Globalisaation prosesseihin kuuluvat myös taloudellisen sääntelyn muutokset (Kosonen 1999; Sassen 1996; 2001; 2007). Myös työmarkkinoiden sääntelyä on pyritty löystyttämään, ja informaaleilla sektoreilla ulkomaalaisten työntekijöiden riski joutua riistetyiksi on suuri (ks. Roth 2010, 5–6). Sääntelyn purkaminen koskee myös vapaita pääomamarkkinoita ja siirtotyöläisten rahalähetysten tärkeys joillekin valtioille on yksi osatekijä sääntelyn vähentämisen puolustamisessa (Newman & Cameron 2008, 2). EU:n vapaan liikkuvuuden periaatteet ovat lisänneet Euroopan sisäistä ihmiskauppaa (Europol 2013, 24). Kansalliset politiikat vaikuttavat ihmisiin myös rajojen ulkopuolella ja globaali liikkuvuus vaatii ajattelemaan ilmiötä uudelta näkökulmasta (Marttila 2009, 28; Roth 2010).

Yksikään selitys ei yksinään riitä selittämään ihmiskauppaa, mutta yhdessä selitykset kattavat hyvin ihmiskaupan taustalla vaikuttavia syitä. Sosiaalipolitiikan näkökulmasta rakenteelliset eriarvoisuuteen kytkeytyvät tekijät ovat oleellisimpia, ja niihin myös pystytään vaikuttamaan poliittisin keinoin. Sen vuoksi ne ovat pääroolissa myös tässä tutkimuksessa, yhdessä globalisaation haavoittuvuuksia luovien muutosten kanssa. Ennaltaehkäisyyn lisäksi sosiaalipolitiikalla on annettavaa esimerkiksi uhrien auttamiseen. Seuraavaksi esittelenkin lyhyesti, mitä ihmiskaupan vastainen toiminta tarkoittaa Suomen kontekstissa.

2.2.1 Ihmiskaupan vastainen työ

YK:n ihmiskauppaliisäpöytäkirja on merkittävin valtiosopimus, jolla on kansainvälisoikeudellista merkitystä ihmiskaupan vastaisen toiminnan kannalta. Myös Euroopan neuvostolla on asiakirjoja, joissa ihmiskauppa kielletään. Itse asiassa Euroopan neuvoston (2005) yleissopimusta ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta voidaan pitää toiminta-alueeltaan laajempina kuin YK:n pöytäkirjaa. Euroopan unionilla on asiasta direktiivejä sekä ihmiskaupan vastainen toimenpideohjelma. Myös

esimerkiksi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ) tekee työtä ihmiskaupan kitkemiseksi. Kansainvälinen ihmisoikeustuomioistuin ja EU-tuomioistuin voivat käsitellä ihmiskauppasyytteitä, jos ne koskevat useampaa kuin yhtä valtiota. (Ks. Roth 2010; 2012.) Suomessa rikoslakiin lisättiin vuonna 2004 pykälät 25:3 ja 25:3a, jotka kieltävät ihmiskaupan. Jo tätä ennen on rikoslaista löytyneet pykälät muun muassa vapaudenriistoa koskien. (RL 19.12.1889/39.)

Suomea koskevaksi ongelmaksi ihmiskauppa tunnustettiin vasta vuoden 2005 tienoilla, kun Euroopan unionin myötä lainsäädäntöä piti muokata myös Suomessa. Ulkomaalaislain mukaan myös laittomasti maassa olevalle ihmiskaupan uhrille voidaan myöntää oleskelulupa ja seksin ostaminen ihmiskaupan uhreilta kiellettiin vuonna 2006. Näihin aikoihin lanseerattiin myös ihmiskaupan auttamisjärjestelmä. Järjestelmä toimii Lappeenrannassa, Joutsenon vastaanottokeskuksen yhteydessä. Ihmiskaupan uhriksi epäilty on oikeutettu erilaiseen ohjaukseen, sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin, majoitukseen sekä vastaanottorahaan tai toimeentulotukeen. (Ks. Roth 2010, 179, 217.) Suomi onkin ottanut ihmiskaupan vastaiset toimet tosissaan, vaikka tulokset ovat olleet jokseenkin heikkoja (Roth 2010, 180). Epäiltyjä ihmiskaupattapauksia on tullut vähemmän ilmi kuin ilmiön suuruus antaisi olettaa, ja niistä syytteisiin tai tuomioon johtaa todella harva. Tuomioistuimet ovatkin tulkinneet lakia varsin tiukasti. (Roth 2012; Marttila 2009.)

Lainsäädännön lisäksi eri viranomaiset, kuten Maahanmuuttovirasto, Poliisi ja Rajavartiolaitos työskentelevät ihmiskauppaa vastaan. Suomen virallinen, riippumaton ihmiskaupparaportoiija on yhdenvertaisuusvaltuutettu. Raportoiija seuraa ihmiskauppatilannetta Suomessa ja pohtii esimerkiksi lainsäädännön toimivuutta. Raportoiija voi myös antaa erilaisia suosituksia ja lausuntoja, sekä esimerkiksi oikeudellista neuvontaa. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2017.) Suomessa on myös kolmannen sektorin toimijoita, jotka auttavat uhreja sekä levittävät tietoisuutta ihmiskaupasta. Pro-tukipiste on merkittävä toimija etenkin prostituutioon kytkeytyvien ihmiskaupparikosten uhrien auttamisessa. Pro-tukipiste tarjoaa luottamuksellista neuvontaa ja esimerkiksi terveyspalveluita seksi- ja erotiikkapalvelualalla toimiville, vaikeivat he olisi rikoksen uhreja. (Pro-tukipiste 2017.) Myös Rikosuhripäivystykseen (RIKU) voi ottaa yhteyttä epäillessään ihmiskaupparikosta (RIKU 2017). Monika-Naiset liitto toimii sosiaalialalla tarjoten palveluita väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanasille ja -lapsille (Monika-Naiset 2017).

Uhrien tunnistaminen ja yksilölliset tarpeet huomioiva apu on tärkeää. Koska eriarvoiset rakenteet vaikuttavat vahvasti ihmiskaupan määrään ja suuntaan (Cameron & Newman 2008), rakenteisiin vaikuttaminen ennaltaehkäisee myös ihmiskauppaa. Tämän takia solidaarinen ja tasa-arvoisuutta luova ja tuloeroja pienentävä sosiaalipolitiikka niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla voi toimia hyvänä tukena ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa.

2.3. Ihmiskauppatutkimuksen ongelmakohtia

Ihmiskaupan tutkiminen ei ole yksinkertaista, sillä ilmiö on edellisissä alaluvuissa kuvaillun monimutkaisuutensa lisäksi paljolti piilossa oleva. Kvantitatiivista tutkimusta on hankalaa tehdä, koska luotettavia lukuja on vaikea saada, ja kvalitatiiviseenkin tutkimukseen liittyy ongelmia, vaikka sen avulla voidaan päästä syvemmälle kiinni ilmiön luonteeseen. Esittelen seuraavaksi tutkimukseen liittyvää kritiikkiä, joka on syytä huomioida tutkimusta tehdessä.

Ronald Weitzer (2012) kirjoittaa siitä, kuinka ihmiskaupasta on liikkeellä runsaasti erilaisia myyttejä ja väitteitä, joiden todenmukaisuudesta voidaan kiistellä. Hän esittää kritiikkiä ihmiskaupan nykytutkimuksen tilaa kohtaan ja syyttää tästä niin kutsuttuja sortokirjailijoita (*oppression writers*). He kirjoittavat ihmiskaupasta tunteisiin vetoavasti ja liioitellen. Weitzerin mukaan kirjailijat myös sivuuttavat faktat, jotka eivät sovi heidän näkemyksiinsä ja ajavat usein esimerkiksi prostituution kieltämistä kokonaan. Huomio on sosioekonomisten tekijöiden sijaan yksilöissä (em. 1344). Sinänsä tietoisuuden levittäminen aiheen vakavuudesta on aiheellista, mutta kuten Weitzer (2012) havainnollistaa, luotu kuva ihmiskaupasta näyttäytyy helposti liian kärjistettynä, mikä hankaloittaa edelleen aiheen tutkimista ja uhrien tunnistamista. Myös mediassa tällainen kirjoitustapa on vallitsevana (em. 1365; Brunovskis & Surtees 2007, 137; Viuhko 2013, 385–386).

Myös Tyldum ja Brunovskis (2005) pohtivat ihmiskaupan tutkimiseen liittyviä ongelmia. Ihmiskaupan uhrit ovat niin sanottu piilevä populaatio (*hidden population*) eli ryhmä ihmisiä, joiden määrästä ja piirteistä ei juuri ole tietoa, joten luotettavan tiedon saaminen on hankalaa. Lisäksi politiikka värittää ihmiskauppakeskustelua ollen haitaksi puolueettomuudelle. Uhrien määrästä on vaikea saada luotettavaa tietoa, koska tutkimukset toimivat aina tiettyssä kontekstissa ja perustuvat usein esimerkiksi entisten uhrien kertomuksiin, auttamisjärjestelmissä mukana olevien uhrien tai oikeustapauksien määrään. Silloin jää epäselväksi, kuinka suuri osa uhreista jää piiloon, vai löydetäänkö suurin osa. On myös mahdotonta tietää, eroavatko paljastuneiden tapausten uhrien tarinat jotenkin niiden tarinoista, joita ei ikinä löydetä, ja miksi juuri he pääsivät eroon hyväksikäyttötilanteista. (Em. 18–24.)

Tyldum ja Brunovskis (2005, 25–26) kritisoivatkin tutkimustapausten valikoituneisuutta ja informaatiolähteiden tuottaman tiedon mahdollista vinoutuneisuutta. Ongelmallista on etenkin, etteivät uhrit usein vapaaehtoisesti etsi apua ja he voivat vältellä viranomaisia viimeiseen asti, joten on mahdollista, että apua saaneet uhrit eroavat huomattavasti piiloon jääneistä (em). Oman tutkielmani tarkoitus ei ole tuottaa objektiivista tietoa uhrien määrästä tai taustoista, vaan tuoda esille

osin piilossa olevia kulttuurisia kategorisointeja, joita mediasta luemme ja joilla itse rakennamme ympäröivää maailmaa.

Roth (2010, 136) pitää yhtenä suurimpana haasteena ihmiskaupan tutkimuksessa sekä ehkäisemisessä uhrien arvioidun ja oikeasti tunnistettujen määrän välillä olevaa suurta väliä. Se johtunee suurilta osin puutteellisesta uhrien suojelusta, epämääräisistä määritelmistä sekä ihmiskaupan yhdistämisestä läheisiin ilmiöihin. Osa eroista määrissä voi tosin selittyä sillä, että arviot on tehty yläkanttiin kansainvälisen huomion saamiseksi. (Em.) Puutteellinen suojeleminen on Rothin mielestä tärkein syy, miksi ihmiskaupanvastaiset toimet ovat melko tehottomia ja uhrien tunnistamisessa on todellisia ongelmia. Koska ilmiötä esiintyy yhteiskunnan marginaaleissa, myös uhrin haluat pysyttäytyä näkymättömissä esimerkiksi karkotuksen tai stigman uhan takia. (Em. 290.)

Yksi merkittävä ongelma, jota olen myös itse joutunut tutkielmaa tehdessäni pohtimaan, liittyy toiseuttamiseen ja marginaaliaseman uusintamiseen. Kirjoitan tutkielmassa uhreista, mikä ei ole ongelmatonta. Esimerkiksi Andrijasevic (2010) välttää tutkimuksessaan käsitettä ihmiskaupan uhri, sillä hän ei halua ylläpitää vakiintunutta tapaa käsittää naiset heikkoina uhreina, joilla ei ole omaa toimijuutta. Myös Minna Viuhko (2013, 389) pohtii, kuinka uhrin ja toimijuuden käsitteitä pidetään usein yhteensopimattomina, sillä uhrin käsitetään passiiviseksi ja kyvyttömiksi tekemään itseään koskevia päätöksiä.

Uhrin käsitteen ongelmallisuudesta on käyty runsaasti keskustelua feministisen, etenkin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän, tutkimuksen piirissä (Lamb 1999). Uhri nähdään julkisessa keskustelussa puhtaana ja viattomana, kun taas rikoksentehtyjä käsitetään hirviöksi. Lisäksi uhrin nähdään toimijoiden (*actor*) sijaan avuttomina reagoijina (*reactor*). Uhrin rooliin kohdistuvat oletukset vaikuttavat myös uhrien omiin käsityksiin itsestään. (Em. 108–109.) Lamb (em. 109) kirjoittaa, että keskustelussa tulisi tunnustaa uhrin toimijuus, mutta myös passiivisuus sekä vahvuus, resistenssi ja resilienssi, kuitenkin unohtamatta heikkoutta.

Ongelmistaan huolimatta käsite on käytännön syistä paras kuvaamaan ihmiskaupan kohteeksi joutuneita ihmisiä. Sitä käytetään niin aineistossani kuin tieteellisessä tutkimuksessakin ja sen välttäminen on miltei mahdotonta. Tunnistan kuitenkin siihen liittyvät ongelmat, eikä tarkoitukseni ole jatkaa uhriuttamisen perinnettä, vaan korostaa, että uhreilla on monenlaista toimijuutta, joskin se voi olla rajoittunutta (ks. Viuhko 2013).

Uhrin käsitteen ongelmien lisäksi riskinä on erilaisten stereotyyppien vahvistaminen ja erontekojen korostaminen. Ihmisten ymmärrys etnisyydestä ja kulttuureista vaikuttaa arkiseen vuorovaikutukseen, ja journalistien sekä tutkijoiden puhettavat voivat vaikuttaa viranomaisten,

poliitikkojen sekä muiden ihmisten käsityksiin (Huttunen 2005, 118–119). Etnisyydellä viitataan kulttuuriin perustuvaan erontekojen järjestelmään, jolla ihmisten välille muodostetaan eroja kulttuuristen piirteiden kautta (em. 117). Arkikielessä etnisellä viitataan usein suomalaisesta perspektiivistä muihin eli eksoottisiin ihmisiin ja asioihin, mitä ilmentää tässäkin tutkimuksessa esiintyvä käsite etninen ravintola. Etnisyys koskee kuitenkin myös enemmistöryhmiä. (Em. 119.)

Etnisyyteen liitetään usein kulttuurinen ominaislaatuisuus sekä ajatus yhteisestä alkuperästä, mutta molemmat ovat ongelmallisia (em. 127), sillä etnisyyteen liittyy myös sosiaalisia ja poliittisia piirteitä, jotka rakentuvat sosiaalisesti ajassa (em. 129, 133). Tässä tutkimuksessa otan huomioon sen, etteivät kulttuuri tai etnisyys ole pysyviä rakenteita, eikä niillä tule yksinkertaistetusti selittää ilmiöitä. Tunnistan myös oman valta-asemani (ks. Huttunen 2005, 138; Löytty 2005, 162–163) ja tutkimukseni eurosentrisyyden (ks. Löytty 2007, 168–172). Tarkoitukseni ei ole toiseuttaa tai viedä kenenkään toimijuutta, vaan tarkastella ihmiskaupan luonnetta sellaisena, kuin se mediasta välittyy.

3. Globalisaatio ja eriarvoisuus

Kuten katsaus ihmiskaupasta tehtyyn tutkimukseen osoittaa, ilmiö on vahvasti kytköksissä erilaisiin globaaleihin rakenteisiin. Globalisaatio on vauhdittanut niin hyödykkeiden, rahan, tiedon kuin ihmistenkin liikettä. Näillä globaaleilla virroilla on oma vaikutuksensa myös ihmiskauppaan. Globaalista ihmiskaupasta puhuessani en kuitenkaan tarkoita vain rajoja ylittävää ihmiskauppaa, sillä erilaiset globaalit prosessit vaikuttavat myös valtioiden sisäiseen ihmiskauppaan.

Tässä luvussa esittelen tiivistetysti joitain globalisaatioon ja globaaliin eriarvoisuuteen liittyviä piirteitä, keskittyen ihmiskaupan kannalta oleellisimpiin. Ensimmäisessä alaluvussa tarjoan lyhyen esittelyn siihen, mitä globalisaatiolla tarkoitetaan ja miten sitä on teoretisoitu. Huomio on sosiologisessa globalisaatiokäsityksessä, johon liittyy vahvasti taloudellinen ja kulttuurinen näkökulma. Koen sosiologisen globalisaatioteorian toimivan hyvin yhteiskuntapoliittisessa tarkastelussa. Toisessa alaluvussa esittelen tarkemmin antropologi Arjun Appadurain (1996) virtoihin ja maisemiin perustuvan globalisaatioteorian, joka soveltuu hyvin globaalin ihmiskaupan monimuotoisuuden tutkimiseen. Luvun lopussa tuon esille tärkeimpiä huomioita globaalista eriarvoisuudesta sekä globalisaatiomaisemien yhteydestä niihin.

3.1 Globalisaation prosessit

Globalisaatiota on pyritty teoretisoimaan monesta eri lähtökohdasta käsin, eikä sen sisällöstä ole yksimielisyyttä (esim. Held ym. 1999; Kosonen 1999; Therborn 2000). Kirjallisuudesta päätellen aihe on ollut kiinnostuksen kohteena etenkin 1990-luvun loppupuolella, ja laantunut sen jälkeen hieman. Globalisaatiota ovat teoretisoineet nimekkäät sosiologit, kuten Ulrich Beck (esim. 1999), Zygmunt Bauman (esim. 1998; 2011), Anthony Giddens (esim. 2000), Saskia Sassen (esim. 1996; 2001; 2007) ja Göran Therborn (esim. 2000) sekä monet muut akateemikot eri tieteenaloilta. Näkemykset vaihtelevat esimerkiksi sen mukaan, miten myönteisesti ilmiöön suhtaudutaan, ja Held ym. (1999, 2–10) ovatkin tehneet jaon kolmen eri ajatussuunnan mukaan; hyperglobalistit (*the hyperglobalizers*), skeptikot (*the sceptics*) ja muutosajattelijat (*the transformationalists*).

Tässä luvussa esittelen oman tutkielmani kannalta oleellisinta globalisaatiokeskustelua, keskittyen lähinnä muutosajattelijoiden esityksiin taloudellisesta globalisaatiosta. Ne ovat myös yhteiskuntapoliittisesti relevantteja sekä tarjoavat hyvän kehyksen ihmiskaupan, eriarvoisuuden ja globalisaation kytkösten tutkimiselle. Ihmiskaupan globaalia luonnetta tarkasteltaessa on hyvä huomioida globalisaation moniulotteisuus ja prosessimaisuus.

Globalisaatiosta tarjotaan selitystä monimutkaiseen maailmaan, jossa elämme, mutta usein globalisaation nähdään tapahtuvan ”tuolla jossain”. Yhtenäistä määritelmää termille ei ole, vaikka siitä puhutaan niin arjessa kuin tutkimuksessakin runsaasti. Oikeastaan voitaisiin puhua globalisaatioista monikossa (Therborn 2000). Heldin, McGrewin, Goldblattin ja Perratonin teoksen *Global Transformations* (1999) merkitys globalisaatiotutkimukselle on ollut merkittävä. Kirjassa globalisaatio tarkoittaa sosiaalisten, poliittisten ja taloudellisten toimintojen venyttämistä yli rajojen niin, että tapahtumat ja päätökset jossain voivat olla merkityksellisiä myös toisaalla (em. 15). Held ym. (1999, 16) määrittelevät globalisaation seuraavasti (suomennos oma): ”*Prosessi (tai joukko prosesseja), joka ilmentää sosiaalisten suhteiden ja transaktioiden tilallisen järjestäytymisen muutosta – arvioituna niiden laajuuden, voimakkuuden, nopeuden ja vaikutuksen suhteen – tuottaen ylimantereisia tai alueiden välisiä toiminnan, vuorovaikutuksen ja vallankäytön virtoja ja verkostoja.*”² Määritelmässä korostuu prosessinomaisuus ja virtaavuus sekä se, etteivät kaikki globalisaation ulottuvuudet ole dynamiikoiltaan samanlaisia.

Prosessinäkökulma on etenkin sosiologian piirissä yleinen, ja esimerkiksi hyvinvointivaltioita tutkinut sosiologi Pekka Kosonen (1999) argumentoi prosessimaisen globalisaatiokäsityksen puolesta. Hänen (em. 183) määritelmänsä mukaan globalisaatiossa on huomioitava kaksi elementtiä; ensinnäkin se on sosiaalinen prosessi, jossa maantieteen merkitys taloudessa, sosiaalisessa ja kulttuurissa vähenee ja toiseksi, yksilöt tiedostavat ja osallistuvat prosessiin enenevissä määrin. Myös Göran Therborn (2000, 158) käsittää globalisaation useina dynaamisina, eri muotoisina prosesseina. Globalisaatiota talouden näkökulmasta käsitellyt sosiologi Saskia Sassen (1996; 2001; 2007) esittää globalisaation koostuvan useista prosesseista, jotka muokkaavat taloudellisen, poliittisen, kulttuurisen ja subjektiivisen rakenteita.

Saksalaisen sosiologin Ulrich Beckin (1999, 46–47) mukaan globalisaatio viittaa prosesseihin, joiden takia kansallisvaltiot muokkautuvat ja verkostoituvat ylikansallisten toimijoiden vaikutuksesta. Beck (em. 59) esittää, että globalisaatioon liittyy kuusi erilaista ulottuvuutta: kommunikaatiotekninen, ekologinen, taloudellinen, työnorganisatorinen, kulttuurinen sekä kansalaisyhteiskuntaan liittyvä. Ei kenties ole edes mielekäästä pakottaa eri ulottuvuuksia saman tarkastelun alle. Globaaleissa prosesseissa muodostuu ylikansallisia sosiaalisia siteitä, mutta niiden lokaaliutta ei sovi unohtaa. Beck (em. 156) omaksuukin Roland Robertsonin luoman, kritisoidunkin käsitteen glocalisaatio. Robertsonin (1992) mukaan paikallinen ei ole globaalille alisteista vaan se on yksi sen olomuodoista.

² Alkuperäinen määritelmä Held ym. (1999, 16): “*a process (or a set of processes) which embodies a transformation in the spatial organization of social relations and transactions – assessed in terms of their extensity, intensity, velocity and impact – generating transcontinental or interregional flows and networks of activity, interaction, and the exercise of power.*”

Saskia Sassenin (2001) mukaan useat globaaleina käsitetyt ongelmat johtuvat kansallisen ja globaalin rinnakkaisuudesta. Globaalien ja kansallisten toimijoiden kohtaamiset synnyttävät valtioiden ja markkinoiden muovaamia poliittis-taloudellisia etulinjoja, mistä seuraava suvereniteetin uudelleenmuotoutumisen prosessi on osittainen, valikoiva ja strateginen. Sillä taas on erilaisia vaikutuksia eri tilanteissa oleviin ihmisiin. (Sassen 2001, 273.) Sassen (2001, 276; ks. myös 1996; 2007) argumentoi, että kansallisvaltio instituutiona on osittain murtumassa, samalla kun globaalin järjestys on muodostumassa.

Globalisaatio ei ole uusi ilmiö, vaikka se yhdistetäänkin moderniin aikaan. Riippuu tulkitsijasta, kuinka vanhana prosessina se käsitetään; usein sen on nähty alkaneen jo 1400-luvulla, vauhdittuneen 1800-luvulla ja yhä kiihtyneen 1900-luvun loppua kohti (Kosonen 1999, 183; Robertson 1992). Held ym. (1999) erottelevat toisistaan esimodernin globalisaation, aikaisen modernin globalisaation, modernin globalisaation ja nykyisen modernisaation. Tässä yhteydessä kiinnostavin on uusin aalto. Therborn (2000, 163) kuvailee sitä uusliberalistiseksi virraksi, joka on avannut uudenlaiset (pääoman) markkinat vähentäen kansallisvaltioiden kontrollia ja lisäten yksityistämistä sekä globaalia kilpailua. Muutokset työvoiman suhteissa, tuotannon tavoissa ja paikoissa sekä erityisesti finanssitaloudessa ovatkin modernin globalisaation syitä sekä seurauksia (esim. Held ym. 1999).

Uusimpaan aaltoon kuuluu myös uudelleen lisääntynyt siirtolaisuuden määrä, etelästä kohti pohjoista ja Aasiasta Amerikkaan (Held ym. 1999, 303; Therborn 2000). Siirtolaisuus ei kuitenkaan suoraan selity globalisaatiolla, vaan ilmiöt ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Sassen 2007, 129–130). Held ym. (1999, 284) muistuttavat, ettei siirtolaisuutta voi tyypistää vain työperäiseen muuttamiseen, sillä moninaiset poliittiset, sotilaalliset sekä kulttuuriset voimat vaikuttavat yhtä lailla. Työn ja tuotannon siirtymät samanaikaisesti muodostavat ja muokkaavat globalisaatiota (Mittelman 1997b, 235). Lisäksi uusinta globalisaatioaaltoa määrittää tiedon ja viihteen nopea levittyminen television ja Internetin avulla; pääosin englannin kielisistä maista muualle. Kyse onkin ollut lähinnä talouden ja kulttuurin maapalloistumisesta. (Therborn 2000, 163–164.)

Kenties merkittävin nykyglobalisaation piirteistä on kuitenkin nopeatahtinen ja itsenäiseksikin kuvattu pääoman liike (Appadurai 2001; Castells 2000; Giddens & Hutton 2000). Pääoman globalisoituminen on viime vuosikymmeninä laajentunut ja saanut yhä uudenlaisia muotoja eli maailma on arvopaperistunut kiivasta tahtia (Sassen 2018, 13). Sassen (2001, 269–270) esittää ajan kiihtyvyyden ja prosessien energisyyden muutoinkin kuvaavan nykyistä globalisaatiota. Kiihtyvän tahdin on pitkälti mahdollistanut kehittyvä teknologia, jonka merkitys myös taloudelliselle globalisaatiolle on kiistaton (Castells 2000).

Globalisaation todellista globaaliutta on myös kyseenalaistettu, esimerkiksi sen takia, etteivät monikansalliset yritykset ole todellisesti ylikansallisia tai liikkuvia, kehittyvät eivät ole osallisina hyödyissä ja lisäksi globaaliakin taloutta on mahdollista säädellä (Hirst & Thompson & Bromley 2009). Epätasaisesta luonteesta ei kuitenkaan voi päätellä, ettei globalisaatio olisi todellinen ilmiö (Kosonen 1999, 184–185). Samoin kuin Manuel Castells (2000, 53), Pekka Kosonen (1999, 185) esittää, että yritysten liikkuvuuden sijaan rahoitusmarkkinoiden sääntelyn purkaminen (deregulaatio) ja osin siitä johtuva rahavirtojen vauhdikas kasvu kuvaavat parhaiten nykyistä globalisaatiota. Saskia Sassen (1996, 14–15) pitää käsitteen deregulaatio käyttöä hämäävänä, sillä globaalia taloutta voitaisiin hallita olemassa olevien instituutioiden avulla. Lisäksi kyse ei ole niinkään sääntelyn purkamisesta kuin sääntelyn sisällön muuttumisesta ja sääntelevien toimijoiden muutoksista (Sassen 1996; 2001; 2007).

Tutkimuksissa on todettu, etteivät pääomamarkkinoiden muutokset ole itsestään tapahtuvia ja väistämättömiä seurauksia globalisaatiosta. Niiden taustalla on tietoisia, uusliberalismin mukaisia päätöksiä, joita ei ole käsitelty demokraattisesti. (Kosonen 1999, 185; 188.) Myös Ulrich Beck (1999, 205) muistuttaa, ettei taloudellinen globalisaatio ole autonominen mekanismi, vaan poliittinen projekti, jota tietoisesti harjoittavat (uusliberalistiset) ylikansalliset toimijat ja instituutiot. Sassenin mukaan (2001, 262) globaali talousjärjestelmä ei voi olla olemassa ilman, että sitä aktiivisesti implementoidaan, tuotetaan ja rahoitetaan kansallisella tasolla ja infrastruktuurilla.

Uusliberalismi on poliittisen talouden teoria, jonka mukaan hyvinvointia voidaan yhteiskunnissa edistää parhaiten vapauttamalla yksilöiden yritteliäisyyteen liittyvät vapaudet ja taidot. Se tapahtuu institutionaaliossa kehyksessä, jota määrittävät voimakkaat omistusoikeudet, vapaat markkinat ja vapaa kauppa. Valtion tehtävä on tukea tällaisen kehyksen muodostumista, jopa luomalla uusia markkina-alueita, mutta muutoin valtioiden ei tule puuttua markkinoiden toimintaan. 1970-luvun jälkeen uusliberalismille myönteiset ajatustavat ja politiikat ovat levinneet ympäri maailmaa sääntelyn purkamisen ja yksityistämisen myötä. Uusliberalismi on noussut vallalla olevaksi diskurssiksi esimerkiksi kansainvälisissä ja kansallisissa instituutioissa sekä mediassa, vaikuttaen ihmisten joka päiväiseen elämään. (Harvey 2005, 2–3, ks. myös Patomäki 2007.)

Monet taloudellista globalisaatiota tutkineet asettavat uusliberalismille suuren roolin nykyglobalisaatiossa. Niin myös Elina Penttinen (2004, 131), joka käsittää uusliberalismin globaalia maailmaa hallitsevana ideologiana. Hänen mukaansa sen hallinnallisuus tapahtuu markkinoiden kautta; taloutta ei hallita, vaan maailmaa ja yksilöitä hallitaan talouden avulla. Ajatus on tuttu Foucault'ilta (esim. 2010/1978). Penttisen (2004, 145) mukaan globaalissa maailmantaloudessa hallinnallisuus on valtajärjestelmä, joka polarisoi, marginalisoi, erottelee ja etäännyttää. Prosessi on

myös sukupuolittunut ja rodullistettu. Talouden järjestäytymisen uusliberalismin periaatteiden mukaisesti nähdään johtaneen ylikansallisten yritysten ja rikkaiden hyötymiseen sekä tuloerojen kasvamiseen (Faux & Mishel 2000; Penttinen 2004, 108–109; Therborn 2000, 167).

Kansainvälinen multilateraalinen kaupankäyntijärjestys on muotoutunut Bretton Woods -järjestelmän eli Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) sekä Maailman pankin myötä (esim. Held 1999, 164). Vapaakaupan periaatteet ovat institutionaalistuneet, lisäten globaalin kaupankäynnin aktiivisuutta (em. 175). Myös Maailman kauppajärjestö (WTO) on ajanut vahvasti talouden liberalisaatiota ja siten muokannut taloutta maailmanlaajuisesti (em. 165). Osin Bretton Woods -järjestelmän takia globalisaation vaikutukset muovautuvat eri puolilla maailmaa erilaisiksi. Uusliberalismin periaatteiden ja tiukkojen säästöohjelmien avulla rikkaat valtiot pystyvät hallinnoimaan heikommassa tilanteessa olevia valtioita. (Deacon 1999; Therborn 2000.) Globaalia finanssijärjestelmää voi pitää hierarkkisena ja eriarvoisena myös tilastojen valossa (Held ym. 1999, 213, Ortiz & Cummins 2013).

Täytyy kuitenkin muistaa, että globalisaatioiden vaikutukset vaihtelevat paljon alueellisesti (Appadurai 1996; Therborn 2000, 172). Vaikutukset määrittyvät pitkälti sen mukaan, kuka ja missä yksilö on. Voittajia ovat ne, joille globalisaatiot avaavat toiminnan mahdollisuuksia tai hyviä sosiaalisia yhteyksiä. Häviäjiä taas ne, joilta viedään mahdollisuuksia, työpaikka, riittävä toimeentulo tai esimerkiksi oma kulttuuri. (Therborn 2000, 167; ks. myös Sassen 2018.) Globalisaatiota on vaikea erottaa epätasaisesta, sirpaleisesti resursseja jakavasta taloudellisesta prosessista (Appadurai 2001, 4), ja globalisaation hyödyt jakautuvat epätasaisesti myös taloustieteellisten tutkimusten mukaan (Milanovic 2017). Vaikka uusliberalismin markkinausko onkin levinnyt ympäri maailmaa, muutkin ideologiat, kuten demokraattiset ja kriittiset ideat leviävät samalla tavalla (Appadurai 1996; Kosonen 1999, 187). Globalisaatiosta ja (uusliberalistisesta) maailmantaloudesta ei siis ole syytä tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä kriittisten äänien perusteella.

Osa tutkijoista onkin käsitellyt globalisaatiota positiivisena ilmiönä, eivätkä edellä esiteltyt muutosajattelijatkaan kiellä globalisaation mahdollisuuksia. Positiivisena esimerkkinä voidaan pitää esimerkiksi ihmisoikeustietoisuuden kasvamista sekä lääketieteen keinojen levittämistä, joka on edistänyt elinehtoihin liittyvän eriarvoisuuden pienentymistä. Globaalisuus myös mahdollistaa muuttamisen kohti mahdollistavampia ympäristöjä. (Therborn 2000; 2014, 80–81.) Arjun Appadurain (1996) mukaan globalisaatio ei ole positiivista tai negatiivista vaan modernin väistämätön komponentti. Lisäksi täytyy muistaa, että maailmassa on edelleen globaalia irrallaan olevaa kansallista ja yksityistä toimijuutta (Therborn 2000). Globalisaatio on niin rikas ja

monimutkainen prosessi, että on mahdotonta sanoa, että jokin ilmiö (kuten ihmiskauppa tai hyvinvointivaltion alasajo), johtuisi yksinomaan siitä (Kosonen 1999, 189).

Keskustelua eri teoreetikkojen näkemyksistä globalisaatiosta ja sen seurauksista voisi jatkaa lähes loputtomiin. Ihmiskaupan kannalta on oleellista huomata, että globalisaation voi nähdä tuottavan uudenlaisia jakolinjoja ja ristiriitoja, kun eri puolella asuvat ihmiset ovat osa globaalia vuorovaikutusta, mutta todellisuudessa siitä hyötyy vain murto-osa (Kosonen 1999, 190–191; Therborn 2000, 167). Globaalia seksikauppaa Suomessa tutkineelle Elina Penttiselle (2004, 293) globalisaatio on erottelevaa eikä pohjimmiltaan globaalia, koska se ei luo kaikille samanlaisia mahdollisuuksia toimijuuteen. Samansuuntaisia ajatuksia globalisaation erottelevasta luonteesta ovat esittäneet esimerkiksi Zygmunt Bauman (1998; 2011) sekä Saskia Sassen (2018). Käsittelen eriarvoisuuden ja yhteiskunnan reunoille ajamisen teemoja lisää luvussa 3.3.

Tiivistetysti yhteiskuntatieteellisestä globalisaatiosta on syytä muistaa ilmiön prosessinomaisuus sekä eri ulottuvuuksien vaihtelu nopeuden, intensiteetin ja laajuuden mukaan. Siihen liittyy myös muutoksia aika–paikka-akselilla, kuten myös lokaalisuuden ja globaalisuuden suhteessa sekä kansallisvaltioiden roolissa. Talouden näkökulma on korostunut, ja se toimiikin hyvänä lähtökohtana myös sosiaalipoliittiselle tutkimukselle (ks. Kosonen & Simpura 1999). Prosessinomaisuuden ja ulottuvuudellisuuden korostaminen yhdistävät globalisaatiokeskustelun myös Arjun Appadurain (1996) mallinnukseen globalisaatiosta virtoina ja maisemina. Siirryinkin seuraavaksi esittelemään hänen kulttuurista näkemystään, joka sopii hyvin oman media-aineistoni tarkasteluun.

3.2. Appadurain globalisaatiomaisemat

Arjun Appadurai on yksi nykyajan keskeisimmistä kulttuurisen globaalin teoreetikoista. Hänelle maailma on virtojen maailma (1996; 2001, 5). Hän esittelee teoksessaan *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization* (1996) teoriaansa globalisaatiosta, jossa keskiössä ovat median ja siirtolaisuuden kietoutumat ja vaikutukset mielikuvituksen työhön. Appadurain (1996; 2001) näkemys globalisaatiosta on kulttuurinen, mutta hänen virtoihin perustuva mallinsa ottaa hyvin huomioon myös muut globalisaation ulottuvuudet. Hän ei ehkä huomioi globalisaation kaikkia puolia (ks. Therborn 2000), ja hänen teoriaansa voidaan kritisoida esimerkiksi kaoottisuuden liiallisesta korostamisesta (Heyman & Campbell 2009), mutta mallinnus tarjoaa hyvän kehyksen globaalin järjestyksen ymmärtämiseen. Eri ulottuvuuksien käsittäminen virtoina sekä median roolin korostaminen tekevät teoriasta erityisen osuvan oman tutkimukseni kannalta. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa dynaamiset globaalit virrat (Held ym. 1999) ja prosessit

(esim. Beck 1999; Kosonen 1999, Therborn 2000) ovat hyviä lähtökohtia globalisaation ymmärtämiseen.

Appadurai (1996, 5, 31) pitää mielikuvitusta sosiaalisena faktana, joka mahdollistaa ylikansallisesti rakentuvat kuvitellut maisemat, joten mielikuviutus on keskeinen tekijä uudessa maailman järjestyksessä. Hänen (em.) mukaansa kollektiivisesta mielikuvituksesta on tullut eräänlainen organisoitu kenttä yhteiskunnallisille käytännöille. Joukkoviestinnän eri muodoilla on mielikuvituksen kannalta tärkeä rooli ja etenkin elektroninen media muokkaa perinteistä mediakenttää huomattavasti lisäten saatavuutta ja parantaen laatua. Näin erilaiset asiat päätyvät tehokkaammin julkiseen diskurssiin ympäri maailmaa. (Em. 4.) Kuten monet muutkin teoreetikot, Appadurai (em. 5) toteaa tiedon levittymisen ja massamuuton kuvaavan nykymaailmaa. Muista poiketen hän esittää sen johtuvan siitä, että ne laittavat mielikuvitustyön liikkeelle eri tavoin kuin ennen. Tästä seuraa kuitenkin erilaisia epäsäännönmukaisuuksia, koska katsojat ja kuvat ovat molemmat jatkuvassa liikkeessä. (Em.)

Historiallisesti kulttuurinen vaihto on ollut jossain määrin rajoitettua (Appadurai 1996, 27), mutta viimeisen vuosisadan aikana tapahtuneesta vauhdikkaasta muutoksesta Appadurai (em. 29) kirjoittaa teknologisenä räjähdysenä. Se on mahdollistanut uudenlaisen naapuruuden tuntemisen myös kaukana olevien ihmisten kanssa. Ajatus naapuruudesta kuuluu etenkin osaksi niin sanottua hyvää globalisaatiota, jossa keskitytään teknologisiin innovaatioihin, ihmisoikeuksien sekä tiedon ja kommunikaation nopeaan leviämiseen. Positiivisessa valossa nähty globalisaatio on pienentänyt maailmaa ideologisesti ja maantieteellisesti ja mahdollistanut lentämisen myötä naapuruuden tuntemisen, ainakin varakkaille. (Penttinen 2004, 110–113.)

Monimutkainen maailmanjärjestys ei ole ymmärrettävissä yksinkertaisin selityksin esimerkiksi työntävien ja vetävien tekijöiden tai periferiamallin kautta, vaan globaalia maailmaa määrittävät perustavanlaatuiset katkokset talouden, kulttuurin ja politiikan välillä (Appadurai 1996, 32–33). Jotta monimutkaisuutta voisi ymmärtää, Appadurai (1996, 33) esittää mallin viidestä ulottuvuudesta, jotka kuvaavat globaaleja virtoja ja maisemia. Maisemat ovat: 1. etninen maisema (*ethnoscape*) 2. mediamaisema (*mediascape*) 3. teknologinen maisema (*technoscape*) 4. finanssimaisema (*financescape*) 5. ideologinen maisema (*ideoscape*). Ne ovat muuttuvia, epäsäännöllisiä muotoja, jotka kuvaavat kaikkea globaalia toimintaa. Maisema viittaa käsitteenäkin siihen, että se näyttää erilaiselta eri suunnista ja eri toimijoiden silmin katsottuna. Maisemat sisältävät erikokoisia toimijoita ja instituutioita, mutta yksilö on lopulta se, joka navigoi maisemissa. Ne toimivat rakennusosina kuviteltuihin maailmoihin. (Em.)

Appadurai kirjoittaa maisemista (*scapes*) sekä virroista (*flows*) sekaisin käyttäen samoja viittä etuliitettä, mikä on ongelmallista, sillä maisemien voi tulkita kuvaavan lopputulosta, kun taas virtojen prosessia (Heyman & Campbell 2009, 133). Tulkiten virtojen ja maisemien eron samalla tavalla, vaikka maisematkaan eivät koskaan ole valmiita ja stabiileja kuvauksia maailman tilasta, vaan niitä täytyy ymmärtää jatkuvan muutoksen kautta. Käytänkin termejä rinnakkain. Kuten luvussa 3.1. esitin, yhteiskuntatieteellisessä globalisaatioteoriassa prosessinomaisuus ja virroista puhuminen on yleistä. Maisemista puhuminenkaan ei ole tavatonta, sillä esimerkiksi Ulrich Beck (1999, 207) kirjoittaa ylikansallisista ja -paikallisista sosiaalisista tiloista ja maisemista, jotka globalisaation seurauksena ovat osa arkeamme.

Etninen maisema muodostuu Appadurain (1996, 33) mukaan kaikista liikkeellä olevista ihmisistä. Nämä ihmiset, kuten turistit, maahanmuuttajat, pakolaiset ja vierastyöläiset, ovat merkittävä osa maailman järjestystä. Liikkuvat ihmiset muovaavat maisemaa myös paikallaan pysyvien osalta, vaikuttamalla esimerkiksi harjoitettuun politiikkaan. Liikkeessä olevat joutuvat kuvittelemaan vaihtoehtoja eli tekemään mielikuvitustyötä lähes jatkuvasti pääoman liikkeen, tuotannon muutosten ja harjoitetun politiikan muutosten takia (em. 34).

Teknologiseen maisemaan kuuluu kaikenlainen jatkuvasti muutoksessa ja kehityksessä oleva, rajoja ylittävä huipputeknologia sekä tavanomainen tekniikka. Teknologioiden monimutkainen globaali jakautuminen ei seuraa suoraan markkinalogiikkaa tai poliittista kontrollia, vaan riippuu esimerkiksi kompleksisista suhteista rahavirtoihin ja poliittisiin mahdollisuuksiin. *Finanssimaisema* kuvaa globaalin pääoman äärimmäisen nopeaa, hankalasti seurattavissa olevaa ja jopa salaperäistä virtausta. (Appadurai 1996, 33.)

Maisemat ovat erillisiä, mutta vuorovaikutuksessa keskenään. Jokaisella niistä on omat rajoitteensa ja samalla ne rajoittavat toisiaan. Niiden väliin jää eräänlaisia katkoksia³ (*disjuncture*). Maisemat katkoksieneen muodostavat hataran globaalin infrastruktuurin. (Em. 34–35.) Hataraa rakennelmaa sekoittavat entisestään kuvien ja käsitysten maisemat eli *mediamaisema* sekä *ideologinen maisema*. *Mediamaisema* viittaa informaation levittämisen ja tuottamisen keinoihin kuten lehtiin ja elokuvastudioihin sekä niihin kuvastoihin, joita media tuottaa. Yhä suurempi joukko ihmisiä ympäri maailmaa saa vaikutteita median välittämistä informaatorikkaista ja latautuneista kuvastoista,

³ Appadurai käyttää termiä *disjuncture*, jolle on vaikea löytää suomennosta. Oxfordin sanakirjan (<https://en.oxforddictionaries.com/>) selitys on ”separation or disconnection”. *Juncture* sen sijaan suomentuu esimerkiksi liittymäksi tai liitokseksi, joten *disjuncture* on sille vastakkaista. Se viittaa katkokseen, poikkinaisuuteen, eroon tai epäyhteyteen asioiden välillä. Oma suomennokseni on katkos, koska se kuvaa maisemien väliin jäävää poikkinaisuutta hyvin, mutta on helpompi taivuttaa ja hahmottaa kuin esimerkiksi epäyhteys. Käsitän *disjuncturen* myös eräänlaisena kuiluna maisemien välissä.

narratiiveista ja etnisistä maailmoista. (Em. 35.) Myös *ideologiset maisemat* ovat kuvien ketjuja, mutta ne ovat sisällöltään poliittisia ja ideologioihin liittyviä. Ne koostuvat esimerkiksi ajatuksista vapaudesta, hyvinvoinnista, oikeuksista, suvereniteetista ja demokratiasta. Niiden sisältö on epämääräistynyt globaalin leviämisen myötä. Epävakaisiin ideologisiin maisemiin vaikuttavat niin ideoita esittelevät mediamaisemat kuin uusia ajatuksia tuottavat etniset maisemat. (Em. 36–37.)

Ihmiset, teknologia, raha, kuvat ja ideat muodostavat katkonaisia virtoja, jotka kulkevat eri nopeudella, eri suuntiin ja erilaisessa suhteessa ympäristöön. Tämä maisemien välinen epäsäännöllinen ja liikkuva vuorovaikutus johtaa katkokkien syntymiseen. Appadurai esittää näiden jatkuvasti kasvavien katkosten olevan olennaisinta globalisaatiovirtojen ja siten myös koko ilmiön ymmärtämiselle. Virroissa on aina ollut epäyhteneväisyyksiä, mutta nykyään niiden nopeus, voimakkuus ja laajuus vaikuttavat myös globaaliin politiikkaan. (Em. 37; Appadurai 2001, 5–6.) Oman tutkielmani kannalta käsitän tämän niin, että ihmiskauppa mahdollistuu etenkin katkosten takia. Ihmiskauppa on osa useita eri globalisaation virtoja: siinä liikkuvat ihmiset ja raha, mutta lisäksi teknologia luo uudenlaisia mahdollisuuksia ja media välittää tietoa eri toimijoille. Nykyajan ideologista maisemaa hallinnoiva talousajattelu ja uusliberalismi (ks. Penttinen 2004, myös Harvey 2005; Patomäki 2007) tuovat oman lisänsä ihmiskaupan taustatekijöihin. Olennaisinta on kuitenkin globalisaation epävarma puoli (eli katkokset), joiden puitteissa ihmiskauppiaat voivat toimia ja ilmiö jatkaa kasvuaan.

Appadurain (2001, 6) mukaan juuri katkokset tuottavat perustavanlaatuisia sosiaaliseen hyvinvointiin, toimeentuloon, tasa-arvoon, kärsimykseen ja oikeuteen liittyviä ongelmia. Yksi esimerkki katkoksesta on mediavirtaus, jossa tuotetaan kuvastoa hyvinvoinnista, joka ei toisaalla ole saavutettavissa. Mielikuvitus toimii katkonaisten virtojen yhteiskunnallisena vastavoimana tuottamalla esimerkiksi mahdollisuuksia kuvitella muutosta tai vastustaa sortoa, vaikka samanaikaisesti mielikuvituksen kautta valtiot, markkinat ja muut voimat hallitsevat kansalaisia. (Em.) Kansallisvaltiot syventävät katkokkia esimerkiksi käyttäen hyväksi mediamaisemia ”meidän ja muiden” välisten erotteluiden tekemisessä (Appadurai 1996, 39). Yksi mediamaiseman säröisistä kääntöpuolista on sen haitallisia stereotyyppioita ylläpitävä kuvasto. Esimerkkinä Appadurai mainitsee seksikaupan ja -turismin kietovan yhteen fantasiaita ”etnisestä toisesta”, matkailun ilosta sekä globaalista vaihdosta. (Em. 38–39.)

Katkoksia maisemien välille aiheuttaa myös alueellisen järjestäytymisen purkautuminen (*detritorialization*), joka kuvaa ilmiöiden, ihmisten ja asioiden irtautumista alueellisista sidoksista (em. 49). Käsite kuvaa hyvin globalisaation vanhaa järjestystä hajottavaa luonnetta ja onkin samansuuntainen kuin Sassenin (1996) denationalisointi, mutta ei liity vain kansallisvaltioiden vallan

heikkenemiseen. Ihmisten, rahan, kulttuurin ja hyödykkeiden siirtymät muokkaavat paikallista maisemaa ja sen mielipiteitä ja mieltymyksiä. (Appadurai 1996, 49–50.) Deterritorialisaatio on yksi globaalia maailmaa liikuttavista voimista, sillä siihen kuuluu esimerkiksi työläisväestön siirtyminen vauraampien maiden matalapalkka-aloille (em. 37–38).

Etniset virrat ja siirtolaisuus koskettavat monien elämää, mikä Appadurain (1996, 6) mukaan johtaa lisääntyneeseen mielikuvitustyön tarpeeseen, jolloin mediamaisemien tuottaman kuvaston merkitys korostuu. Mielikuvitus on Appadurain (em. 7) mukaan nykymaailmassa lähtökohta toiminnalle eikä pakenemiselle. Tällainen mielikuvitustyö voi osaltaan vaikuttaa esimerkiksi päätökseen muuttaa maalta kaupunkiin tai ulkomaille töihin paremman elämän toivossa, vaikka todellisuus myöhemmin paljastuisikin erilaiseksi, pahimmillaan ihmiskaupaksi. Virtojen ja katkosten muodostama globalisaatio konkretisoituu hyvin kaupunkien kulttuurisessa dynamiikassa, jossa globaalista on tullut modernia ja modernista globaalia. Poliitiikan, erilaisten ihmisten ja mediatuotteiden kohtaamiset muodostavat tällaisia diasporisia julkisia tiloja kaikkialle. (Em. 10–11.) Kuitenkin myös virtojen maailmassa on paikallaan pysyviä rakenteita (kansallisvaltioiden instituutiot), mutta nekin Appadurai (2001, 5) näkee keinoina hallita liikkeessä olevia kohteita.

Globalisaatiomaisemien väliset kuilut ja virtojen lisääntynyt kiihtyvyys tekevät globaalista ja modernista monimutkaista. Maailman verkostomaisuuden kasvu ei ole vain huono asia, mutta globalisaation dynaamisista prosesseista seuraa erilaisia vaikutuksia eri paikoissa ja erilaisille ihmisille. Vaikutukset kohdistuvat niin yksilöihin, yhteisöihin, kulttuuriin, rakenteisiin kuin instituutioihin (Appadurai 2001). Vaikka Appadurai on antropologi ja keskittynyt etenkin kulttuurin maapalloistumiseen, hänen luomansa kehikko tarjoaa hyvän lähtökohdan myös muiden globalisaatioiden ulottuvuuksien tarkasteluun. Erityisen hyvin mallinnus sopii omaan tutkimukseeni, jossa media-aineisto edustaa yhtä palasta mediamaisemasta, välittäen kuvastoa muista maisemista. Seuraavassa luvussa tarkastelen lyhyesti eriarvoisuutta globaalilla tasolla, keskittyen globalisaation eriarvoa synnyttäviin ja ylläpitäviin ominaisuuksiin. Oletuksena on se, että sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoisuus maiden ja ihmisten välillä vaikuttavat ihmiskauppaan merkittäväällä tavalla.

3.3. Globalisaatio ja eriarvoisuus

Esittelen tässä luvussa globaaliin eriarvoisuuteen liittyvää keskustelua, sillä eriarvoisuuden voi nähdä olevan läsnä niin ihmiskaupan syissä kuin seurauksissa. Esittelen ensin lyhyesti Göran Therbornin tapaa käsittää eriarvoisuuden muodot, minkä jälkeen kirjoitan hieman globalisaation vaikutuksesta taloudelliseen eriarvoisuuteen ja lopuksi esittelen Saskia Sassenin nykyaikaa kuvaavaa karkottamisen logiikkaa, jolla näen yhtymäkohtia globaaliin ihmiskauppamaisemaan.

Sosiologi Göran Therborn (2014, 54) esittää, että ”*eriarvoisuuden muodot tulisi nähdä moniulotteisina esteinä, jotka vievät ihmisiltä tasavertaiset toimintamahdollisuudet.*” Moniulotteisten esteiden näkökulma sopii myös ihmiskaupan taustatekijöiden tarkasteluun. Therbornin (2014, 66) mukaan eriarvoisuus voidaan jakaa kolmeen toisistaan erilliseen, mutta keskenään vuorovaikutteiseen ulottuvuuteen. Ensimmäinen ulottuvuudesta on elämänehtojen eriarvoisuus, joka on ihmisten elinmahdollisuuksia koskettavaa sosiaalisesti rakentunutta eriarvoisuutta. Toinen ulottuvuus on eksistentiaalinen eriarvoisuus eli ihmisarvoon linkittyvä eriarvoisuus, joka liittyy ihmisen oikeuteen tulla kunnioitetuksi, kehittää itseään, olla vapaa ja riippumaton. Kolmanneksi ulottuvuudeksi hän listaa resurssien eriarvoisuuden, joka kertoo ihmisten käytössä olevista taloudellisista ja sosiaalisista resursseista. (Therborn 2014, 62–63.)

Kaikki edellä mainitut ulottuvuudet voivat olla taustatekijöinä ihmiskaupalle, kuten luvussa kaksi esitin. Erityisen yhteyden näen kuitenkin ihmiskaupalla ja eksistentiaalisella eriarvoisuudella, sillä se koskettaa ihmisten henkilökohtaista riippumattomuutta, identiteettiä ja kunnioitusta, ja viittaa tilanteisiin, joissa ihmisiltä viedään pois toimintaedellytykset ihmisinä. Eri tavoin alistetut yhteisöt, kuten siirtolaiset, vähemmistöt tai naiset kohtaavat usein eksistentiaalista eriarvoisuutta, jonka taustalta löytyy erilaisia eroja ylläpitäviä statusjärjestelmiä. (Therborn 2014, 64, 67.) Samaiset ryhmät ovat myös alttiimpia ihmiskaupalle.

Globaalilla tasolla eksistentiaalinen eriarvoisuus on vähentynyt toisen maailmansodan jälkeen, mutta kehitys ei ole tasaista ja valtioiden sisäinen vaihtelu on suurta. Naisten asema on pääsääntöisesti parantunut, mutta esimerkiksi suuressa osassa Aasiaa ja Afrikkaa naisviha, lievemmistä syrjinnän muodoista puhumattakaan, on yleistä. Etnisten vähemmistön tilanne on samankaltainen. (Therborn 2014, 102–103.) Kehityksestä huolimatta yhteiskunnat ovat edelleen eksistentiaalisesti eriarvoisia. Esimerkiksi tuotannon siirtäminen halvemman tuotannon maihin, köyhyyteen linkittyvä siirtolaisuus sekä työmarkkinoilta syrjäytyminen ovat eksistentiaalista eriarvoisuutta luovia ilmiöitä modernissa maailmassa. (Em. 105–106.) Vastaavanlaiset mekanismit kuvaavat Saskia Sassenin (2018) mukaan karkottamisen logiikkaa. Sen sijaan taloustieteilijä Branko Milanovic (2017, 212–213) esittää kritiikkiä Therbornia kohtaan huomauttamalla, että pelkkään eksistentiaaliseen eriarvoisuuteen keskittyminen on haitallista, sillä hänen mielestään kokonaistuloerojen kaventaminen voisi johtaa myös eksistentiaalisen eriarvoisuuden vähenemiseen.

Milanovic (2017) kuitenkin jakaa yleisen käsityksen, että (taloudellisen) globalisaation hyödyt eivät jakaudu tasaisesti. Ulrich Beckin (1999, 40) mukaan kuilu rikkaiden ja köyhien eli globalisaatiovoittajien ja -häviäjien välillä kasvaa. James Mittelman (1997a, 18) puhuu rei’istä globaalissa mosaiikissa, millä hän viittaa polarisaation lisääntymiseen, vaikka köyhyys

kokonaisuudessaan vähentyisi. Toisaalta esimerkiksi Jouko Kajanoja (1999) on vertaillut pitkiä aikasarjoja, joiden perusteella hän toteaa, ettei globalisaatiota voi suoraan syyttää esimerkiksi tuloerojen kasvusta, työehtojen joustoista tai julkisten menojen leikkauksista. Globalisaatio ei aja automaattisesti kohti jotain tiettyä muutosta, vaan sen seuraukset riippuvat valitusta sopeutumisstrategiasta (em. 162). Kajanojan näkemykset ovat linjassa luvussa 3.1. esittelemäni globalisaatiokeskustelun kanssa; taustalla on aina (poliittisia) päätöksiä, joita tosin voidaan perustella globalisaatiosta johtuvalla välttämättömyydellä (Kosonen 1999).

Valtioiden välisiä eroja on saatu pienennettyä, mutta valtioiden sisäinen eriarvoisuus on lisääntynyt. Koska kasvava polarisaatio valtioiden rikkaimpien ja köyhimpien välillä on merkittävä ongelma, pelkästään valtioiden keskimääräisten erojen tarkastelu ei riitä kertomaan globaalien eriarvoisuuden tilasta. (Firebaugh 2003.) Branko Milanovic (2017) on tuloerojen tutkimiseen erikoistunut taloustieteilijä, jonka näkemykset ovat samansuuntaisia kuin Firebaugh'lla; globaalit tuloerot ovat edelleen suuret ja haitalliset, vaikka maiden väliset erot ovatkin kaventuneet. Siispä sillä, minne ihminen syntyy, on edelleen suurin merkitys hänen tuleviin tuloihinsa. Tätä etuoikeutta Milanovic (em. 127) nimittää kansalaisuuspreemioksi, jonka niin sanotuissa oikeissa maissa syntyneet ovat saaneet ansiotta. Premio vaikuttaa myös siirtolaisuushalukkuuteen, sillä muuttamalla vauraampaan valtioon yksilön on mahdollista nostaa tulojaan huomattavasti. Tämä on johtanut yksittäisten valtioiden kannalta rationaaliseen, mutta globaalisti syrjivään, valikoivaan maahanmuuttopolitiikkaan. (Em. 127–131.) Premion voi ajatella olevan yhteydessä ihmiskaupan tarjontapuoleen (Newman & Cameron 2008), minkä lisäksi maahanmuuttopolitiikalla on suuri merkitys ihmiskaupan kohteiden haavoittuvuuden lisäämisessä (Andrijasevic 2010; Roth 2010).

Sassen yhdistää teoksessaan *Karkottamisen logiikka* (2018) keskustelun eriarvoisuuden ulottuvuuksista sekä globaaleista prosesseista. Sassenin (2018) mukaan maailman järjestystä yksinkertaisesti selittävistä tekijöistä, kuten köyhyydestä ja eriarvoisuuden kasvusta, pitäisi siirtyä kohti karkottamisen (*expulsion*) käsitettä. Viimeisten vuosikymmenten aikana globaalissa poliittisessa taloudessa on siirrytty karkottamisen toimintalogiikkaan. Karkottaminen viittaa ihmisten, yritysten ja alueiden työntämiseen ulos keskeisistä yhteiskunnallisista ja taloudellisista järjestelmistä. Karkottamista on niin länsimaiden matalapalkkaisten ja työttömien jättäminen sosiaalisen turvaverkkojen ulkopuolelle kuin luonnonympäristön tuhoaminen tai äärimmäisessä köyhyydessä eläminen. (Sassen 2018.) Karkotuksia ilmenee ympäri maailmaa, eri yhteiskuntaluokissa ja olosuhteissa, mutta niiden luonne ja sisältö vaihtelevat (em. 13).

Kuten globalisaatiokaan, karkottaminen ei ole itsestään toimiva subjekti, vaan seurausta ihmisten teoista. Karkottamista voidaan aiheuttaa yksinkertaisilla poliittisilla päätöksillä tai monimutkaisilla

ja kehittyneillä järjestelmillä ja tekniikoilla (Sassen 2018). Käsité *kätkeytynyt kehityssuunta* (*subterranean trend*) tarkoittaa käsitteellisesti salaista tai piilossa olevaa kehityssuuntaa (em. 15). Näistä tehokkaimpana Sassen (2018, 121) pitää finanssitaloutta, jonka logiikassa ensin luodaan velkaa ja varallisuutta, jotka sitten virallistetaan järjestelmän osaksi. Sassen (em. 18, 147–149) ei väitä, että finanssitalouden kyky tuottaa pääomaa olisi lähtökohtaisesti destruktiivinen, mutta haitallisia ovat sen eriarvoisuutta lisäävät mekanismit. Myös Zygmunt Bauman (2011, 49–50) kritisoi rahan vapaan liikkeen, halvan työvoiman ja sääntelyn puuttumisen kuvaamaa finanssitalouden aikakautta sen epävarmuudesta ja valtioiden kyvyttömyydestä tarjota turvaverkkoja kansalaisilleen.

Finanssitalouden räjähdysmäinen kasvu 1980-luvulta alkaen on huomattu myös taloustieteen parissa (esim. Milanovic 2017). Maailma on arvopaperistunut finanssitoiminnan laajentumisen myötä ja liikevoittoa hankitaan monimutkaisten instrumenttien, kuten luottoriskijohdannaisten⁴, avulla, mikä kuvastaa uutta vaihetta globaalikapitalismissa (Sassen 2018, 26). Samaan aikakauteen ajoittuu karkottamisen logiikan yleistyminen, ja nykyään logiikka on kietoutunut talouden ja yhteiskunnan toiminnan sisälle (em. 81). Karkotukset eivät kuitenkaan ole yksittäisten toimijoiden syytä, vaan niiden taustalla ovat niin kutsutut saalistavat muodostelmat (*predatory formations*), jotka muodostuvat esimerkiksi olosuhteista ja toisiaan voimistavista kehityssuunnista (em. 82).

Sassenin teorian mukaan ulossulkemisen logiikka määrittää modernia aikaa. Myöskin modernia aikaa teoretisoinut sosiologi Zygmunt Bauman (2011) peräänkuuluttaa pelkän tulojen tarkastelun sijaan kokonaisvaltaisempaa hyvinvoinnin ja vaurauden jakautumisen tarkastelua. Hän esittää yhteiskuntien 'alaluokkien' (*'underclass'*) jäävän yhteiskuntien järjestyksen ulkopuolelle (em. 3). Bauman (2011, 6–7) toteaa köyhyyden olevan vaarallista ja erityisen vaarallista on, jos se risteää muiden sosiaalisesti syrjittyjen kategorioiden (etnisyydet) kanssa. Sassen (2018) kirjoittaa karkotetuista, kun taas Bauman (2011) käyttää termiä siviiliuhri. Bauman (2011, 7) pitää sosiaalisen eriarvoisuuden ulottuvuuksista räikeimpänä sitä, kuinka todennäköistä yksilön on joutua niin sanotusti siviiliuhriksi (*collateral victim/damage*) ihmisten tai luonnon toiminnan seurauksena. Sivulliset eli marginaaliasemassa olevat joutuvat todennäköisemmin sivuutetuiksi yhteiskunnista, minkä lisääntymistä Bauman (2011, 9) pitää yhtenä nykyisyyden vakavimmista ongelmista.

Systemiset muutokset niin globaalissa etelässä kuin pohjoisessakin ovat johtaneet yhä enenevässä määrin ihmisten karkottamiseen kodeistaan, mailtaan sekä työpaikoiltaan, mikä on avannut lisää

⁴ Luottoriskijohdannaiset ovat monimutkaisia, velkoihin perustuvia rahoitusinstrumentteja. Finanssitalouden valtavasta suuruudesta kertoo se, että pelkästään johdannaisten arvo on moninkertainen koko maailman bruttokansantuotteeseen verrattuna. Vuoden 2013 alussa johdannaisten arvo oli yli kvadriljoonaa (1000 biljoonaa) dollaria (Sassen 2018, 120), kun vuoden 2013 koko maailman BKT oli ”vain” 76 biljoonaa dollaria (IMF DataMapper 2018).

mahdollisuuksia rikollisjärjestöille ja ihmiskaupalle (Sassen 2018, 93). Samalla kun toiset ovat keskiluokkaistuneet, osa elää äärimmäisessä köyhyydessä, valtioiden merkittävistä luonnonvaroista huolimatta. Tämä näkyy Sassenin (2018, 93) mukaan etenkin Angolassa ja Nigeriassa, joka tunnetaan myös merkittävänä ihmiskaupan lähtömaana (UNESCO 2006). Vaikka Sassen puhuu globaalien dynamiikkojen aiheuttamista karkotuksista maailmanlaajuisena järjestelmälogiikkana, myös edistystä on tapahtunut esimerkiksi vähemmistöjen aseman parantumisessa (Sassen 2018, 217). Kehitys on ihmiskaupan kannalta suotavaa, koska ihmiskauppa kohdistuu usein etnisiin vähemmistöihin (Shelley 2010, 54–55, 226).

Vaikka Arjun Appadurai (1996) ei tarkoittanut katkospuheellaan yhtä radikaalia karkottamista, näen näillä kahdella globaalilla logiikalla selkeän yhteyden. Molempien mukaan juuri kaoottisuus on nykyajan toimintalogiikka, ja globaali ikään kuin muodostuu näistä katkoksista. Molempia teorioita kuvastavat epävarmuus ja muutos, vaikkakin Sassenin näkökulma on pessimistisempi. Hänen taloudelliseen globalisaatioon keskittyvä analyysinsä on myös tuoreempaa ja perustuu laaja-alaiseen tutkimukseen, minkä takia pidän sitä hyvänä täydennyksenä Appadurain kulttuuriselle jäsenyykselle.

Ihmiskauppa ei ole vain globalisaatiosta johtuva ilmiö, mutta globalisaatio tarjoaa ilmiölle yhden mahdollisen tarkastelukeyksen. Elina Penttinen (2004) käyttää väitöskirjassaan Appadurain kehikkoa ”seksimaiseman” (*sexscape*) luomiseen ja tarkasteluun. Hän esittää (em. 150), että kyseinen maisema ei ole oma ja erillinen maisemansa, mutta se muotoutuu yhdessä muiden globalisaatiomaisemien kanssa eli jokaisen maiseman puitteissa toimii seksikaupan varjomaisema. Samoin kuin Penttinen, näen ihmiskaupan osana jokaista globalisaatiomaisemaa ja -virtaa, tavallaan muodostaen omanlaisensa maiseman. Ihmiskauppamaisema ei kuitenkaan ole itsenäinen maisemansa eikä irrotettavissa muista maisemista. Näin voin tarkastella, miten Helsingin Sanomien kuvastossa näkyy globaalien ihmiskauppabisneksen toimiminen virtojen kautta ja hyötyminen globaaleista prosesseista ja katkoksista. Seuraavassa tutkimusasetelmaa esittelevässä luvussa kerron, miten tutkimus on käytännössä toteutettu.

4. Tutkimusasetelma

Tutkimuksessani selvitän, miten ihmiskauppaa käsitellään Suomen julkisessa keskustelussa. Selvitän ihmiskauppakeskustelun luonnetta etnometodologisviritteisen ja prosessinomaisen laadullisen tutkimuksen keinoin vastaamalla kysymykseen, millaisena ilmiönä ihmiskauppa näyttäytyy Helsingin Sanomissa. Aineistoni koostuu Helsingin Sanomien ihmiskauppaa käsittelevistä teksteistä vuosilta 2015–2017. Suoritan analyysin ensimmäisen osan aineistolähtöisesti kategoria-analyysin keinoin etsien aineistosta ihmiskauppakategorisointeja sekä ilmiölle annettuja selontekoja. Toinen osa analyysistäni on teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa suhteutan ihmiskauppakategorisointeja Arjun Appadurain (1996) globaalimaisemiin ja pohdin, millainen on ihmiskauppamaisema Helsingin Sanomissa, ja miten globaalien virtojen katkonainen luonne näkyy siinä.

Ensimmäisessä aluvuossa kertaan tutkimuskysymykseni sekä tutkimuksen taustaolettamukset. Sen jälkeen esittelen aineistoni ja pohdin lyhyesti median roolia yhteiskunnassa. Alaluku 4.3. käsittelee kategoria-analyysia, prosessinomaista laadullista tutkimusta sekä sisällönanalyysia. Lopuksi esittelen analyysiprosessini ja käsittelen lyhyesti tutkimuksen etiikkaa.

4.1. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen lähtökohdat

Tutkielmassani vastaan kysymykseen: **Miten ihmiskauppaa käsitellään Helsingin Sanomissa vuosina 2015–2017?** Vastaan kysymykseen seuraavien analyyttisten tutkimuskysymysten avulla:

Millaisia ihmiskauppakategorisointeja Helsingin Sanomissa on?

Millaisia selontekoja ihmiskaupalle esitetään?

Millainen on globaali ihmiskauppamaisema Helsingin Sanomissa?

Vastaan kysymyksiin laadullisen tutkimuksen periaatteita (ks. Eskola & Suoranta 2014; Tuomi & Sarajärvi 2018) noudattaen. Koska toinen analyysimetodeistani on etnometodologiaan pohjautuva kategoria-analyysi, tutkimuksellisenä tausta-ajatuksenani on etnometodologia ja sen käsitykset ihmisistä sosiaalisina toimijoina, jotka aktiivisesti analysoivat ympäröivää maailmaa. Etnometodologian juuret ovat sosiaalisessa konstruktionismissa. (Hester & Eglin 1997, 1–2.) Niiden välistä yhteyttä ei kuitenkaan voida pitää suorana (Heiskala 1994, 160), joskin käsitys yhteisesti jaetun sosiaalisen järjestyksen rakentumisesta (Juhila ym. 2012a, 37) kuvaa molempia. Oma tutkimusotteeni on konstruktivistisviritteistä etnometodologiaa, vaikka en tarkastele arkielämän sääntöjen noudattamista (ks. Garfinkel 1967), vaan enemmänkin sitä, millaisia raameja mediakuvasto antaa sosiaalisille toimijoille ympäristön tarkasteluun.

Sosiaalisen konstruktivismin mukaisesti käsitän todellisuuden ja merkitysten rakentuvan sosiaalisesti (Berger & Luckmann 1966), joskin konstruktivistisuus on tutkimukseni kontekstissa löyhempää. Näen sosiaalisella rakentamisella yhteyden Appadurain (1996) esittelemään yksilölliseen sekä kollektiiviseen mielikuvitustyöhön ja globaalimaisemien rakentamiseen, joihin mediamaisema vaikuttaa. Helsingin Sanomissa konstruoidaan ihmiskaupasta tietynlainen ilmiö ja tätä rakennelmaa ihmiset käyttävät apunaan rakentaessaan käsitystään ilmiöstä edelleen. Ihmiskauppa itsessään on kuitenkin todellinen ilmiö. Lisäksi tutkimukseni perustuu olettamukselle, että tarkkaillessaan jatkuvasti ympäristöään ihmisillä on tarve luokitella sitä, jotta siitä tulisi helpommin ymmärrettävää (Juhila & Jokinen & Suoninen 2012ab; Sacks 1995). Nämä lähtökohdat muodostavat tutkimusasetelmani perustan.

4.2. Aineiston esittely

Tutkimuksen aineistona on Helsingin Sanomien (HS) uutisointi vuosilta 2015–2017. Lehtiartikkelit ovat aineistona niin sanottu luonnollinen aineisto, sillä se on olemassa tutkijasta riippumatta (Juhila ym. 2012b, 84). HS on Suomen laajalevikkisin sanomalehti, joten se edustaa hyvin suomalaista uutismediaa ja siten myös yhdenlaisen mediamaiseman osa-aluetta. Median välittämä kuva ihmiskaupasta voi olla vinoutunut, mikä osaltaan hankaloittaa niin ilmiön kuin uhrienkin tunnistamista. Tämän takia on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, minkälaisia kategorisointeja suomalainen uutismedia välittää lukijoilleen, jotka edelleen käsittelevät ilmiötä omassa arjessaan.

Vuonna 2018 painettu lehti tavoitti keskimäärin 562 000 lukijaa päivässä, ja keskimääräinen kokonaistavoittavuus yhdessä digilukemisen kanssa on 1 516 000 lukijaa viikossa (Media Audit Finland 2019). Tammikuussa 2019 Helsingin Sanomien internetsisältö on kuukausitavoittavuudella mitattuna Suomen kolmanneksi vierailuin sivusto (yli 3 400 000 kävijää), tosin tämä luku sisältää esimerkiksi sanakirja.org sivuston käyttäjät (FIAM 2019). Joka tapauksessa lehti tavoittaa niin paperisena kuin selainversionakin runsaasti lukijoita myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella, minkä takia sen voi ajatella edustavan hyvin suomalaista uutismediaa. Helsingin Sanomat kuuluukin niin sanottuun suomalaiseen ydinmediaan (Kunelius & Noppari & Reunanen 2009, 450).

Aineisto on kerätty Helsingin Sanomien Internet-sivuilta (www.hs.fi) käyttäen hakutoimintoa, joka näyttää kaikki hakusanalla löytyneet artikkelit; niin paperilehdessä ilmestyneet kuin sähköisesti julkaistut artikkelit. Osa artikkeleista on vain tilaajille tuotettua sisältöä, mutta osa on vapaasti luettavissa. Totesin hakusanan ”ihmiskauppa” parhaiten tutkimukseni tarpeisiin sopivaksi kokeiltuani muutamaa eri vaihtoehtoa. Kaikki hakusanalla löytyneet artikkelit on koottu yhdeksi Word-tiedostoksi. Kun jokainen teksti alkaa omalta sivultaan ja tekstiä on muotoiltu selkeämpään muotoon,

aineistoa on yhteensä 210 sivua. Aineistosta on poistettu artikkelit, jotka eivät käsittele ihmiskauppaa, vaan sana on jostain muusta syystä mainittu artikkelissa. Jätin myös kuvatekstit analyysin ulkopuolelle.

Aineisto koostuu vuoden 2015–2017 mediateksteistä eli yhteensä 112 kirjoituksesta. Uutisia niistä oli 103 kappaletta, mielipidekirjoituksia neljä ja pääkirjoituksia kaksi. Uutiset tarkoittavat tässä yhteydessä myös laajempia reportaaseja, joissa on perehdytty johonkin ilmiöön tarkemmin. Aineistona käytetyistä teksteistä löytyy luettelo tutkielman lopusta. Joissain tapauksissa teksti oli julkaistu sekä lehdessä että internetissä, jolloin keskenään identtisisistä teksteistä poistin aineistostani internetissä julkaistun tekstin. Toimin näin myös tekstien erotessa vain otsikoiltaan. Mikäli tekstien välillä oli analyysin kannalta merkittäviä eroja, jätin molemmat aineistooni. Alla olevassa taulukossa näkyvät tekstien lukumäärä vuosien ja tekstityypin mukaan.

Vuosi	Kotimaa	Ulkomaat	Kaupunki	Muut (Elämä, Mielipide, Pääkirjoitus, Talous, Urheilu, Nyt.fi)	Kirjoitusten lukumäärä
2015	28	14	5	2	49
2016	16	7	7	5	35
2017	12	9	4	3	28
YHTEENSÄ	56	30	16	10	112

Taulukko 2. Ihmiskauppaa käsittelevien mediatekstien lukumäärä Helsingin Sanomissa 2015–2017.

Vuoden 2015 tekstien suurta lukumäärää selittää osaltaan silloin paljastunut niin kutsuttu Pirkanmaan ihmiskauppatapaus, jossa isä ja tytär pitivät nuorta naista vankinaan yli neljän vuoden ajan. Myös turvapaikanhakijoiden määrän kasvu, Kaakkois-Aasian ihmiskauppatilanne sekä helsinkiläisessä ravintolassa paljastunut ihmiskauppaepäily saivat palstatilaa. Kokonaisuudessaan vuoden 2015 ihmiskauppauutisointi oli melko monipuolista. Vuonna 2016 uutisointi koski etenkin vantaalaisessa ravintolassa paljastunutta tapausta, itäsuomalaisen yliopiston lehtorin tapausta sekä globaalia nigerialaisnaisten prostituutiota. Myös Pirkanmaan tapauksen ja pakolaistilanteen käsittely jatkuivat. Vuonna 2017 Suomessa paljastuneet epäilyt marjanpoimijoiden hyväksikäytöstä sekä nigerialaisnaisen pakkoprostituutiosta muodostivat suuren osan ihmiskauppateksteistä. Mukana oli myös laajempia reportaaseja, joissa ihmiskauppa ei ollut pääosassa. Joka vuonna uutisoitiin myös ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän raportista, yksittäisistä ihmiskauppatapauksista ulkomailta sekä jostain laajemmasta näkökulmasta aiheeseen.

4.2.1 Median roolista

Mediakuvaston välittämä tieto vaikuttaa merkittävästi ihmisten mielipiteisiin eri ilmiöistä, minkä takia on tärkeää tarkastella, minkälaista kuvasto on. Medialla tarkoitan tässä tutkimuksessa joukkoviestintää eri muodoissaan (esim. elokuvat, lehdet, mainokset, radio). Joukkoviestintä on erilaisten viestien välittämistä suhteellisen laajalle yleisölle, jota ei ole ennakkoon rajattu. (Kunelius 2003, 17.) Oma tutkimukseni kohdentuu journalismiin, joka viittaa ajankohtaiseen ja faktapohjaiseen joukkoviestintään, joskin määritelmä on kiistanalainen. Journalismi on loppupeleissä melko rutinoitunutta representaatioiden tuottamista, jota ohjaavat esimerkiksi lajityyppisäännöt. (Em. 21–22.)

Suomessa median valtaa ovat perinteisesti rajoittaneet tiiviit päätöksenteon verkostot (Kunelius ym. 2009, 448–450), ja pää- sekä erikoistoimittajat ovatkin usein läheisessä vuorovaikutuksessa eliittiin (em. 451). Ydinmedia pystyy luomaan ainakin hetkellisiä julkisia tosiasioita, eli sosiaalisia faktoja, jotka ovat arvolatautuneita ja ikään kuin ohittamattomia. Totuuksien luominen, vaikkakin tiedostamattomasti, kertoo median vallasta kiinnittää suuren yleisön huomio johonkin tiettyyn asiaan. (Em. 454–455.) Muutoin sen todellista valtaa ja kykyä nostaa julkiselle agendalle ajasta tai poliittisista ja taloudellisista rakenteista riippumattomia asioita on kyseenalaistettu (em. 456; Kunelius 2003, 24), vaikka itsenäisyys ja luotettavuus kuuluvat journalismin periaatteisiin (Kunelius 2003, 23).

Huomion kiinnittämiseksi media joutuu turvautumaan yhä useammin konfliktien, draaman ja moraalisten latausten korostamiseen (Kunelius ym. 2009, 459). Sillä on vaikutuksensa ilmiöistä muodostuneeseen kuvaan ja sen totuudenmukaisuuteen. Suuren yleisön mielikuvat ihmiskaupasta muodostuvat usein erilaisten kampanjoiden ja median välityksellä. Ne keskittyvät usein kaikista äärimmäisimpiin tapauksiin, joissa pakottaminen ja väkivalta korostuvat. (Brunovskis & Surtees 2007, 137.) Ihmiskauppaan liittyikin melko runsaasti erilaisia virheellisiä tai puutteellisia väitteitä ja myyttejä, joita media osaltaan ylläpitää (Weitzer 2012). Esimerkiksi Minna Viuhko (2013) kirjoittaa siitä, kuinka media ihmiskaupasta kirjoittaessaan luo kuvaa ”ideaaliuhreista”. Kuvasto voi ohjata ihmisten mielipiteiden myötä myös poliittisia ratkaisuja (vrt. Goodman & Spear 2007; 168; Kunelius ym. 2009, 51) sekä uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen liittyvää toimintaa. Siitä, kuinka suuri vaikutus representaatioilla on ihmisiin, ei ole varmuutta. Siihen vaikuttavat esimerkiksi aiemmat mielipiteet sekä tietolähteen luotettavuus ja monipuolisuus. (Kunelius 2003, 133–136.) Vaikka ihmisillä on vastustuskykyä median kuvastoille, niillä on myös pitkäaikaisia ja kasautuvia vaikutuksia ihmisten käsityksiin todellisuudesta (em. 148; Nieminen & Pantti 2012, 154).

Goodman ja Spear (2007, 168) kirjoittavat turvapaikanhakijoita käsittelevässä tutkimuksessaan, kuinka julkisuudessa (*public sphere*) rakennetaan keskustelua ja yleisön mielipiteitä ilmiöstä. He

käsittävät julkisuuden Habermasilaisittain tilana, jossa politiikka ”tulee tehdyksi”, koska se mahdollistaa yhteiskunnallisten ilmiöiden käsittelyn ja ratkaisujen implementoinnin. Tutkielmassani Helsingin Sanomat edustaa julkista tilaa, jossa keskustelu ihmiskaupasta muodostuu ja muokkaa mielipiteitä ja sitä myötä myös poliittisia ratkaisuja.

Koska tarkoitukseni ei ole tehdä varsinaista media-analyysia, median vallan ja vapauden suhteiden tarkempi tarkastelu ei ole tässä yhteydessä oleellista. On kuitenkin hyvä tiedostaa esimerkiksi journalismin edustuksellisuuteen ja itsenäisyyteen liittyvän ongelmia (Kunelius 2003). Koska tarkoitukseni on tarkastella ihmiskaupasta median kautta välittyntä kuvaa, suhtaudun lähtökohtaisesti kriittisesti mediakuvaston mahdollisiin vinoumiin. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, minkälaiset kehykset Helsingin Sanomat tarjoaa lukijoilleen käsitellä ihmiskauppaa. Seuraavaksi esittelen tapaa, jolla selvitän kyseisiä kehyksiä eli toista analyysimeteodeistani, kategoria-analyysia.

4.3. Kategoria-analyysi

Tutkimukseni asettuu laadullisen tutkimuksen kentälle ja tutkimusperspektiivini pohjautuu konstruktivistiseen etnometodologiaan. Laadullisen tutkimuksen voi käsittää prosessiksi (Kiviniemi 2018), mikä kuvaa hyvin omaa tutkimuksen tekoani. Tällöin aineistoon liittyvät näkökulmat tarkentuvat tutkijalle vähitellen tutkimuksen edetessä, ja samalla kehittyvät niin tutkijan ymmärrys ilmiöstä kuin tutkimukselliset ratkaisutkin (em. 73). Tässä luvussa esittelen analyysin ensimmäisessä osassa käyttämäni kategoria-analyysin taustaa ja sen tarjoamia välineitä tutkimukseen.

Etnometodologisen tutkimusperinteen kehittäjiä ovat Harold Garfinkel (esim. 1967) ja Harvey Sacks (esim. 1995). Garfinkelia (1967) kiinnosti arkielämän toimintojen sosiaalinen järjestys, joten tutkimuskohteena oli esimerkiksi se, miten vuorovaikutustilanteissa kategorioiden käytöllä rakennetaan sosiaalista järjestystä. Etnometodologia on sen jälkeen jakautunut useampaan suuntaukseen, joista yksi on (jäsen)kategoria-analyysi ja toinen tunnetumpi on keskusteluanalyysi. Keskustelu- ja kategoria-analyysi ovat kehittyneet melko eriytyneiksi tutkimussuunniksi, vaikka amerikkalainen sosiologi Harvey Sacks tunnetaan molempien kehittäjänä. (Hester & Eglin 1997, 2.) Jäsenkategoria-analyysissa keskeistä on jäsenkategorioiden käyttö, jäsenkategorisoinnin välineet ja kategoriamääreet. Analyysi ohjaa huomion yhteisesti jaettuun tietoon sosiaalisista rakenteista ja kyseenalaistaa sen tarkkailemalla kategorioiden käyttöä. (Em. 3.)

Etnometodologiseen tutkimusperinteeseen kuuluu, että yhteiskunnallista ongelmaa ei oteta valmiina ja tutkita sen syitä, vaan tarkastellaan niitä tapoja, joilla ihmiset selittävät ongelmaa. Ajatuksena on,

että selitykset konstruoivat tilanteesta faktaan. (Juhila 2012, 145–148.) Tutkielmassani ihmiskauppakategorisoinnit ovat tapoja, joilla ilmiötä selitetään. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2012) tavoin käytän kategoria-analyysia laajana yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana aineistolle, enkä siis noudata tarkkoja jäsenkategoria-analyysin säännönmukaisuuksia.

Ihmisillä on tarve luokitella ympäristöään, jotta se olisi helpommin ymmärrettävissä (Juhila ym. 2012a, 18). Ihmisten lisäksi kategorisoimme esimerkiksi ilmiöitä, sillä kategorioiden avulla on mahdollista ymmärtää ja järjestää ympäröivää maailmaa. Kategoriat kertovat tästä ajasta sekä yhteiskunnissa vallitsevista normeista, arvoista, ongelmista ja toimijoista. (Juhila ym. 2012a, 9–10.) Kategoriat ovat siis päätelmärikkaita ja niihin on varastoituneena runsaasti tietoa yhteiskunnasta. Päästäksemme käsiksi tähän tietoon, tarvitsemme kategoria-analyysia. (Juhila ym. 2012ab; Sacks 1995.) Näistä syistä pidän kategoria-analyysia hyvänä välineenä ihmiskaupan mediakuvaston tutkimiseen, vaikka alun perin Harvey Sacks (1995) kehitti jäsenkategoria-analyysia etenkin keskustelussa tapahtuvan ihmisten kategorisoinnin tutkimiseksi. Jäsenkategorioilla tarkoitetaan luokitteluja tai sosiaalisia tyyppejä, joita käytetään ihmisten kuvailussa (Sacks 1995; Hester & Eglin 1997, 3).

Jäsenkategoriat voivat muodostaa vakiopareja, jolloin toisen mainitseminen antaa vihjeen myös toisen olemassaolosta (Hester & Eglin 1997, 4; Järviluoma & Roivainen 1997; Sacks 1995). Tässä tutkielmassa olennainen vakiopari on uhri–syyllinen-pari, joka on tyypillinen rikokseen liittyvä kategoriapari (Eglin & Hester 2003, 15). Lisäksi jäsenkategoriat voivat linkittyä toisiinsa ja muodostaa luokkia, kokoelmia tai jäsenkategoria-apparaatteja, jotka sisältävät niin kategorian kuin sen käyttöohjeetkin (Hester & Eglin 1997, 3–4). Kokoelmat ovat ikään kuin perheitä, jonka jäsenet kuuluvat yhteen. Ihmiskauppaan liittyvät kategoriat muodostavat oman tutkielmani jäsenkategoria-apparaatin. Tärkeänä Sacksin luomana työkaluna voidaan pitää myös kategoriasidonnaisten toimintojen käsitettä, jolla viitataan kategorioihin toistuvasti liitettyihin verbeihin (Välilä 2011, 27; Sacks 1995, 179–180; 301).

Yksi merkittävimmistä metodin kehittäjistä Sacksin jälkeen on Lena Jayyusi (1984), joka on lisännyt analyysivälineiden joukkoon kategoriapiirteen (*category-bound feature*) käsitteen. Sillä tarkoitetaan kategoriasidonnaisten toimintojen lisäksi kategoriaan liitettyjä kulttuurisia ominaisuuksia, eli käytännössä adjektiiveja. Juhila, Jokinen ja Suoninen (2012b, 61) listaavat muita vuosien mittaan kehitettyjä analyysivälineitä: *toiminnot, luonnolliset ominaisuudet, motiivit, oikeudet, velvollisuudet, tiedot ja kompetenssit*. Omassa analyysissäni keskityn toimintoihin, ominaisuuksiin sekä jossain määrin velvollisuuksiin ja motiiveihin. Lisäksi kiinnitän analyysissäni huomiota paikkoihin, sillä ne voivat toimia merkittävinä kategorisointeina (Stokoe & Attenborough 2015, 65). Georgia Lepperin

(2000, 25–28) mukaan paikkakategorioiden avulla luodaan eroja sekä tulkintoja, eikä paikoista puhuta uutisissakaan vain puhtaasti maantieteellisestä näkökulmasta. Paikkojen avulla on myös mahdollista järjestää ja selittää tapahtumia (Eglin & Hester 2003, 19–20).

Selontekojen tarkastelu on tärkeä osa kategoria-analyysia. Selonteoilla tarkoitetaan kulttuurisesti hyväksytyin toiminnan vastaisten tekojen selittämistä (Juhila 2012, 141–142). Selontekoja ovat oikeutettuja antamaan esimerkiksi itse kokeneen kategoriaan tai asiantuntijan kategoriaan kuuluvat henkilöt (em. 158). Kategorioiden päätelmärikkaus mahdollistaa tapahtumien kuvailun ja siten selontekojen rakentamisen uutisissa. Selontekojen uudelleen rakentaminen, niiden kieltäminen tai niihin vastaaminen onnistuvat mediassa niin kauan, kunnes ne vakiintuvat tietynlaiseen muotoon. (Stokoe & Attenborough 2015, 69.) Sosiaaliset ilmiöt ovat oikeastaan riippuvaisia siitä, miten niitä mediassa kuvaillaan (Eglin & Hester 2003, 4). Media onkin sosiologisessa tutkimuksessa otettu ja tavallaan pakotettu osatekijäksi sosiaalisten ilmiöiden rakentamiseen (em. 8).

Jayyusi (1984, 20) erottaa toisistaan kategorian ja kategorisoinnin. Ensimmäinen viittaa kulttuurisesti valmiimpaan ja laajempaan kategoriaan, joita ihmiset käyttävät arkipuheessaan. Kategorisoinnit viittaavat sen sijaan tilannesidonnaisempaan toimintaan, jossa toisia kategorisoidaan eli luonnehditaan jotenkin. Kategorisoinnit koostuvat usein kategoriasta ja siihen liitetystä adjektiivista, kuten *mukava mies* tai *tietämätön uhri*. Jayyusi ei kuitenkaan pidä erottelua näiden välillä jäykkänä. Koska käsittän termin kategorisointi löyhemmäksi kuin kategoria, käytän sitä kuvaamaan aineistosta etsimiäni ihmiskauppaluonnehdintoja.

Kategoria-analyysia hyödyntäneissä tutkimuksissa on huomattu, etteivät kategoriat koskaan ole täysin neutraaleja kuvaamisen keinoja (Goodman & Spear 2007, 167). Eri lehdissä käytetään samoista tapahtumista erilaisia käsitteitä, ja ilmiöstä sekä ihmisistä voidaan siten luoda sanavalinnoilla tietynlainen kuva (Silverman 2011, 257). Kieltä käytetäänkin eri tavoin eri päämäärien saavuttamiseksi, ja teksteillä muodostetaan aina jonkinlainen versio asioista (Eskola & Suoranta 2014, 141–143). Tutkimuskohteeni onkin Helsingin Sanomien versio ihmiskaupasta, ja samalla luon tutkielmassa oman versionni siitä.

Aineistoni laajuus ja tutkimusasetelmani eivät mahdollista tarkan etnometodologisen kategoria-analyysin tekemistä, mutta edellä kuvaillut kategoria-analyysin teesit ja välineet toimivat analyysini pohjana. En siis käsittele ihmiskauppaa täysin etnometodologisesti jäsenten ilmiönä kuvaamalla käytäntöjä, joiden avulla ihmiset järjestävät suhtautumistaan ilmiöihin (Eglin & Hester 2003, 8). En myöskään tutki sosiaalisen konstruktionismin kautta median roolia ongelman sosiaalisessa rakentamisessa (em. 7). Tutkimusotteeni on yhdistelmä näitä kahta. Etnometodologia näkyy

tutkimuksessani sen kautta, että selvitän aineistolähtöisesti kategorioihin sidottua tietoa, jota ihmiset hyödyntävät ilmiötä käsitellessään. Etnometodologialle on tyypillistä, että materiaalit kertovat, mitä tutkitaan eikä teoriatausta määrää sitä (Hester & Eglin 1997). Oma tutkimukseni onkin prosessinomaista ja aineistolähtöistä, mutta toinen osa analyysistäni irrottautuu etnometodologian perinteestä ja siirtyy aineistolähtöisyydestä kohti teoreettisempaa käsitystä ilmiöstä. Seuraavaksi esittelen kategoria-analyysin lisäksi hyödyntämäni laadullista sisällönanalyysia.

4.4. Prosessinomainen laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Kokonaisuudessaan analyysiani kuvaa hyvin Kari Kiviniemen (2018) esittelemä laadullisen tutkimuksen prosessinomaisuus. Tutkimukselliset ratkaisut ovat muodostuneet tutkimuksen edetessä, samalla kun ymmärrykseni aiheesta ja tutkimuksesta on kehittynyt prosessin mukana. Esimerkiksi tutkimusasetelmani pysyi jossain määrin avoimena, kunnes olin aineistolähtöisesti tutkinut aineistoani. (Kiviniemi 2018, 76; myös Alasuutari 2011, 251–253.) Tutkimustani kuvaa myös Eskolan (2018, 214) esitys aineistopohjaisesta laadullisen tutkimuksen tekemisen tavasta, jossa teorit ja käsitteet toimivat tulkintaperspektiiveinä, joiden kautta aineistoa tulkitaan. Sen mukaan uusia teorioita voi ottaa mukaan analyysin edetessä, joskin tässä on vaarana teoriataustan selektiivisyys ja sekavuus.

Aineistolähtöisen tutkimuksen myötä tutkittavan kohteen oma *luonnollinen ajattelutapa ja käsitteistö* tulisi huomioida tulkintojen välineissä ja lopputuloksissa (Kiviniemi 2018, 78–79). Tämä kuuluu myös etnometodologisen tutkimuksen periaatteisiin, kuten kuvasin edellisessä luvussa. Aineisto ja analyysin tekeminen ohjaavat mielenkiintoa edelleen ja näin selkeytyy, miten teoreettista taustaa pitää syventää (em. 79). Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusidean ei siis tarvitse olla kiveen hakattu, vaan sitä voi etsiä myös aineistosta (Eskola 2018, 212). Tutkimusideani oli tutkia ihmiskauppautisointia, mutta idea tarkentui, kun tutustuin aineistooni ja huomasin, mikä siinä on mielenkiintoista ja oleellista sosiaalipoliittisten linssien läpi tarkasteltuna. Tutkimustehtävän rajaaminen on tulkinnallisen perspektiivin selkeyttämistä ja samalla tutkijan kannanotto siitä, mitä hän erityisesti haluaa nostaa tarkastelun kohteeksi. Laadullinen aineisto ei kuvaa todellisuutta vaan välittää tietoa siitä tulkintaperspektiivien kautta. (Kiviniemi 2018, 76.)

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, ja tavallaan kaikki laadullinen analyysi sisältää jonkinlaista aineiston sisällön erittelyä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Näinpä myös analyysini ensimmäisessä vaiheessa (kategoria-analyysissa) on havaittavissa sisällön erittelyä sillä tavoin, kuin aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa oletetaan (ks. em. 122–127). Analyysini toinen vaihe pohjautuu kuitenkin teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin, jossa teoria toimii apuna analyysin teossa.

Lähtökohtana on aineistolähtöisyys, mutta loppuvaiheessa teoria ohjaa analyysin suuntaa, ja aineisto ja teoria ikään kuin keskustelevat keskenään. (Em. 109–110.) Silloin aineistoa tulee lähestyä sen omilla ehdoilla ja asettaa se tiettyyn malliin analyysin edetessä (em. 133). Eskola (2018, 213) käyttää tästä nimitystä teoriasidonnainen analyysi, jossa analyysi ei suoraan pohjautu teoriaan, mutta teoreettiset kytkennät toimivat huomattavana apuna analyysia tehdessä.

Toisaalta analyysissani on piirteitä myös teorialähtöisestä sisällönanalyysistä, sillä rakensin Appaduraita (1996) mukaillen väljän analyysirungon, johon peilasin aineistoani (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127–128). Sain idean siihen aineistostani, enkä ollut suunnitellut sitä ennen kategorisointien rakentamista. Kvalitatiivisen aineiston, myös media-aineiston, voi nähdä olevan moniulotteista ja ilmaisultaan rikasta, joten näkökulmaa on mahdollista myös muokata tutkimuksen edetessä (ks. Alasuutari 2011, 84). Kategoria-analyysillä saamani tulokset mahdollistivat jatkoanalyysitavan kehittämisen. Lisäksi käytän teoriataustaa apuna ilmiön kuvailussa, enkä erityisesti testaa teorian sopivuutta tai pakota aineistoani malliin. Tämän takia teoriaohjaavuus on kuvaavampi termi analyysilleni.

Laadullisen tutkimuksen prosessinomaisuuden vuoksi en pidä ongelmallisena, että tutkielmassa on sovellettu kahta erilaista analyysimetodia. Aineistolähtöisen kategoria-analyysin avulla tarkastelin kuvastoa kokonaisuutena, ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla syvensin analyysia. Seuraavaksi esittelen, miten prosessinomaisuus, kategoria-analyysi sekä sisällönanalyysi näkyivät käytännössä analyysia tehdessäni. Selostan prosessin mahdollisimman tarkasti, jotta lukijan on mahdollista arvioida tutkimukseni luotettavuutta.

4.5. Analyysin kulku

Laadullista tutkimusta voidaan tehdä teoria edellä tai aineistolähtöisesti, joista jälkimmäinen on etenkin etnometodologiselle kategoria-analyysille tyypillistä. Vaikka aineistolähtöisyys korostuu analyysini ensimmäisessä vaiheessa, analyysia ovat ohjanneet etukäteiset käsitteellistyksiset ihmiskaupasta. Teoreettisista näkökulmista onkin vaikeaa koskaan täysin irrottautua (Kiviniemi 2018, 77). Olin tutustunut kategoria-analyysiin huolellisesti etukäteen, mutta muuten teoriataustani oli melko avoinna aloittaessani analyysia, mikä on prosessimuotoiselle laadulliselle tutkimukselle sallittua (Kiviniemi 2018). Lisäksi olin perehtynyt ihmiskauppaan ilmiönä. Aloitin analyysin lukemalla aineistoani ja järjestelemällä artikkeleita sen mukaan, minkälaisesta ihmiskaupasta niissä kirjoitettiin. En jaotellut artikkeleita suoraan sen mukaan, oliko kyse seksuaalisesta hyväksikäytöstä vai pakkotyöstä, vaan pohdin esimerkiksi sitä, käsittelivätkö tekstit yksittäisiä rikoksia vai ilmiötä laajemmin.

Tehdessäni alustavia jaotteluita, alleviivasin kaikki maininnat ihmiskaupasta yhdellä värillä. Toisella värillä alleviivasin kaikki ihmiskaupaan viittaavat sanat, jotka kirjoitin myös ylös. Jatkoin tekstien lukemista ja siirtelyä pinojen välillä ja huomasin, että yhden artikkelin sisällä saattoi olla hyvinkin erilaista puhetta ihmiskaupasta. Lisäksi etsin ja alleviivasin erilaisia adjektiiveja sekä muita kuvailevia sanoja, jotka jollakin tavalla viittasivat joko rikokseen, ilmiöön tai uhri-syyllinen-kategoriaparin jäseniin.

Tutustuttuani aineistoon useamman kerran edellä mainitulla tavalla, karsin teksteistä pois jotain kohtia, jotka eivät olleet tutkimuksen kannalta oleellisia. Jaottelin aineiston seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvään ihmiskaupaan ja työperäiseen ihmiskaupaan, ja erottelin toisistaan rikostapauksista ja yleisesti ilmiöstä kertovat artikkelit. Lisäksi minulla oli luokka, jossa ihmiskauppa oli jotain epämääräisempää. Tästä puhtaasta erotellusta aineistosta alleviivasin eri väreillä ihmiskaupaan liitetyt sanat, uhriin ja tekijään viittaavat sanat ja niihin liitetyt kategoriasidonnaiset toiminnot. Lisäksi alleviivasin adjektiiveja sekä muuta kuvailua ja paikkakategorioita yhdellä värillä sekä ympyröin kohdat, joissa asetettiin vastuuta jollain tavalla. Liitin myös post-it -lappuja kohtiin, joissa oli jotain erityisen tärkeää huomioitavaa ja kirjasin tulokset Word-tiedostoiksi.

Tämän jälkeen minulla oli viisi tiedostoa täynnä kategoriamääreitä, joita lähdin tarkastelemaan. Tarkastelin esimerkiksi personoitujen kategorioiden sukupuolta ja etnisyyttä sekä millaisia kategoriatoiminnot missäkin kategorisoinnissa olivat. Kävin kategoriamääreitä läpi ja kategorisoinnit alkoivat hahmottua mielessäni, joten piirsin samalla kuvioita ja kirjoitin huomioita ylös. Esimerkiksi erottelu yksittäisten rikosten ja ilmiötason välillä muuttui ihmiskaupan tarkasteluksi Suomessa ja ulkomailla, mutta erottelu seksiperäisen ja työperäisen ihmiskaupan välillä pysyi. Kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensä (Kiviniemi 2018, 82–83), aineiston sisäinen jäsenys ja perusulottuvuudet alkoivat muodostua useiden eri analysointivaiheiden jälkeen. Esittelen nämä tulokset eli löytämäni ja muodostamani kategorisoinnit luvussa viisi. Kategorisointien yhteydessä esittelen aineistolainauksia, jotka havainnollistavat päätelmiäni. Lainauksista on poistettu teksteissä olleet muotoilut. Toisinaan olen lisännyt omia alleviivauksia korostaakseni jotain tiettyä ilmausta.

Kategorisoinnit antoivat minulle kuvan ihmiskaupan globaalista luonteesta. Tämä vaihe kuvastaa aineistolähtöistä teorianmuodostusta laadullisessa tutkimuksessa (Kiviniemi 2018, 78). Ihmiskauppaa selitettiin aineistossa esimerkiksi köyhyyden avulla, joten aloin lukea globaaliin eriarvoisuuteen liittyvistä teemoista. Tässä vaiheessa mukaan tuli luvussa 3.2. esittelemäni Arjun Appadurain (1996) mallinnus globalisaatiomaisemista ja -virroista. Analyysini toinen vaihe irrottautuu aineistolähtöisestä kategoria-analyysistä kohti teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jonka teoriakehikkona Appadurain viisi maisemaa toimivat. Peilasin aineistoani tähän kehykseen.

Siirtyminen kategoria-analyysistä teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin mahdollisti kategorisoinneista tekemieni havaintojen tarkemman tutkimisen ja tulkintojen tekemisen.

Käsitän Helsingin Sanomien edustavan mediamaisemaa, joka heijastaa muita globalisaatiomaisemia, joiden sisällä ja väleissä ihmiskauppa toimii. Toinen analyysivaiheeni selvittää siis, minkälainen on globaali ihmiskauppamaisema aineistossani. Tässä käytin apuna Appadurain (1996) mallin lisäksi Elina Penttisen (2004) väitöskirjaa, jossa hän pohtii globaalien seksikaupan maisemaa Appaduraita mukailleen. Hänen huomioidensa kautta osasin kiinnittää huomiota maisemien eri puoliin aineistossani.

Hahmottelin ensin paperille, minkälaisia ajatuksia maisemista minulle heräsi aineistoni ja analysoimieni kategorisointien pohjalta, kun seurasin Penttisen (2004, luku 6) esitystä seksikaupan globalisaatiomaisemista. Tämän jälkeen lähdin systemaattisemmin tarkastelemaan valmiita kategorisointeja, kategoriamääreitä sekä käsiteltyä aineistoani, joista etsin eri maisemaan liittyviä sanoja, ilmaisuja ja laajempia kokonaisuuksia. Tämän pohjalta piirsin erilaisia kuvioita ja kirjoitin havaintoni ylös. Tuloksena on luvussa kuusi esitelty globaali ihmiskauppamaisema.

4.4.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkielman teossa noudatetaan tieteellisen tutkimuksen eettisiä periaatteita, joihin kuuluvat esimerkiksi mahdollisimman avoin tutkimusprosessi ja rehellisyys. Hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtiin kuuluvat muun muassa: yleinen huolellisuus ja tarkkuus, eettisesti kestävät menetelmät sekä avoimuus, asianmukaisten viittauskäytäntöjen noudattaminen ja muiden tekemän työn kunnioittaminen (TENK 2012, 6).

Koska aineisto on kaikkien luettavissa, sitä ei tarvitse erityisesti suojella tai pitää piilossa, vaan päinvastoin jokaisella on mahdollisuus käydä tarkastamassa, millaisia artikkeleita Helsingin Sanomissa on julkaistu. Se tosin vaatii maksavan käyttäjätilin luomista, sillä osa artikkeleista on saatavilla vain tilaajille. Erityisiä eettisiä kysymyksiä ei tällaisen aineiston kanssa ole, mutta tutkimusprosessin on oltava mahdollisimman oikeaoppinen ja asioita vääristelemtön. Koska tutkimukseni oli prosessiluonteista ja tutkimusote oli melko avoin, toin sen esille myös edellisessä alaluvussa, jossa selostin mahdollisimman tarkasti analyysini vaiheet lisätäkseen tutkimuksen luotettavuutta. (Kiviniemi 2018, 84–85.)

Kategoria-analyysia tehdessä täytyy muistaa tutkijan oma rajoittuneisuus ja kiinnostuksenkohteet, joista kumpuaa tietynlaista kategorioiden käyttöä. Vaikka tarkoitus on toimia mahdollisimman aineistolähtöisesti, ei ole helppoa päästää irti kuvitteellisista silmälaseista, joiden läpi aineistoa

katsoo. (Juhila ym. 2012b, 85–86.) Emanuel Schegloff (2007) on jäsenkategoria-analyysin tarkan linjan kannattaja ja hän (em. 476) varoittaa kategorioiden ilmeisyyden olevan tutkijalle ongelmallista. Näinpä tutkijan tulisi analyysissään näyttää, että kategoria on toimijoiden tuottama eikä perustu tutkijan uskomuksiin. Todellinen aineistolähtöisyys on kuitenkin aina kyseenalaistettavissa (Eskola & Suoranta 2014, 153, 187).

Olen tehnyt systemaattista analyysia ja kategoriamääreiden keräilyä tarkkaillakseni ihmiskaupan kategoriaa mahdollisimman objektiivisesti. Esitän myös runsaasti aineistonäytteitä todentaakseni väitteitäni. Tästä huolimatta olen itse muodostanut kategorisoinnit, enkä siis väitä, että ne olisivat sellaisinaan yleisen arkitiedon mukaisia ja toimijoiden tuottamia, kuten etnometodologisen kategoria-analyysin teeseihin kuuluisi. Lisäksi kategorisoinnit edustavat HS:n journalismia vain kolmen vuoden ajalta, joten tieto on kontekstuaalista myös sen kannalta.

Laadulliseen tutkimukseen kuitenkin kuuluu tulkinnallisuus, ja lopputulosta voidaan pitää tutkijan omana konstruktiona käsiteltävästä ilmiöstä (Kiviniemi 2018, 83). Tutkimusongelman muodostamiseen ja tutkimuksen vaiheisiin liittyy aina tutkijan omia uskomuksia ja asenteita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75). Olen itse luonut tutkimusasetelmani, joten siihen on väistämättä vaikuttaneet omat positioni yhteiskunnassa (ks. em. 161). Joku toinen voisi tehdä aineistosta toisenlaisia tulkintoja, mutta tiedostamalla rajoittuneisuuden ja tutkimusprosessin avoimella raportoinnilla tutkija voi antaa lukijalle välineet arvioida tutkimuksen uskottavuutta (Kiviniemi 2018, 85–86; Tuomi & Sarajärvi 2018, 164–165).

Nämä rajoitukset mielessä siirryn seuraavaksi varsinaisiin tuloslukuihin. Ensimmäisenä esittelen Helsingin Sanomien ihmiskauppakuvaston kategoriakokoelmana.

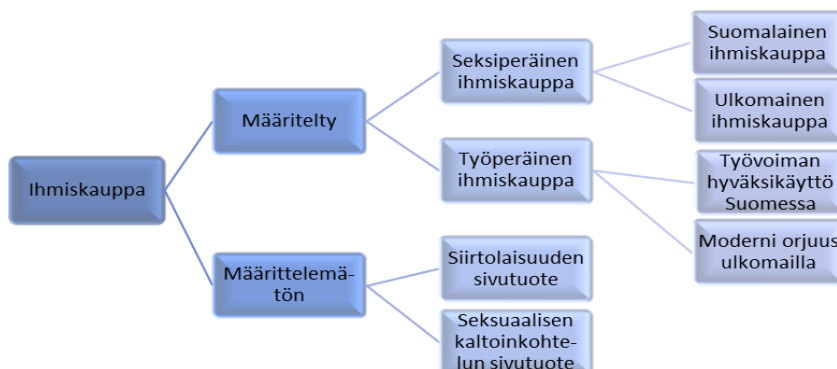
5. Ihmiskauppakategorisoinnit Helsingin Sanomissa

Tämä luku vastaa analyyttisiin tutkimuskysymyksiini, millaisia ihmiskauppakategorisointeja ja selontekoja Helsingin Sanomissa on. Selvitän kategorisointeja tarkemmin esittelemällä, millaisia kulttuurisia välineitä se tarjoaa lukijoilleen ihmiskaupakäsitysten rakentamiseen.

Aineiston perusteella ihmiskaupan olennaisimmat tunnusmerkit ovat hyväksikäyttö sekä yksilön autonomian rajoittaminen. Ensin hyväksikäytetään uhrin haavoittuvaa asemaa, minkä jälkeen hyväksikäytetään itse ihmistä. Hyväksikäyttö on joko seksuaalista hyväksikäyttöä tai muuta ihmisarvoa loukkaavaa toimintaa, useimmiten työpanoksen riistämistä. Lisäksi autonomian rajoittaminen tai vieminen kokonaan väkivalloin, esimerkiksi kiristämällä, pakottamalla tai pitämällä vankina, kuuluu ihmiskaupan kategoriakokoelmaan.

Analyysissäni teen eron sen välille, minkälaisista tavoitteista ja hyväksikäytön keinoista on kyse, jolloin toisistaan eroavat seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa sekä työperäinen ihmiskauppa. Erottelu siis seuraa yleistä tapaa määritellä ihmiskauppa. Sen lisäksi ihmiskaupasta kirjoitetaan eri tavalla riippuen siitä, missä ihmiskauppa tapahtuu ja minkälaisia selontekoja ja muita kategoriamääreitä sille annetaan. Näiden erontekojen perusteella jaoin molemmat kategoriaparin jäsenet kahteen alakategorisointiin.

Kahden, selkeästi määrittyvän ihmiskauppatyyppin lisäksi löysin aineistosta myös epämääräisempiä viittauksia ihmiskauppaan. Käsitänkin siis ihmiskaupan Helsingin Sanomissa kategoriakokoelmana, joka jakautuu määriteltyyn ja määrittelemättömään ihmiskauppaan. Määriteltyyn kategorisointiin ihmiskaupasta kuuluu kategoriapari seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa ja työperäinen ihmiskauppa. Määrittelemättömässä kategorisoinnissa ihmiskauppa sen sijaan käsitetään epämääräisenä uhkana muiden ilmiöiden rinnalla. Alla oleva kuvio havainnollistaa kategoriainalyysini tulokset ja selvittää, miten käsittelen ihmiskaupaa tässä tutkimuksessa.

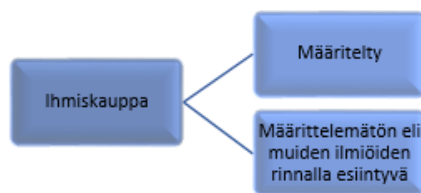

Kuvio 1. Ihmiskauppa kategoriakokoelmana.

Kategorisoinnit osoittavat, että ihmiskauppa on Helsingin Sanomissa monimutkainen globaali ongelma. Kategorisoinnit menevät osittain limittäin eivätkä rajaudu yksiselitteisesti. Seuraavassa alaluvussa tarkennan kuvion ensimmäistä osaa: ihmiskaupan määriteltyä ja määrittelemätöntä puolta. Sen jälkeen käsitelen määritellyn ihmiskaupan eri kategorijäsenet aloittaen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta ja sen suomalaisesta ja ulkomaalaisesta puolesta, minkä jälkeen on vuorossa kategoriaparin toinen jäsen, työperäinen ihmiskauppa. Alaluku 5.4. käsittelee ihmiskauppaa muiden ilmiöiden rinnalla esiintyvänä ilmiönä.

5.1. Ihmiskauppa määriteltynä ja määrittelemättömänä ilmiönä

Lähtökohtani on, että ihmiskauppa on kategoriakokoelma, jolla on erilaisia kategorijäseniä (ks. Hester & Eglin 2003). Kategorijäsenet *määrittelemätön ihmiskauppa* ja *määritelty ihmiskauppa* muodostavat kategoriaparin. Määrittelemättömällä ihmiskaupalla tarkoitan sitä, että ihmiskauppa mainitaan eri ilmiöiden kanssa, mutta teksti ei kerro, mitä sillä tarkoitetaan. Määritelty ihmiskauppa sen sijaan määrittyy omaksi erilliseksi ilmiökseen, joko seksiperäiseksi tai työperäiseksi ihmiskaupaksi.

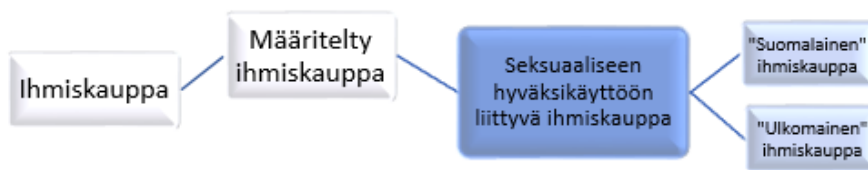

Kuvio 2. Ihmiskauppa määrittelemättömänä ja määriteltynä ilmiönä.

Ihmiskauppa mainitaan usein yhteyksissä, joissa sen merkitys jää epäselväksi tai laajaksi. Toisinaan sitä käytetään rinnakkaisena terminä ihmissalakuljetukselle tai laittomalle maahantulolle. Ihmiskauppaa ei tällöin määritellä omana ilmiönään, vaan se käsitetään osaksi muita ilmiöitä. Yleisintä ihmiskaupan epämääräinen määrittely ja määrittelemättä jättäminen on (laittomasta) siirtolaisuudesta kirjoitettaessa. Laiton siirtolaisuus nähdään monien ongelmien syynä, ja toisaalta ihmissalakuljetus on osasyynä laittomalle siirtolaisuudelle. Lisäksi ihmiskaupasta kirjoitetaan epämääräisesti monenlaisen seksuaalisen kaltoinkohtelun kohdalla, mikä lisää niin ihmiskaupan kuin muidenkin ilmiöiden uhkaavuutta. Palaan käsittelemään ihmiskaupan epämääräistä luonnetta viimeisessä alaluvussa, mutta esittelen ensin määritellyt kategorijäsenet.

5.2. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa

Esittelen tässä luvussa määritellyn ihmiskauppakategoriaparin toisen jäsenen: seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta käytetään useampaa termiä: *seksikauppa*, *kaupallinen seksuaalinen hyväksikäyttö*, *seksiperäinen ihmiskauppa*, *seksuaalinen ihmiskauppa*, *seksityöperäinen ihmiskauppa* sekä *seksuaaliseen hyväksikäyttöön linkittyvä ihmiskauppa*. Lisäksi läheisiä termejä, joita käytetään asian yhteydessä ovat: *orjakauppa*, *pakkoavioliitto*, *kansainvälinen ihmiskauppa*, *huutokauppa*, *naiskauppa* sekä *seksikaupan kohteiden hyväksikäyttö*.

Kuvio 3. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä määritelty ihmiskauppa.

Kategoriajäseneen liitettyjä toimintoja ovat: *pakottaa prostituutioon/prostituoiduksi*, *pakottaa myymään seksiä/seksityöhön*, *värvätä seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi* ja *seksuaalinen hyväksikäyttö/käyttää seksuaalisesti hyväkseen*. Muita kategoriasidonnaisia toimintoja ovat esimerkiksi *painostaminen*, *kiristäminen*, *alistaminen*, *uhkailu*, *vankina pitäminen*, *raiskaaminen*, *kuljettaminen* ja *vieminen*. Myös pakkoavioliitot kuuluvat tähän kategoriaan, sillä Suomessa avioliittoon pakottaminen ei ole rikos itsenäinään, vaan siitä voi saada tuomion pakottamisena tai ihmiskauppana (Oikeusministeriö 2017).

Rikosuutisille tyypillinen personoitu kategoriapari on *uhri–syyllinen* (Eglin & Hester 2003, 15), ja tämänkin kategoriajäsenen tärkeimmät personoidut kategoriat ovat uhri ja syyllinen/epäilty. Perusasetelma on se, että uhrina on nainen, tyttö tai joukko naisia tai lapsia ja tekijänä mies tai rikollisjoukko. Näinpä ihmiskaupan sukupuolittunut luonne (Cameron & Newman 2008, 37–38; Roth 2012, 247) näkyy myös Helsingin Sanomissa. Tekijöistä löytyy myös naisia ja perheitä, ja laajemmin ilmiötasolla kirjoitetaan myös uhreiksi joutuneista pojista, mutta yksittäisissä rikoksissa uhreina mainitaan vain naisia.

”Uhri oli hyväksikäytön alkaessa 14-vuotias, ja hänellä oli vaikeat kotiolut. Mies oli houkuttellut tytön asumaan luokseen ja käytti tätä toistuvasti seksuaalisesti hyväkseen. Hän käytti tekojen yhteydessä myös väkivaltaa ja alistamista.” (31.1.2017.)

Yllä oleva lainaus kuvastaa kategorisoinnin sukupuolittunutta luonnetta ja uhrin heikkoa asemaa suhteessa tekijään sekä ympäristöön. Kategoriaparille onkin tyypillistä epätasa-arvoisuus: uhri on

heikko ja alistettu, kun taas tekijä on käyttänyt valta-asemaansa hyväkseen. Uhrit ovat toiminnan kohteena, eivätkä itse aktiivisia toimijoita, mikä kertoo ihmiskaupaan liittyvästä autonomian riistosta. Sen lisäksi tekstissä toimijuuden vieminen on tapa korostaa uhrin ”uhriutta” eli heikkoa asemaa ja siten myös selittää tapahtunutta. Jos uhreilla on omaa toimijuutta, se on yleensä pelkäämistä, paon yrittämistä tai seksityössä toimimista. Samat teemat näkyvät kummassakin alakategorisoinnissa, joista seuraavaksi esittelen Suomeen sijoittuvaa seksiperäistä ihmiskauppaa.

5.2.1 Suomalainen seksiperäinen ihmiskauppa

Tämä kategorisointi kertoo seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta silloin, kun rikosten paikkakategoriana on Suomi. Ihmiskauppa on perinteisesti nähty Suomessa rajat ylittävän prostituution kautta (esim. Lehti & Aromaa 2002; Marttila 2009). Helsingin Sanomissa 2015–2017 tämä ei näy suoraan ja vain yhdessä artikkelissa (7.7.2017) käsitellään venäläis- tai thainaisten paritusta. Esiin tulleissa rikostapauksissa tekijä on useimmiten ollut suomalainen mies, joiden uhrit ovat suomalaisia naisia. Tämän lisäksi mediahuomiota ovat saaneet nigerialaisnaisten ihmiskauppa sekä pakkoavioliitot, joissa tekijät ja uhrit ovat mediakielellä ilmaistuna ulkomaalaistaustaisia.

Suomessa naisiin kohdistuva väkivalta ajatellaan usein muiden kulttuurien ongelmana, ja mediassa naisiin kohdistuva väkivalta esitetään yleisesti maahanmuuttajaryhmien ongelmana. Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden (väitetystä ja todellisesta) seksuaalisesta väkivallasta naisia kohtaan on uutisoitu runsaasti. Tämä puoli väkivasta onkin tärkeää pitää keskustelussa mukana, mutta sukupuolittunut väkivalta on osa myös ”kantasuomalaista” kulttuuria. (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 67.) Helsingin Sanomissa suomalaisuutta ei erikseen korosteta eikä piilotella. Sen sijaan Suomessa ilmenneisiin ihmiskauppatapauksiin liittyy *poikkeuksellisuus* ja *harvinaisuus*. Tapaukset ovat harvinaisia *Suomen oloissa*, minkä paikkansapitävyyttä ei voi kiistää, sillä ihmiskaupasta on Suomessa annettu suhteellisen vähän tuomioita (Viuhko 2013). Kategorisointiin liittyvä harvinaisuus, autonomian riistäminen sekä rikosten moninaisuus näkyvät alla olevasta lainauksesta.

”Turun hovioikeus on koventanut Pirkanmaan poikkeuksellisen ihmiskauppatapauksen tuomioita. Syytteessä oli keski-ikäinen mies ja hänen tyttärensä. Kaksikko oli pitänyt nuorta naista vankinaan yli neljä vuotta ja uhri synnytti vankeudessa kolme lasta.” (24.5.2016.)

Tekijän kategoriaan liitettyjä kategoriasidonnaisia toimintoja ovat esimerkiksi *alistaminen fyysisesti ja henkisesti, kontrollissa pitäminen, uhkaileminen* sekä *painostaminen*. Ne kuvaavat autonomian riistämistä ja hallinnassa pitämisen keinoja, joilla selitetään, miten rikos on päässyt tapahtumaan ja korostetaan sen vakavuutta. Suomessa tapahtuvaa ihmiskauppaa selitetään kulttuurieroilla ja

kansainvälisellä järjestäytyneellä rikollisuudella, jonka yhteydessä tekijöistä kirjoitetaan käyttäen vahvempaa termiä *rikollinen*, toisin kuin suomalaisten tekijöiden kohdalla. Tällöin myös *salakuljettaminen*, *laiton maahantulo* ja *maahanmuutto* kuuluvat kategoriasidonnaisten toimintojen joukkoon. Siirtolaisuus kytkeytyy kategorisointiin niin uhrien kuin tekijöidenkin kautta, ja ihmiskauppa nähdään yhtenä maahanmuuttoon liittyvistä ongelmista. Toisaalta on huomattava, että tekijät ja uhrit ovat HS:n käsittelemissä rikostapauksissa olleet useammin suomalaisia (mallipomo, Pirkanmaa, yliopiston lehtori, joogakoulu) kuin ulkomaalaisia (nigerialaisnaiset, pakkoavioliitot). Alla olevassa esimerkissä *kulttuuriset tekijät* toimivat selontekoina pakkoavioliitoille.

”Toivonen huomauttaa, että pakko- ja lapsiavioliitoilla on tyypillisesti yhteys kulttuurisiin tekijöihin ja kunniakäsitteeseen. Kantasuomalaisia pakkoavioliiton uhreja haastatellut eivät olleet kohdanneet, vaikka ei olekaan täysin mahdotonta, että määrätynlaista pakottamista tapahtuisi myös omien vähemmistöjemme keskuudessa”, Toivonen arvioi.” (30.10.2017.)

Tekijöihin tai ilmiöön liitetään vähän selittäviä kategoriamääreitä. Sen sijaan uhrien olosuhteiden kuvailu toimii selontekona rikoksille. Henkilökohtaiset olosuhteet, kuten *alaikäisyys*, *huonot kotiolot* ja *henkinen kehittymättömyys* mainitaan syiksi helposti johdateltavuudelle. Myös mielenterveysongelmia, kouluttamattomuutta sekä sosiaalista syrjäytymistä tarjotaan selityksinä suomalaisille rikoksille. Suomessa uhriksi joutumisen riskiä lisää myös ulkomaalaisuus, jolloin paperittomuudella, kielitaidottomuudella, kontaktien puutteella ja rahattomuudella on vaikutusta. Kaikki edellä mainitut tekijät vaikuttavat siihen, että uhrin tahto on helpompi murtaa ja häntä on helpompi hyväksikäyttää ja pitää kontrollissa. Alla olevassa esimerkissä näkyy uhriin liitettyjä kategoriapiirteitä, jotka kuvaavat toimijuuden puutetta sekä toimivat selontekoina tapahtuneelle.

”Käräjäoikeuden mukaan 19-vuotiaan naisen henkilökohtaiset olosuhteet, nuori ikä, rahattomuus ja passittomuus johtivat siihen, ettei hänellä ollut muuta mahdollisuutta kuin alistua seksuaaliseen hyväksikäyttöön.” (23.3.2017.)

Suomalainen ihmiskauppa on sekä sisäistä että rajoja ylittävää (Roth 2010; 2012), mikä näkyy myös Helsingin Sanomissa. Suomalaisesta ihmiskaupasta ja sen suomalaisista tekijöistä ja uhreista on uutisoitu melko paljon, mutta sitä ei esitetä erityisenä uhkana, vaan tapaukset ovat yksittäisiä poikkeuksia, vaikkakin vakavia sellaisia. Kun suomalaistapauksista kirjoitetaan poikkeuksellisina, yleiskuva jää maahanmuuttoa syyllistäväksi ja ilmiön ulkomaalaista luonnetta painottavaksi. Toisaalta esille tulleet tapaukset ja asiantuntijoiden ääni todistavat, että myös ”täysin suomalaista” ihmiskauppaa on olemassa. Siitä huolimatta kategorisoinnissa ihmiskauppa on melko marginaalinen ongelma, jonka mahdolliseen lisääntymiseen tulee maahanmuuton kasvun takia kiinnittää huomiota.

Seuraavaksi siirryn esittelemään Suomen ulkopuolista ihmiskauppaa, joka nähdään laajempaan ja vakavampana ilmiönä kuin suomalainen ihmiskauppa.

5.2.2 Ulkomaalainen seksiperäinen ihmiskauppa

Tässä kategorisoinnissa ihmiskauppa on seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä kansainvälinen ilmiö, johon kytkeytyy salakuljettamista, järjestäytynyttä rikollisuutta sekä siirtolaisuutta. Ylipäätään ihmiskaupasta kirjoitetaan uhkaavampaan sävyyn. Edellisessä kategorisoinnissa paikkakategoriana oli vakavalle ihmiskaupparikollisuudelle intuitiivisesti väärältä tuntuva Suomi, ja selontekoina käytettiin lähinnä olosuhteita, tapausten poikkeuksellisuutta tai uhri–tekijä-kategoriapariin liitettyä etnisyyttä. Tässä kategorisoinnissa paikkakategorioita on useampia, mutta yhdistin ne yhdeksi: ei-Suomeksi.

”YK:n Kansainvälinen siirtolaisjärjestö (IOM) kuvaa nigerialaisnaisten ihmiskaupan olevan kriisitasolla. IOM:n ihmiskaupanvastaisen toiminnan asiantuntija Simona Moscarelli arvelee, että kaupattujen naisten määrä on vain lisääntymässä.” (9.8.2016.)

Yllä olevassa lainauksessa näkyy kategorisoinnin yleisluonteisuus ja laajuus verrattuna edelliseen kategorisointiin. Uhri–syyllinen-asettelu on läsnä, mutta uhrit eivät useimmiten ole konkreettisia, yksittäisiä naisia, vaan laajempia joukkoja. Uhrit ovat korostuneesti siirtolaisia: *Eurooppaan pyrkiviä ihmisiä, arabisiirtolaisia, afrikkalaisia siirtolaisnaisia, pakolaislapsia* tai esimerkiksi *seksikaupan uhreiksi joutuneita nigerialaisnaisia*. Uhrit ovat pääsääntöisesti naisia, joten sukupuolittuneisuus on vahvaa. Uhreista ja heidän olosuhteistaan voidaan kirjoittaa värikkäästi, mutta saman aikaisesti heidät leimataan yhdeksi siirtolaismassaksi. Syyllisistä kirjoitetaan epäiltyinä, hyväksikäyttäjinä ja miehinä, mutta myös *rikollisina, rikollisjärjestöinä, salakuljettajina, ihmiskaupan pyörittäjinä* tai *ihmiskaupparinkeinä*. Alla oleva ote kuvaa hyvin kategorisoinnille tyypillisiä piirteitä.

”Rikollisjärjestö salakuljetti naisia Eurooppaan turvapaikanhakuprosessin avulla. Espanjan poliisi kertoi torstaina pidättäneensä 24 henkilöä, joiden epäillään tuoneen maahan nuoria nigerialaisia naisia ja pakottaneen heidät prostituoiduiksi.” (24.8.2017.)

Kategoriasidonnaiset toiminnot ovat samankaltaisia seksuaaliseen väkivaltaan, alistamiseen ja pakottamiseen liittyviä, kuin suomalaisen ihmiskaupan kohdalla. Edellisestä kategorisoinnista poiketen toimintoja ovat esimerkiksi: *ihmisten tuominen, vieminen ja kuljettaminen* (rajojen yli), *kauppaaminen, salakuljettaminen, velalla kiristäminen ja houkutteleminen*, joskin kuljettaminen ja houkuttelu liittyvät myös edelliseen kategorisointiin. Johtuen ulkomaisen ihmiskaupan luonteesta ilmiönä eikä yksittäistapauksina, passiivin käyttö ja kuvailevammalla artikkelit ovat yleisempiä.

Huolestuttavana ja vakavana esitetty ilmiö tiivistyy (laittoman) siirtolaisuuden ongelmaan. Isis'in harjoittaman sekä Aasiassa tapahtuvan ihmiskaupan kohdalla kirjoitetaan myös siitä, kuinka ihmisiä kaapataan heidän haluamattaan. Muuten kategorisoinnissa selontekoina ongelmalle tarjotaan esimerkiksi sitä, että ihmiset haluavat itse lähteä etsimään jotain parempaa, mikä sitten altistaa heidät ihmiskaupalle. Se kytketään myös köyhyyden käyttämiseen selontekona, mikä näkyy alla olevassa lainauksessa.

”Köyhyys on merkittävin syy, joka altistaa naisia ihmiskaupalle”, toteaa tutkija Tanja Saari. ”Epätoivoisessa tilanteessa ihminen uskoo helpommin liiankin hyviltä tuntuviin lupauksiin lastenhoitajan tai kampaajan töistä ja vaurastumisesta Euroopassa ja vaikka ei täysin uskoisikaan, hän voi kokea, että riski kannattaa ottaa, koska hänellä ei ole mitään menetettävää.” (24.3.2015.)

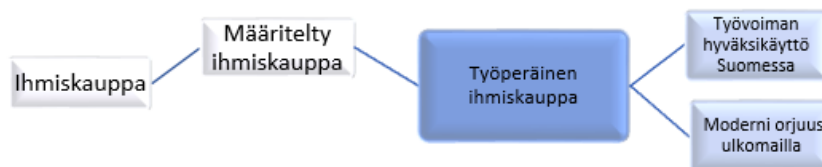
Taloudellisten resurssien puutteeseen yhdistetään kuuluvaksi myös työttömyys, koulutuksen puute, lukutaidottomuus sekä yleisesti epätoivoisuus. Ne lisäävät riskiä uskoa epäuskottaviakin lupauksia sekä todennäköisyyttä joutua hyväksikäytetyksi. Samanlaisia selontekoja on annettu myös tutkimuksissa (ks. Cameron & Newman 2008). Eriarvoisuus, josta ei tosin kirjoiteta eriarvoisuutena, käsitetään niin uhrin henkilökohtaisena ongelmana, kuin rakenteellisenakin ihmiskauppaa lisäävänä ongelmana. Riskiä lisääviä tekijöitä ovat myös luonnonkatastrofit sekä humanitaariset kriisit, jotka lisäävät turvattomuutta. Vanhemmat saattavat lähettää lapsiaan pois paremman elämän toivossa, minkä lisäksi ihmiskauppiat käyttävät inhimillistä hätää hyväkseen kaappaamalla ihmisiä. Tilanne näyttäytyy uutisten perusteella varsin toivottomalta, mutta myös kaukaiselta suomalaisten näkökulmasta. Alla oleva lainaus havainnollistaa eriarvoisuutta sekä värikästä ilmaisutapaa.

”Siirtolaiset ovat pääosin islaminuskoista rohingya-kansaa, joka on YK:n mukaan maailman vainoetuin vähemmistö. [...] Olot leireillä ovat UNHRC:n haastattelemien siirtolaisten mukaan hirvittävät. Salakuljettajat pitävät siirtolaisia häkeissä ja kiristävät näiden sukulaisilta rahaa. Varattomat myydään orjuuteen. Toiminta on niin tuottoisaa, että lapsia siepataan suoraan kaduilta laivoihin.” (9.5.2015.)

Ongelman hankala globaali luonne, joka kytkeytyy eriarvoisuuteen, siirtolaisuuteen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen, tulee lukijalle ilmeiseksi. Ilmiötä selitetään ihmisten liikkuvuudella ja kansainvälisellä rikollisuudella, mutta kategorisointi jättää melko avonaiseksi sen, kenen pitäisi ottaa vastuuta kansainvälisestä seksikaupasta, tai mitä taustalla vaikuttaville rakenteellisille tekijöille voisi tehdä. Sama avonaisuus on läsnä myös seuraavaksi esittelemässäni ihmiskaupan toisessa määritellyssä puolessa, työperäisessä ihmiskaupassa.

5.3. Työperäinen ihmiskauppa

Toinen kategoriaparin jäsen määritellystä ihmiskaupasta on työperäinen ihmiskauppa, johon liittyvät työhön pakottaminen sekä epäinhimilliset työskentelyolosuhteet. Lisäksi kirjoitetaan pakkotyöstä ja joissain tapauksissa myös orjatyöstä tai modernista orjuudesta. Kategorisoinnille tyypillisiä kategoriasidonnaisia toimintoja ovat esimerkiksi *työhön pakottaminen, hyväksikäyttö työmarkkinoilla/työpaikalla sekä työskentely huonoissa olosuhteissa*.

Kuvio 4. Työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvä määritelty ihmiskauppa.

Tässä kategorisoinnissa hyväksikäyttö tapahtuu pääosin työpaikalla, eikä siihen yleensä liity seksuaalista väkivaltaa. Muu väkivalta tai sen uhka sen sijaan liittyvät myös työperäiseen ihmiskauppaan. Samoin kuin seksuaalisen ihmiskaupan kategorisointi, myös tämä kategoria pohjautuu vahvasti siihen, että paremmassa asemassa oleva hyväksikäyttää uhrin heikompaa asemaa ja rajoittaa tämän toimijuutta. Jos seksuaalinen ihmiskauppa näyttäytyikin siirtolaisuuteen kytkeytyvänä ilmiönä, vielä selkeämmin niin on pakkotyön kohdalla. Helsingin Sanomissa keskustellaan niin suomalaisista työperäisistä ihmiskauppatapauksista ja harmaasta taloudesta, kuin laajemmasta globaalista työvoiman hyväksikäytöstä. Yhdistävistä tekijöistä huolimatta erottelin toisistaan kategorisoinnit ”työvoiman hyväksikäyttö Suomessa” sekä ”moderni orjuus ulkomailla”. Käsittelen ensin työperäistä ihmiskauppaa Suomessa.

5.3.1 Ihmiskauppa ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttönä Suomessa

Tämä kategorisointi kertoo työperäisestä ihmiskaupasta paikkakategorian ollessa Suomi. Helsingin Sanomissa on vuosina 2015–2017 useampi uutinen Suomessa ilmi tulleista ihmiskauppaepäilyistä, joissa ulkomaalainen uhri on värvätty tekemään töitä lähes palkatta ja ilman vapaapäiviä. Uhri on toisin sanoen erehdytetty pakkotyöhön tai pakkotyön kaltaisiin olosuhteisiin. Lisäksi yksi uutinen kertoo maahanmuuttajien hyväksikäytöllä pyörivistä pimeistä työmarkkinoista.

Uhrille tyypillisiä kategoriasidonnaisia toimintoja ovat: *joutua hyväksikäytetyksi työssä, työskennellä ilmaiseksi/hyvin vähällä palkalla, tehdä töitä/pitkiä päiviä ilman vapaita, olla pakotettu tekemään töitä, olla riippuvainen työnantajastaan, tulla houkuteluksi/erehdytetyksi/ värvätyksi sekä olla velkasuhteessa*. Uhri–tekijä-kategoriapari on epätasa-arvoinen, ja kategorisoinnissa painottuu se, ettei uhrin ole mahdollista kontrolloida omaa elämäänsä. Hänellä ei ole rahaa tai vapaa-aikaa ja hän on

riippuvainen työnantajastaan eri tavoin. Huonojen työ- ja asumisolosuhteiden kuvailua on paljon, ja ne ovatkin olennaisia esille tulleita tekijöitä myös uhrien haastatteluissa (Viuhko 2013, 396–397). Alla oleva esimerkki on kategorisoinnin eri puolia hyvin havainnollistava.

”Uhri oli joutunut tekemään ylipitkiä päiviä kuusitoista kuukautta lähes ilman vapaapäiviä. Työpäivät olivat jopa 17-tuntisia vuosina 2013–2014. Kielitaidottomalla miehellä ei ollut sosiaalisia kontakteja eikä ymmärrystä siitä, miten suomalainen yhteiskunta toimii. [---] Suomessa uhri eli käytännössä ilman rahaa, koska hän kuvitteli palkan kertyvän tilille. Palkkarahoja on tilille tullutkin, mutta vähemmän kuin verottajalle on ilmoitettu. Miehen passi ja pankkikortti olivat päätekijän hallussa.” (20.4.2016.)

Pakkotyö Suomessa käsitetään etenkin yksittäisten rikosten kautta ja ulkomaalaisen työvoiman hyväksikäyttönä. Yksikään työperäisen ihmiskaupan uhreista ei tarkasteluajanjaksollani ollut suomalainen. Uhrin kategoriaan kuuluu ulkomaalaisuus; he ovat joko turvapaikanhakijoita tai muita maahanmuuttajia, useimmiten työn ja paremman elämän perässä muuttaneita. Kategorisoinnin tyypillisessä tapauksessa heidät on houkuteltu Suomeen lupauksilla hyvistä tuloista, ja oleskelupaasiat ovat kunnossa, mutta todellisuus Suomessa paljastuu riistoksi. Ulkomaalaisuuteen liittyy uhrin asemaa heikentäviä tekijöitä, kuten kielitaidottomuus, sosiaalisten kontaktien puute ja se, ettei uhri tunne omia oikeuksiaan, työehtoja tai suomalaisen yhteiskunnan sääntöjä. Nämä ovat myös tutkimuksissa todettuja toimijuutta rajoittavia tekijöitä (Viuhko 2013, 399). Alla olevassa lainauksessa näkyvät stereotyyppinen ihmiskaupakuvasto sekä ulkomaalaisen uhrin houkuttelu.

”Ihmiskaupalla on muitakin kasvoja kuin seksityöläisten tai suurkaupunkien hikipajoissa raatavien pakkotyöläisten kasvot. Ihmiskaupan uhri voi hyvinkin olla itävantaalaisen pitserian takahuoneessa työskentelevä intialaismies, joka on houkuteltu Suomeen hyvien ansioiden ja paremman elämän toivossa.” (20.4.2016.)

Kategorisoinnissa esiintyvä hyväksikäyttäjä voi käyttää apunaan henkistä ja fyysistä alistamista, väkivallan tai karkotuksen uhkaa sekä omaisuuden hallussapitoa. Työntekijä on riippuvuussuhteessa työnantajansa, usein asuu tämän kanssa tai yrityksen tiloissa ja hän voi pelätä työnantajansa lisäksi esimerkiksi viranomaisia kulttuuritaustansa vuoksi. Uhrin kategoriaan kuuluu myös se, ettei hän välttämättä näe itseään uhrina, ja teksteissäkin käytetään paljon käsitettä työntekijä uhrin käsitteen sijasta. Samoin kuin seksikaupan kohdalla, uhrin monella tapaa heikko asema sekä tekijän käyttämät alistamisen keinot toimivat selontekoina rikoksille.

Rikoksen tekijöinä on niin maahanmuuttajataustaisia kuin suomalaisiakin yrittäjiä. Tekijät ovat yrittäjiä tai yrityksiä. Suomalaisessa pakkotyökategorisoinnissa tekijöitä käsitellään konkreettisina

ihmisinä, toisin kuin globaalissa kategorisoinnissa, jolloin tekijät ovat abstraktimmin ihmiskauppiaita, tehtaita tai työelämän sektoreita. Ravintola-ala näkyy kategorisoinnissa korostuneesti. Tekijöihin liitetyt kategoriasidonnaiset toiminnot ovat uhrien toimintojen vastikkeita, esimerkiksi: *pakottaa tekemään töitä, teettää töitä ilman vapaita/palkkaa, uhkailla, ottaa haltuunsa passi yms. omaisuutta, houkutella/erehdyttää, sekä tuoda/värvätä pakkotyöhön*. Uhri–tekijä-kategoriaparille tyypillinen hyväksikäytön ja kontrollin mekanismi on velalla kiristäminen; esimerkiksi matkakuluista on syntynyt velka, jonka pois maksaminen selittää luvattua pienemmän palkan. Tekijöillä on vahva kontrolli työntekijöistään, mutta motiiveista ei puhuta; mitä ilmeisemmin ne kuitenkin ovat taloudellisia. Alla olevassa lainauksessa näkyvät tyypilliset ihmiskauppatapauksen kontrollin keinot.

”Syyttäjän mukaan poimijoille syntyi matkakuluista velka, jota perittiin heiltä suoraan marjatuloista. Lisäksi syytetty peri poimijoilta päivittäisiä kustannuksia muun muassa ruuasta, autojen vuokrasta ja majoituksesta niin, että he velkaantuivat aluksi lisää.

[---] Mies otti asianomistajien passeja ja pahuulentolippuja haltuunsa Suomessa.” (2.3.2017.)

Huomionarvoista kategorisoinnille on vahva sukupuolittuneisuus, mutta nyt uhreina ovat lähinnä miehet. Niin on myös tilastojen valossa (ILO 2017, 31). Sukupuolittuneisuutta ei nosteta erityisesti esille tässäkään kategorisoinnissa. Selonteoksi ongelmalle tarjotaan työn muutoksia ja etenkin ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön rakenteita Suomessa. Hyväksikäyttöä mahdollistavina tekijöinä mainitaan *työelämän yleiset muutokset*, kuten työelämän joustavoittaminen, *nollatuntisopimukset* sekä *alihankintaketjut*. Kun niihin yhdistetään *poikkeuksellisen suuri siirtolaisryhmä*, harmaista työmarkkinoista tulee yhteiskunnan rakenteellinen ongelma, joka kuitenkin koskettaa lähinnä maahanmuuttajia. Vaikka kategorisointi on vahvasti kytköksissä ulkomaalaisuuteen, mukana on asiantuntijoiden ääniä, jotka muistuttavat, ettei se ole itse ilmiötä määrittävä tekijä. Seuraavassa lainauksessa niin tekee Euroopan kriminaalipolitiikan instituutissa työskentelevä tutkija Natalia Ollus.

””Oikeusjuttujen perusteella ihmiskauppa näyttäisi olevan yliedustettuna etnisissä yhteisöissä, mutta pitää sanoa ääneen, ettei kyse ole etnisestä rikollisuudesta. Tuomiot kertovat siitä, mihin kontrolli kohdistuu, mitä me näemme tai haluamme nähdä”, Ollus sanoo. Lisäksi oikeuksistaan tietämättömiä ja kielitaidottomia ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä on helpompi hyväksikäyttää kuin suomalaisia. Ollus pitää ihmiskauppaa myös rakenteellisena ongelmana, jossa yhteiskunta antaa hyväksikäyttäjille mahdollisuuden polkea muiden ihmisten oikeuksia.” (20.4.2016.)

Kategorisoinnissa painottuu suomalainen työperäinen ihmiskauppa rakenteellisena, etnisenä ja miehisenä ongelmana. Uhria ei syytellä tai pidetä erityisen heikkona, mutta ulkomaalaisuuden kautta selitetään hyväksikäytön mahdollistumista. Olennaista on myös uhrin erehdyttäminen ja erilaiset kontrolloinnin tavat. Seuraavassa luvussa kerron, miltä työperäinen ihmiskauppa näyttää Helsingin Sanomissa, kun paikkakategoria laajentuu koko maailman käsittäväksi.

5.3.2 Ihmiskauppa modernina orjuutena ulkomailla

Tässä kategorisoinnissa ihmiskauppa on vakavaa globaalia työvoiman hyväksikäyttöä, joka tiivistyy siirtolaisuuden ympärille. Vaikka paikkakategoriat painottuvat Aasiaan, ilmiö koskee niin globaalia etelää kuin pohjoistakin. Kategorisoinnin yhteydessä ihmiskaupasta kirjoitetaan uhkaavaan sävyyn. Kategorisointi korostaa pakkotyön vakavuutta ja sen luonnetta modernina orjuuden muotona, minkä takia käytän itsekin kyseistä termiä tässä yhteydessä. Ihmiskaupasta kirjoitetaan usein nykyajan orjakauppana niin mediassa kuin erilaisissa raporteissa ja kampanjoissakin, mikä osaltaan ylläpitää ihmiskaupan stereotyyppistä kuvastoa (Viuhko 2013, 387). Kategoriapari uhri–tekijä ei ole kovin selvärajainen, vaan uhrin ovat esimerkiksi *siirtolaisia, modernin orjuuden uhreja, haavoittuvassa asemassa olevia, siirtotyöläisiä tai orjatyövoimaa*. Tekijöiksi mainitaan muun muassa *salakuljettajat, ihmiskauppiat, kauppaverkostot, thaimaalaistehtaat ja rikollisjengit*. Myös kerjäämään pakottaminen ja pakolaislasten pakottaminen varasteluun kuuluvat kategorisointiin.

Rikollisiksi käsitetään ihmisiä kaappaavat, kuljettavat ja myyvät toimijat, vaikka työvoiman hyväksikäyttö tapahtuu itse työpaikalla. Kategorisoinnissa korostuu ihmisten liikuttaminen ja myyminen pakkotyöläisiksi, etenkin silloin kun paikkakategoriana on Aasia. Modernin orjuuden kategorisointiin kuuluu pakkotyön tekeminen sekä jossain määrin olosuhteiden kuvailu, mutta ilmiö esiintyy abstraktimpana kuin suomalainen pakkotyö. Näinpä kategoriamääreitä ovat esimerkiksi: *pakkotyöhön alistaminen, olla pakotettu tekemään töitä, orjuuden kaltaisissa oloissa eläminen ja työskenteleminen, ihmisten/orjien toimittaminen ja myyminen, salakuljettaminen sekä velkavankeus*. Orjia vastaanottaviksi toimijoiksi mainitaan etenkin maataloussektori, mutta myös rakennus- ja tekstiilialalla sekä esimerkiksi kalastussektorilla kerrotaan olevan ongelmia. Lisäksi hyväksikäyttäjät voivat olla rikollisjengejä tai määrittelemättömiä tehtaita. Alla oleva esimerkki havainnollistaa kategorisoinnille tyypillistä kuvailua, ihmisten siirtämistä sekä globaalin talouden vaikutusta.

”Thaimaa on historiallisesti ollut ihmiskaupalle keskeinen maa: maasta viedään, sinne tuodaan ja sen kautta kuljetetaan ihmiskaupan uhreja. Uhrit ovat usein kotoisin Thaimaata köyhemmistä naapurimaista, kuten Kambodžasta, Laosista ja Myanmarista, ja heitä kuljetetaan Thaimaahan ja Malesiaan yleensä työvoimaksi tai seksityöläisiksi.” (19.7.2017.)

Siirtolaisuus liittyy modernin orjuuden kategorisointiin usealla tavalla. Ilmiöön liitetäänkin tarve ihmissalakuljetukselle, josta syntyneen velan varjolla siirtolaisia riistetään työmarkkinoilla. Lisäksi keskustelu siirtotyöläisten oikeuksista ja yleisesti heikommista olosuhteista työskentelymaissa on osa kategorisointia. Huonot lähtöolosuhteet, kuten köyhyys, mainitaan osaksi ongelman syytä, minkä lisäksi etniseen taustaan ja sosiaalisiin hierarkioihin liittyvät rakenteet ovat orjuuden riskiä nostavia tekijöitä. Mekanismi on tuttu muista kategorisoinneista: jo valmiiksi heikommassa asemassa oleva yksilö/ryhmä lähtee pakoon köyhyyttä ja etsimään elantoa, sitten (etenkin laittoman) siirtolaisen asema lisää haavoittuvuuksia ja lopulta hyväksikäyttö viimeistelee haavoittuvan aseman.

”Siirtolaiskriisi on nostanut orjuuden riskiä. Orjatyövoimaan liittyvien tapausten lisääntyminen näkyy yritysten hankintaketjuissa ympäri Euroopan”, Verisk Maplecroftin ihmisoikeusanalyttikko Sam Haynes sanoo. [---] Eurooppaan on saapunut vuoden 2017 aikana noin 115 000 siirtolaista, joista noin 80 prosenttia on saapunut Italiaan, arvioi Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM. Monet maksavat matkastaan suuria määriä rahaa, mutta päätyvät työskentelemään ilmaiseksi.” (10.8.2017.)

Modernin orjuuden selontekona toimivat siirtolaisuuden lisäksi jossain määrin globaali talousjärjestelmä ja sosiaaliset rakenteet. Ihmisten myymistä pakkotyöläisiksi harjoitetaan, koska se on taloudellisesti kannattavaa. Osittain siirtolaisuudesta tarjotaan selitystä ilmiölle, mutta toisaalta aineistossa mainitaan myös nykyisten politiikkakäytäntöjen vaikuttavan siirtolaisten heikkoon asemaan. Vaikka ihmiskaupan monimutkainen ja vaikeasti torjuttava luonne tulee esille myös muissa kategorisoinneissa, tässä se on vieläkin suuremmassa roolissa. Moderniin orjuuteen liitetään niin yritysvastuuta kuin kuluttajan vastuuta, paikallisviranomaisten ja valtioiden vastuuta sekä laajempien rakenteiden syyttelyä. Seuraava lainaus kuvastaa ilmiön monimutkaisuutta sekä talouden ja siirtolaisuuden kytköksiä.

”Nyt tarkasteltavana ei ole yhtä tiettyä plantaasia Yhdysvaltojen eteläosissa. Moderniin orjuuteen liittyvät esimerkiksi siirtolaisuus ja globaali talous”, ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalin Suomen-osaston oikeudellinen asiantuntija Susanna Mehtonen sanoo. [---] Moderniin orjuuteen on vaikea puuttua. Esimerkiksi YK:n Kansainvälinen yleissopimus siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksista liittyy juuri Qatarin stadiontyömaiden kaltaisiin tilanteisiin. Mehtosen mukaan ongelmana on se, ettei suurin osa länsimaista ole ratifioinut sitä.” (17.6.2016.)

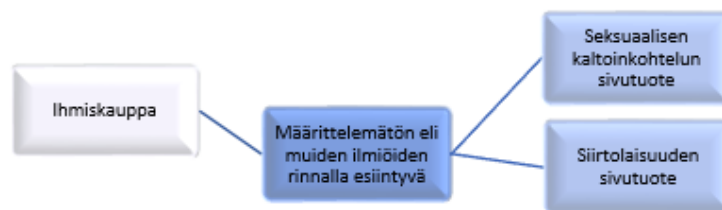
Kategorisoinnissa ihmiskauppaongelma on kaukainen sekä vaikeasti selätettävä, sillä siihen liittyvät mekanismit, kuten siirtotyöläisten hyväksikäyttö ja globaalin talousjärjestelmän ongelmat ovat

vaikeasti hahmotettavia sekä ratkaistavia. Pakkotyön globaalius liitetään myös Suomea koskettavaksi, esimerkiksi Suomeen tuodun thaimaalaisen broilerinlihan ja sen tuotannon vakavien puutteiden kautta. Ongelma ei eriydy sukupuolittuneesti, ja hyväksikäytettäviksi joutuvat niin naiset kuin lapsetkin, vaikka pakkotyö yleisesti käsitetäänkin miehiseksi ilmiöksi.

Luvut 5.2. ja 5.3. käsitelivät ihmiskaupan määriteltyä puolta ja Helsingin Sanomista löytämiäni neljää erilaista tapaa käsitellä sitä. Seuraavassa luvussa esittelen lyhyesti määritellyn ihmiskaupan vastaparin: määrittelemättömän ihmiskaupan.

5.4. Ihmiskauppa muiden ilmiöiden sivutuotteena ja epämääräisenä uhkana

Enimmäkseen ihmiskauppa määrittyy Helsingin Sanomissa edellä käsiteltyjen kategorisointien kautta. Sillä on kuitenkin myös epämääräisempi puoli, jolloin se mainitaan erilaisten ilmiöiden yhteydessä selittämättä mitä sillä tarkoitetaan. Vaikka indefiniittisyyttä ilmenee myös muiden kategorisointien yhteydessä niiden mennessä limittäin, tässä kategorisoinnissa ihmiskauppa jää välillä irralliseksi ja vaille selvennystä. Ihmiskauppa nousee esiin keskusteltaessa seksuaalisesta kaltoinkohtelusta, prostituutiosta ja niihin linkittyvistä teemoista. Toinen ilmiökenttä, jonka yhteydessä ihmiskauppa esiintyy uhkana, liittyy siirtolaisuuteen ja ihmissalakuljetukseen.

Kuvio 5. Ihmiskaupan määrittelemätön puoli.

Seksuaalinen kaltoinkohtelu tarkoittaa tässä yhteydessä monenlaisia ilmiöitä, joista osa on vakavaa seksuaalirikollisuutta ja osa liittyy lailliseen prostituutioon, joka ei välttämättä ole kaltoinkohtelua. Siirtolaisuuteen liittyvät teemat nostattavat esiin epämääräistä ihmiskauppahuolta. Näitä kahta sivutuotekategorisointia yhdistääkin se, että ihmiskauppa nähdään uhkana, jonka lisääntymisestä pitää olla huolissaan. Käsitelen ensin ihmiskauppaa seksuaalisen kaltoinkohtelun sivutuotteena, minkä jälkeen alaluvussa 5.4.2 keskityn siirtolaisuuden ja ihmiskaupan yhdistymiseen.

5.4.1 Seksuaalisen kaltoinkohtelun yhdistyminen ihmiskauppaan

Tämä määrittelemättömän ihmiskaupan kategorisointi liittää ihmiskaupan uhan osaksi seksuaalista väkivaltaa sekä prostituutiota. Ihmiskauppa liitetään usein prostituutioon liittyväksi ongelmaksi, koska seksityöhön pakottaminen on merkittävä osa ihmiskauppaa. Seksityötä tehdään kuitenkin myös paljon vapaasta tahdosta, joten prostituoitu ei useimmiten ole ihmiskaupan uhri. Julkisessa

keskustelussa pohditaan usein, pitäisikö seksin ostaminen kriminalisoida vai toimisiko dekriminalisointi paremmin (ks. Roth 2010). Kriminalisoinnin kannattajat näkevät prostituution lieveilmiöineen seksuaalisena kaltoinkohteluna, mikä näkyy ensimmäisessä lainauksessa. Dekriminalisoijat puolestaan muistuttavat, että ihmiskauppa on seksityöstä irrallinen osa, mikä näkyy toisessa esimerkissä.

”Ihmisten hyväksikäyttö kaupallisen seksin piirissä ei vähene, elleivät valtiot harjoita aktiivisia lainsäädännöllisiä ja sosiaalipoliittisia toimia sen vähentämiseksi. [...] Loppujen lopuksi kyse onkin siitä, miten prostituutioon suhtaudutaan. Onko se vapaavalintainen ammatti vai maailmanlaajuista hyväksikäyttöä, jonka vähentämisen pitäisi olla kaikkien ihmisoikeuksia kunnioittavien valtioiden tavoite?” (Mielipide 13.4.2016.)

”Mac muistuttaa, että ihmiskaupan poistamiseksi pitää puuttua – ihmiskauppaan. Ei säädellä kaikkea seksityötä. Ihmisiä tuodaan myös pakotettuina töihin myös esimerkiksi maatalouteen tai ravintoloihin.” (Nyt.fi 22.7.2016.)

Prostituutiokeskustelun lisäksi ihmiskauppa nousee aineistossa esille *sugar daddy* -ilmiön sekä lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja vastikkeellisen seksin kohdalla. Vaikka *sugar daddy* -ilmiötä pyritään tarkastelemaan ilman tuomitsevaa sävyä, ihmiskaupan uhrien mainitseminen luo ilmiöstä uhkaavamman. Vastikkeellisessa seksissä on kyse alaikäisten harjoittamasta seksityöstä, joka on lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Ihmiskaupaksi se ilmeisesti voi muuttua vasta siinä vaiheessa, kun ulkomailta tuodaan lapsia Suomeen, ainakin seuraavan lainauksen mukaan.

”Helsingin poliisin rikoskomisario Teija Koskenmäki-Karaharjun mukaan seksiä yritetään ostaa netissä jopa kymmenvuotiailta ja siitä ylöspäin. Lastensuojelun tietoon on tullut parin viime vuoden aikana myös ihmiskauppaepäilyjä, joissa ulkomailta on tuotu alaikäisiä lapsia Suomeen seksikauppaa varten.” (22.9.2017.)

Pakkoavioliitot voidaan käsittää osaksi ihmiskauppaa tai niitä voidaan pitää omana ilmiönään. Niitä käsitteleviä uutisia oli aineistossani muutamia. Teksteissä yhdistyvät seksuaalinen kaltoinkohtelu, vapauden riistäminen sekä siirtolaisuus. Ilmiön selontekoja ovat ulkomaalaisuus ja kulttuuriset tekijät. Maahanmuutto on sana, jonka kautta ihmiskaupan uhka saadaan liitettyä monenlaisiin ilmiöihin, jotka eivät itsessään tarkoita ihmiskauppaa.

5.4.2 Siirtolaisuuden ja salakuljetuksen yhdistyminen ihmiskauppaan

Vuoden 2015 syksyllä turvapaikanhakijoiden määrä nousi runsaasti niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa. Samaan aikaan Kaakkois-Aasiassa oli käynnissä niin sanottu Bengalinlahden

siirtolaiskriisi. Osittain tästä syystä tarkastelemani uutisartikkelit sisälsivät paljon keskustelua siirtolaisuudesta sekä ihmissalakuljetuksesta. Niiden yhteydessä myös ihmiskauppa ja sen lisääntyminen olivat esillä mahdollisina uhkakuvina. Toisinaan se tapahtui epämääräisesti, mikä näkyy alla olevassa esimerkissä.

”Venäjän rajanylityspaikkojen palattua normaaliin järjestykseen katse kääntyi takaisin ihmisiin, jotka olisivat halunneet Suomeen. Rikollisjärjestöille ulkoistetun ihmiskauppajärjestelmän sijaan he jäivät Venäjän viranomaisten keskusohjatun mielivallan armoille. Näiden ihmisten hädänalaisuudesta ei ainakaan enää ole epäilystä.” (Pääkirjoitus 11.3.2016.)

Joissain tapauksissa jäi epäselväksi, onko kyse ihmissalakuljetuksesta vai varsinaisesta ihmiskaupasta. Vaikka ilmiöllä on yhtenevää rajapintaa, kyse ei ole samasta asiasta (Aronowitz 2001). Ihmissalakuljetus on yhteydessä laittomaan maahantuloon, johon ihmiskauppa mediassa sekoittuu. Viranomaisen kategoria on läsnä jokaisessa kategorisoinnissa, mutta määrittelemättömässä ihmiskaupassa etenkin rajaviranomaisten toimijuus lisääntyy. Uhri–tekijä-kategoriapari jää sen sijaan epäselväksi, sillä toisinaan uhrin kuvataan hädänalaisena ja salakuljetuksen uhreina, ja toisinaan he itse syyllistyvät laittomaan siirtolaisuuteen. Tekijät ovat rikollisjärjestöjä tai salakuljettajia, mutta myös puhetapa, jossa ihmiskauppa on uhka ilman toimijoita, on mahdollinen. Seuraava lainaus kuvastaa kategorisoinnin edellä mainittuja puolia.

”Selvimmin turvapaikanhakijoiden määrän kasvu on kesän ja syksyn aikana näkynyt laittoman maahantulon järjestämiseen ja ihmiskauppaan liittyvien rikosten yleistymisessä. Reenin mukaan laittomien maahantulojen määrä on kuitenkin lokakuussa pienentynyt.” (5.11.2015.)

Maahanmuuton kasvu esitetään perusteena ihmiskaupan lisääntymiselle, ja ilmiöt liittyvätkin toisiinsa. Maahanmuuttajien suuri määrä nähdään riskinä myös harmaan talouden lisääntymiselle. Harmaan talouden kohdalla korostetaan, että uhreilla on epätoivoinen tarve saada töitä, minkä takia he ovat alttiita *vilpillisten yrittäjien* riistolle. Vaikka suuria määriä turvapaikanhakijoita pidetään riskinä, heitä ei syyllistetä ongelmasta, vaan vastuuta asetetaan myös hyväksikäytön mahdollistaville rakenteille. Pelkkien otsikoiden avulla voisi tosin päätellä myös toisin. Alla olevan tyyppistä ristiriitaista uutisointia ei ollut paljon, mutta ensimmäinen virke löytyy uutisen otsikosta, jolloin se herättää tietynlaisia mielikuvia. Lukijan täytyy lukea loppuun saakka huolellisesti huomatakseen, ettei pelottelulle toistaiseksi ollutkaan tarvetta.

””Massa on niin suuri, että se tarjoaa ikään kuin savuverhon ihmiskaupan harjoittamisille. Tässä pitää olla jatkuvasti hereillä”, sanoo rikostorjuntayksikön päällikkö Jari Nieminen

Länsi-Suomen merivartiostosta. Myös Suomenlahden merivartioston rikostorjuntayksikön päällikön Kari Kettusen mukaan riski siihen, että ihmiskaupan uhreja tulee esiin aiempaa enemmän, kasvaa. Niemisen ja Kettusen mukaan viime aikoina ei ole kuitenkaan tullut ilmi epäiltyjä ihmiskauppatapauksia.” (23.9.2015.)

Globaalien virtojen vaikutus syrjäiseen Suomeen konkretisoitui vuonna 2015, mikä näkyi aineistossa. Siirtolaisuuden määrän kasvu nähtiin uhkana suomalaisten turvallisuudelle, ja hieman tuntemattoman ja epämääräisen ihmiskaupan yhdistäminen tähän lisäsi pelon tuntua. Se on voinut toimia myös mahdollisena perusteena maahanmuuttopolitiikoiden muutoksille.

5.5. Yhteenveto

Ihmiskauppa rakentuu Helsingin Sanomissa moderniksi ja globaaliksi ongelmaksi erilaisten kategorisointien kautta. Sitä ei kuitenkaan tehdä liioitellen, mutta ilmiön vakavaa luonnetta ei myöskään piilotella. Kategorisointeihin liittyy uhkakuvia ja pelottelua, vaikkei ilmiön lisääntymisestä varsinaisesti luoda moraalista paniikkia. Ihmiskaupasta muodostuu kuva vakavana globaalina uhkana, joka koskettaa etenkin kehittyviä maita, Suomen ja muiden länsimaiden osuutta kuitenkin unohtamatta. Ihmiskaupakategorisointeihin liittyy se, että ilmiön kuvataan olevan lisääntymässä, minkä esitetään johtuvan maahanmuuton lisääntymisestä. Siirtolaisuus linkittyy ilmiöön monella tavalla, ja uhrin ovat pääsääntöisesti jo valmiiksi heikossa asemassa olevia ihmisiä, joita hyväksikäytetään useilla eri tavoilla.

Ongelma on todellisuudessa sekä Helsingin Sanomien kuvastossa vahvasti sukupuolittunut sekä etnisesti latautunut, ja kuvasto on jokseenkin stereotyyppisen kuvan mukaista. Naiset ovat seksuaalisen ihmiskaupan uhreja niin Suomessa kuin maailmalla, kun taas miehet ovat työperäisen ihmiskaupan uhreja. Uhrien toimijuus on kaikissa kategorisoinneissa heikkoa, joskin molemmissa ”ulkomaalaiskategorioissa” passiivisuus korostui entisestään, sillä uhrin nähtiin pelastuksen tarpeessa olevina massoina.

Ylipäätään Helsingin Sanomissa ongelmasta rakennetaan monipuolinen kuva, vaikka paljon jää sanomatta, sillä onhan kyseessä sanomalehden uutisointi kahden vuoden ajalta. Ihmiskaupan käsittäminen määriteltynä ja määrittelemättömänä ilmiönä on yksi tapa pohtia sitä, miten uutisoinnissa rakennetaan mielikuvia meitä uhkaavista ongelmista. Ihmiskaupan liittäminen ja sekoittaminen erilaisiin ilmiöihin korostaa ongelman vakavuutta ja tekee ilmiöstä entistä vaikeammin hahmotettavan. Jos kategorisoimme ihmiskaupan uhrin vain maahanmuuttajiksi, seksityöläisiksi tai pizzakokeiksi, kategoriasta poikkeavien uhrien tunnistaminen ja auttaminen vaikeutuvat. Ja jos

käsitämme uutisten perusteella ilmiön vain siirtolaisuuden aiheuttamaksi ihmisten kuljettamiseksi, jää epäselväksi, miten itse ilmiöön, eli monisyiseen hyväksikäyttöön ja ihmisarvon loukkaamiseen, voidaan puuttua.

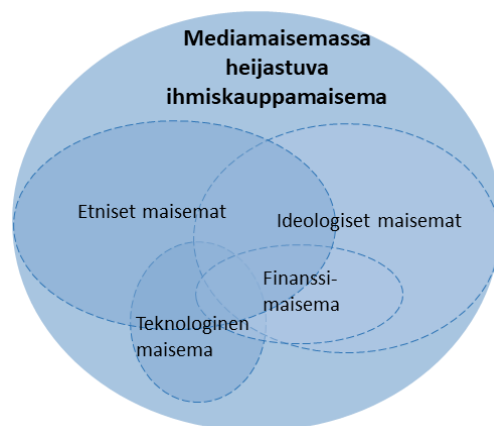
Helsingin Sanomista löytämäni neljä alakategorisointia ihmiskaupalle sisältävät paljon stereotyyppioita ihmiskaupasta ja sen uhreista, mutta ne myös esittelevät ihmiskauppaa monesta eri näkökulmasta. Niissä myös tarjotaan erilaisia syitä ja selityksiä ihmiskaupalle. Tässä luvussa tarkastelin ihmiskauppaa ja sille annettuja selontekoja kokonaisuutena ja loin katsauksen siihen, mitä ja miten ihmiskaupasta ja sen toimijoista Helsingin Sanomissa kirjoitetaan. Kategorisoinneissa korostui ilmiön globaali luonne ja ihmisten liike, minkä perusteella siirsin huomioni globalisaatioon ja globaaleihin rakenteisiin ja menin analyysissä askeleen syvemmälle. Seuraavassa luvussa esittelen tarkemmin, miltä ihmiskauppakuvasto näyttää, kun sitä tarkastelee globaalien maisemien, virtojen ja niiden välisten katvealueiden kautta.

6. Ihmiskauppamaisema ja globaalit virrat

Tässä luvussa asetan edellisen luvun kategorisoinnit globaaliin kontekstiin ja tarkastelen Helsingin Sanomien ihmiskauppakuvastoa globalisaation perspektiivistä lähtökohtanani Appadurain (1996) mallinnus globaalimaisemista ja -virroista. Peilaan aineistoa Appadurain (1996) kehukseen sekä Penttisen (2004) esitykseen seksikaupan globalisaatiomaisemista ja vastaan siten kolmanteen analyyttiseen tutkimuskysymykseeni ja esitän, millaiseksi ihmiskauppamaisema Helsingin Sanomissa rakentuu ja miten erilaiset globaalit virrat näkyvät siinä. Analyysissa on käytetty apuna edellisen luvun kategorisointeja sekä keräämiäni kategoriamääreitä, mutta muutoin analyysimetodi vaihtuu kategoria-analyysistä teoriaohjaavaksi sisällönanalyysiksi.

Kuten luvussa kolme esitin, ihmiskauppa asettuu osaksi jokaista Appadurain (1996) kuvaamaa globaalia maisemaa ja virtaa: siinä liikkuvat ihmiset ja raha, joiden lisäksi ideologinen maisema ja teknologinen kehitys vaikuttavat ihmiskaupan muotoihin. Kaiken taustalla mediamaisema välittää erilaisia kuvastoja ympäri maailmaa. Helsingin Sanomat on pieni osa globaalia mediamaisemaa, jonka kuvastoon kuuluvat myös esitykset ihmiskaupasta. Mediamaisemassa heijastuvat muut maisemat, mikä mahdollistaa myös niiden tarkastelun (Penttinen 2004, 163–164). Maisemat muodostavat kuvitellun tilan (Appadurai 1996, 31, 33), eli ihmiskauppamaiseman, jota tarkastelen tässä luvussa. Tässä tutkielmassa kontekstina on Helsingin Sanomat, joten tarkastelun kohde on ihmiskauppamaisema Helsingin Sanomien teksteissä 2015–2017.

Ihmiskauppamaisema ei ole erillinen maisemansa, vaan se on osa jokaista muuta maisemaa (vrt. Penttinen 2004,). Alla oleva kuvio havainnollistaa, miten ihmiskauppamaisema samalla muodostuu eri maisemista, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään mennessä osittain limittäin. Katkoviivat kuvastavat maisemien ja globalisaation häilyvää ja katkoksiin perustuvaa luonnetta (Appadurai 1996, 34–37).

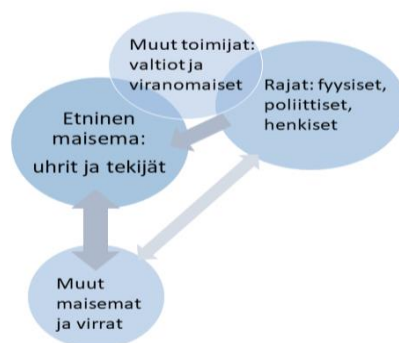
Kuvio 6. Ihmiskauppamaiseman muodostuminen Helsingin Sanomissa.

Globalisaatiosta on modernissa maailmassa tullut lähes itsestäänselvyys (Sassen 2018), mikä näkyy myös Helsingin Sanomissa. Kun aineistoa tarkastelee globalisaatiomaisemien kehyksestä, globalisaation eri prosessit näkyvät siinä implisiittisesti, vaikkei ilmiötä suoraan mainita ihmiskauppateksteissä. Ihmiskauppakategorisoinneissa läsnä olleet intialaiset ravintolat, thaimaalaiset marjanpoimijat tai turvapaikanhakijat siivousalalla kuuluvat nykyään osaksi suomalaista maisemaa. Etnisen virran eli liikkuvien ihmisten lisäksi erilaisilla ideologisilla näkemyksillä ja niiden heijastumisella politiikkaan on globaaleja ja lokaaleja vaikutuksia. HS:n tekstit käsittelevät myös niitä. Kaiken taustalla mediamaisema välittää ympäri maailmaa erilaista kuvastoa, joka vaikuttaa ihmisten mielikuvitustyöhön ja esimerkiksi muuttohaluihin. Globaali ei tarkoita vain ylikansallista toimintaa, vaan viittaa siihen, miten erilaiset globaalit prosessit heijastuvat myös paikallisessa. (Penttinen 2004.)

Esittelen ensin Helsingin Sanomien ihmiskauppamaisemassa näkyvää ihmisten liikettä, minkä jälkeen esittelen rahan ja teknologian virtauksia. Sen jälkeen käsittelen ideologisen maiseman heijastumista aineistossani ja lopuksi esitän yhteenvedon ihmiskauppamaiseman muodostumisesta.

6.1. Etninen maisema ja ihmisten rajoitettu liike

Etninen maisema viittaa kaikkiin liikkeessä oleviin ihmisiin, jotka muokkaavat maisemia sekä globalisoitunutta maailmaa myös paikallaan pysyvien osalta (Appadurai 1996, 33). Liikkuvan maailman takia paikallaan olevienkin ihmisten voidaan käsittää olevan liikkeessä (Bauman 1998, 77–78). Ihmiskauppa toimijoinen muotoutuu osaksi laajoja ihmisten virtoja, johon kuuluu myös siirtolaisuutta (vrt. Penttinen 2004, 154). Ihmiskauppa on usein ihmisten liikuttamista, vaikkei se ole aivan välttämätöntä (Roth 2010). Tutkimuksessani ihmiskauppakuvaston etnistä maisemaa kuvastaa rajoja ylittävä ja rajojen sisällä tapahtuva liike, mutta toisaalta myös sen rajoittuneisuus. Alla oleva kuvio havainnollistaa etnisen maiseman muodostumista ja siihen kuuluvia tekijöitä.

Kuvio 7. Etninen maisema.

Liikkuvat ihmiset ovat uhreja ja ihmiskauppiaita sekä jossain määrin myös viranomaisia, muita kansainvälisiä toimijoita tai tilanteen ulkopuolisia. Edellisessä luvussa nostin esille kategorisoinneissa esiintyneitä personoituja kategorioita. Monet niistä kuvaavat globaalia liikettä jo itsessään, kuten esimerkiksi *siirtolaiset*, *käännytyt uhrin*, *thaimaalaiset marjanpoimijat* tai *pakistanilaistaustainen mies*. Osa, kuten *armeijan kenraali*, *marjayrittäjä* tai *hyväksikäytetty työntekijä*, eivät suoraan kerro rajoja ylittävästä liikkeestä. Kaikki personoidut kategoriat yhdessä muodostavat Helsingin Sanomien ihmiskauppaan kytkeytyvän etnisen maiseman. Alla oleva lainaus havainnollistaa useiden eri toimijoiden (uhrit, rikolliset, viranomaiset) liikettä ihmiskauppamaisemassa.

”Tutkinnassa paljastui Espanjassa toimiva järjestäytynyt rikollisryhmä, jonka lonkerot ulottuivat Nigeriaan, Nigeroon, Libyaa ja Italiaan. Rikolliset salakuljettivat naisia Afrikan maista Italian kautta Eurooppaan ja ohjeistivat näitä hakemaan Espanjasta turvapaikkaa. Naiset saivat rikollisryhmältä muun muassa väärennetyt henkilöllisyystodistukset turvapaikan hakemista varten. Europol kertoo toimineensa jutussa välittäjänä eri maiden viranomaisten välillä.” (24.8.2017.)

Kuvastossa näkyy niin ihmisten vapaaehtoinen liikkuminen ja siirtolaisuus kuin pakotettukin liike. Oleellista ihmiskaupan etnisessä maisemassa onkin liike ja sille asetetut fyysiset, psyykkiset ja poliittiset rajat ja rajoitteet (vrt. Penttinen 2004, 155). Globalisaation myötä rajat ovat muotoutuneet uudelleen ja ne näyttävät erilaisina eri ihmisille (ks. Penttinen 2004; Sassen 2018). HS:n ihmiskauppamaisemassa etnistä virtaa rajoittavat ja siihen vaikuttavat lähtöolosuhteet, jotka toisaalta toimivat myös liikkeeseen kannustavana voimana. Tämän jälkeen tapahtuu konkreettinen liike, joko omasta tahdosta esimerkiksi työn perässä tai pakotettuna. Liike voi olla salaa tapahtuvaa rajojen ylitystä, laillista muuttamista tai pakon edessä pakenemista. Riippuen siitä, kuinka vapaaehtoista ja laillista liike on, siihen vaikuttavat niin rikollisten kuin valtioiden asettamat rajat ja rajoitteet. Hyväksikäyttötilanteessa kontrollointi korostuu edelleen, kuten kategorisoinneistakin selvisi. Liikettä rajoitetaan fyysisesti ja henkisesti käyttämällä väkivaltaa, viemällä passi, velkavankeudella, uhkailemalla ja alistamalla. Etninen virtaus ei ole yhtenäistä vaan siinä ilmenee Appadurain (1996) kuvailemia katkoksia erilaisten rajoitusten muodossa.

Globalisaatiomaisemien pimeää puolta ja reuna-alueita kuvaa ihmisten siirtely (vrt. myös Sassen 2018). Teknologinen kehitys mahdollistaa ihmisten vapaaehtoisen siirtymisen, mutta myös pakotetun siirtelyn. Heikossa asemassa olevat ihmiset, kuten ihmiskaupan uhrin, eivät olet niitä, jotka globaaleista virroista hyötyvät. (Vrt. Penttinen 2004, 158.) Toisaalta globalisaatiovirrat tuovat ihmisille mahdollisuuksia muuttaa (Penttinen 2004, 163), ja näiden mahdollisuuksien aktiivinen

käyttäminen näkyy aineistossa, vaikka lähtötilanteessa kuvitellun maailman ja todellisuuden välillä onkin lopulta katkos. Todellisina hyötyjinä voidaan kuitenkin pitää kansainvälisiä rikollisjärjestöjä, jotka ovat rakentaneet verkostoaan tarkoituksella siirtolaisvirran ympärille (2.2.2016). Rikollisten, olivat he salakuljettajia, rikollisverkostoja tai yksittäisiä tekijöitä, merkitys ihmiskauppamaiseman muovautumisessa on suuri. He ovat osa maisemaa ja näkyvässä roolissa mediakuvastossa, vaikka todellisuudessa toiminta on suurilta osin näkymätöntä. Huomattavaa on myös se, että usein aineiston tapauksissa uhrit ja tekijät tunsivat toisensa jo ennen hyväksikäytösuhteen muodostumista. Ihmiskaupparikoksissa tämä on yllättävänkin yleistä, vaikka stereotyyppisessä kuvastossa korostetaan rikollisjärjestöjen merkitystä (Roth 2012; 2010, 3; Tyldum & Brunovskis 2003).

Ihmiskauppamaisemassa korostuvat rekrytointi- ja kuljettamisvaiheet sekä erilaiset houkuttelun ja pakottamisen muodot. Rekrytoinnin ja kuljettamisen korostaminen onkin ihmiskaupparikosten kohdalla tyypillistä, myös Suomen oikeuslaitokselle (Roth 2010, 208). Vaikka rikolliset vaikuttavat konkreettisesti etnisen virran muotoon ja intensiteettiin, he eivät ole ainoita virtaa sääteleviä tekijöitä. Valtiolliset toimijat ja erilaiset politiikat vaikuttavat myös ihmiskaupan uhrien tilanteeseen monin tavoin (Penttinen 2004, 155–156), mikä näkyy aineistossa etenkin Suomen viranomaisista kirjoitettaessa. Aineistossa kiitellään ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää, mutta toisaalta esitetään kritiikkiä *paperittomuutta luovaa turvapaikkapolitiikkaa* (11.5.2017) kohtaan. Siirtolaisvirtojen sekä ihmiskaupan hillitsemisen tarve on esillä myös Aasian ja Euroopan konteksteissa. Alla olevassa lainauksessa näkyy konkreettisesti käännyttämisen kautta viranomaisten toimien ja politiikoiden vaikutus ihmiskaupan etniseen virtaan.

”Maahanmuuttovirasto ei tiedä, mitä Suomesta käännytyille ihmiskaupan uhreille ja heidän lapsilleen tapahtuu. Verkkajulkaisu Long Play kertoi viikonloppuna, että Maahanmuuttovirasto on evännyt oleskeluluvan 25:ltä ihmiskaupan uhriksi joutuneelta nigerialaisnaiselta.”
(15.8.2016.)

Valtiot pyrkivät rajoittamaan ihmisten liikettä, ja niiden välillä on konkreettisia vartioituja rajoja, joiden lisäksi maahantuloa säädelään laeilla, prosesseilla ja maahanmuutto- ja käännytyspolitiikalla. Myös tulomaassa vallitsevalla ilmapiirillä on vaikutusta (Penttinen 2004, 156). Liikkeen rajoittaminen ja maiseman muokkaaminen laein ja rajoittein ovat oleellisia ihmiskaupan torjumisessa. Toisaalta on myös esitetty väitteitä, että valtiot käyttävät torjumista perusteena ei-haluttujen ihmisten ulkopuolella pitämiseen (Andrijasevic 2010; Roth 2010). Pyrkimys virtojen hallintaan kuvastaa ihmiskauppamaisemaa, mikä näkyy konkreettisesti laittoman maahantulon estämisessä sekä erilaisissa viranomaisoperaatioissa. Rajoitukset voivat olla ongelmallisia ihmiskaupan ja siirtolaisten

kannalta, mutta niistä on myös selvää hyötyä ihmiskaupan torjumisessa, mikä näkyy alla olevassa esimerkissä.

”Nepal kieltää nepalilaislasten matkustamisen ilman vanhempiaan tai ennalta hyväksytyä matkaseuraa, viranomaiset ilmoittivat tiistaina. Tarkoituksena on estää ihmiskauppaa.”
(27.5.2015.)

Joka tapauksessa valtioiden harjoittama politiikka säätelee etnisen virran muotoja ja intensiteettiä. Toisaalta virtaa kuvastaa myös säätelemättömyys, sillä ihmisten liikettä on vaikea säädellä, vaikka erilaisia virtoja onkin aina pyritty hallitsemaan (Appadurai 1996, 37). Vuonna 2015 turvapaikanhakijoiden määrä oli Suomessa huipussaan, mikä näkyi ihmiskauppautisoinnissa. Etnisen virran hallitsemattomuus ja pyrkimys hallintaan näkyvät alla olevassa esimerkissä.

”Euroopan johtajilla on ensi viikon torstaihin asti aikaa sulatella Turkin kanssa saavutettua alustavaa sopimusta keinoista, joilla vaikeasti hallittava turvapaikanhakija- ja siirtolaisvirta pyritään pysäyttämään.” (11.3.2016.)

Myös pelko kuvaa ihmiskauppamaiseman tunnelmaa hyvin, sillä se liittyy ilmiöön monin tavoin. Uhrin pelkäävät tekijää, minkä lisäksi he voivat pelätä viranomaisia, omaa perhettään ja häpeää. Viranomaisten pelko liittyy esimerkiksi mahdolliseen epäselvään oleskelulupastatukseen, passittomuuteen tai huonoihin kokemuksiin epäluotettavista viranomaisista. Tekijät sen sijaan pelkäävät paljastumista ja viranomaisia, ja ympäristössä voi olla pelokkaita tunteita ulkomaalaistaustaisia kohtaan. Yhteiskunnassa pelätään maahanmuuton tuovan ongelmia ja ihmiskauppa on itsessään pelottava ilmiö. (Vrt. Penttinen 2004, 156–157.) Monimuotoinen pelko lisää ilmiön näkymätöntä luonnetta ja edesauttaa rikosten pysymistä globalisaatiomaisemien katveessa ja viranomaisten ulottumattomissa. Seuraava lainaus on yksi esimerkki aineiston viittauksista pelkäämiseen.

”Pelokkaan uhrin puhuttaminen oli alussa hyvin vaikeaa, koska uhri epäili, että poliisi ampuu.” (20.4.2016.)

Ylipäätään hyväksikäytetyt näyttäytyvät aineistossa melko avuttomina ja heillä on vähän toimijuutta suhteessa hyväksikäyttäjiin tai ympäröivään maailmaan ja kohtaamiset muiden kanssa ovat rajoitettuja. Niin todellisuudessa (Viuhko 2013) kuin ihmiskauppamaisemassakin näkyy se, kuinka uhreilta viedään toimijuutta. Kuten edellä mainitsin, uhrien toimintaa rajoittavat erilaiset rajat ja hyväksikäyttäjien toiminta. Lisäksi kirjoittamalla *pelastusoperaatioista* tai *orjista*, etenkin globaalissa etelässä, uutisissa uusinnetaan stereotyyppistä kuvastoa pelastettavista ja passiivisista

uhreista. Todellisuudessa myös ihmiskaupan uhreilla on toimijuutta, vaikkeivat he identifioisi itseään juuri ihmiskaupan uhreiksi (Viuhko 2013).

Etninen maisema näyttää yhtäältä vapaalta, kasvavalta ja rajoja kaipaavalta, mutta samanaikaisesti tiukasti säännellyltä, katkonaiselta ja erilaisten rajojen määrittämältä. Helsingin Sanomien ihmiskauppamaisemaan kuuluu epävarmuus, koska esimerkiksi uhrien määrästä tai ilmiön laajuudesta ole esittää tarkkoja lukuja (vrt. Penttinen 2004, 154–155). Vaikka ihmiskauppamaisema on jatkuvassa liikkeessä, se ei tarkoita, että sen uhrit tai työntekijät liikkuisivat alituisesti. Ihminen voi olla vangittuna tai työskennellä vain yhdessä paikassa, pääsemättä liikkumaan vapaasti. Lisäksi suomalaisia uhreja liikutetaan vain rajojen sisällä. Uhrien liike voi olla todella rajoitettua suhteessa muihin ihmisiin, joten etnisen maiseman liikkuvuus on uhrien kohdalla kyseenalaista. Voikin siis miettiä, muokkaako ihmiskaupan etninen virta ympäröivää maailmaa (Appadurai 1996, 33), vai muokkaako ympäröivä maailma tätä virtaa.

6.2. Finanssimaisema sekä rahan ja teknologian tärkeät virrat

Rahalla on suuri merkitys ihmiskaupassa, viittaaahan sana jo itsessään kaupankäyntiin, ja ihmiskauppabisneksen kannattavuuteen ja pieniin riskeihin viitataan usein aiheesta kirjoitettaessa (esim. ILO 2017; Roth 2010). Finanssimaisema tarkoittaa globaalin pääoman nopeaa ja hankalasti seurattavissa olevaa liikettä, joka muovaa merkittävästi muita maisemia ja ihmisten elämää (Appadurai 1996, 33). Pääoman liikkeen intensiivisyyttä ja maailman arvopaperistumista onkin esitetty nykyistä globalisaatiota eniten määrittäväksi tekijäksi (esim. Appadurai 2001; Castells 2000; Giddens & Hutton 2000; Sassen 2018). Alla oleva kuvio esittää, miten hahmotan maisemien vaikutukset toisiinsa.

Kuvio 8. Finanssimaisema ja teknologinen maisema.

Ihmiskaupassa pääoman liikkeet ovat pitkälti talouden pimeällä puolella tapahtuvia (Penttinen 2004, 159), joskin ihmiskauppaan liittyy vahvasti myös informaalin ja formaalin talouden sekoittuminen

(em. 160–161). Ihmiskaupan finanssivirrat näkyvät myös Helsingin Sanomien ihmiskauppamaisemassa, kuten seuraavasta lainauksesta näkyy.

”Maailmanlaajuisesti 21 miljoonaa ihmistä, lapset mukaan luettuna, on pakotettu tekemään töitä. Orjatyövoima on vuodessa 150 miljardin dollarin arvoinen bisnes kansainvälisen työjärjestö ILO:n mukaan.” (10.8.2017.)

Etenkin bisneksen tuottavuus rikollisille mainitaan useasti, ja jonkin verran on myös kirjoituksia harmaasta taloudesta. Rahan ja talouden kytköksiä ihmiskauppavirtaan korostavat kirjoitukset uhrin rahattomuudesta ja köyhistä lähtöolosuhteista. Raha näkyy teksteissä myös velkojen, palkkojen, korvausten sekä tekijöiden hyötymisen kautta. Toisinaan tuodaan esille konkreettisesti ihmisten kauppaaminen, jolloin finanssimaisema kytkeytyy suoraan etniseen maisemaan.

”Erityisesti Afrikan maista Eurooppaan yrittävät ihmiset ovat vaarassa joutua ihmiskaupan uhreiksi. Viime viikolla amerikkalainen uutiskanava CNN kertoi, että Libyassa käydään orjakauppaa Eurooppaan pyrkivillä afrikkalaissiirtolaisilla.” (23.11.2017.)

Kaikki ihmiskauppaan liittyvä liike ei ole ylirajaista. Myös maiden sisäisessä hyväksikäytössä korostuu taloudellinen hyötyminen ja erilaiset rahavirrat, vaikkei taustalta löytyisi kansainvälisiä rikollisjärjestöjä. Ihmisten kuljettaminen rikkaisiin länsimaihin hyväksikäytettäväksi on taloudellisesti kannattavampaa kuin heidän hyväksikäyttämisenä köyhemmissä valtioissa (UNOCD 2014, 47), mistä voi olettaa johtuvan myös aineistossa näkyvä ihmisten kuljettaminen. Esimerkiksi Euroopassa ihmiskauppiat vastaavat halvan työvoiman kysyntään (Europol 2017b, 53). Kysynnästä kirjoitetaan aineistossa vähän, joten se jää näkymättömäksi taustasyiksi esimerkiksi sille, miksi *nigerialaisnaisten ihmiskauppa Euroopassa on kriisitasolla* (9.8.2016) tai miksi *orjatyövoiman käytön riski kasvoi Euroopassa enemmän kuin missään muualla maailmassa* (10.8.2017). Aineistossa ei avata, mistä tämä kysyntä muodostuu. Alla olevassa lainauksessa taloudelliset virrat ja kysyntä näkyvät jopa poikkeuksellisen selvästi.

”Britanniassa on arveltu olevan peräti 3 000 vietnamilaista lasta pakkotyössä, muun muassa huume- ja vaatetehtaissa, kauneushoitoloissa, bordelleissa ja kotiorjina, kertoi The Guardian viime toukokuussa. ”On olennaista, että ymmärrämme rikollisjärjestöjen uusia toimintatapoja, koska meidän pitää joko lopettaa kysyntä tai estää ansaintamahdollisuudet”, sanoi Skotlannin poliisin ihmiskauppayksikön edustaja Steven Cartwright.” (2.2.2016.)

Ihmiskaupan finanssimaisema ja rahavirrat ovat sidoksissa rikollisiin ja heidän saamiinsa hyötyihin. Vaikka globaalien maisemien katkokset tietävästi hyödyttävät myös formaalia taloutta (Penttinen

2004, 160–161), aineistossa ei tuoda esille muiden toimijoiden saamia hyötyjä. Edes tuotannon ja yritysten saamista voitoista eli syistä työehtojen polkemiselle ei kirjoiteta näkyvästi. Vaikka talouden merkitys heijastuu mediamaisemaan myös globaalissa mittakaavassa, uutisten kotimaisuusaste johtaa finanssimaiseman paikallisuuden korostumiseen. Alla olevasta lainauksesta selviää, miten rahan liikkeestä ja taloudellisista hyödyistä tyypillisesti kirjoitetaan.

”Uhrin epäillään joutuneen maksamaan Euroopan-matkastaan 15 000 euroa. Esitutinnan mukaan matka piti korvata prostituutiolla. [---] Syytteen mukaan uhri ansaitsi Suomessa seksin myynnillä noin 10 000 euroa, jonka hän luovutti maksuna velastaan, netti-ilmoituksen laatimisesta ja ruuasta. [---] Syyttäjät vaativat toiselta syytetyltä ainakin 11 000:ta euroa valtiolle rikokselle saavutettuna hyötynä.” (15.3.2017.)

Globaalit rahavirrat ovat kytköksissä ihmisten liikkeeseen, ja suoranaisten ihmisten myymisen lisäksi vapaaehtoinen muuttaminen työn perässä kuvastaa ihmiskaupan globaalia maisemaa. Appadurain (1996, 37–38, 41) mukaan ihmisten liike tuotannon muutosten mukaisesti, eli käytännössä työllistymismahdollisuuksien perässä muuttaminen ja siirtotyöläisyys, muokkaa maailmaa niin, että valtioiden hallinta heikkenee. Nämä taloudelliset prosessit voivat myös tiputtaa ihmisiä yhteiskunnan reuna-alueille (Sassen 2018), mikä havainnollistuu ihmiskauppamaisemissa. Syntyy globalisaatiokuiluja, kun ihmisten kuvitellut maailmat paremmasta toimeentulosta eivät kohtaa todellisuuden hyväksikäyttöä. Alla oleva esimerkki havainnollistaa, kuinka eri virtaukset ja katkokset linkittyvät toisiinsa ihmiskauppamaisemassa.

”Kun Suomen kaltaiset teollisuusmaat saavat vientituloja myymällä vaikkapa risteilylaivoja tai pahvipakkauksia, moni köyhempi maa vie ihmisiä. ”Hallitus haluaa viedä vierastyöläisiä, koska heistä on hyötyä taloudelle. Filippiiniläiset ovat hyödykkeitä”, Catuira sanoo. [---] Siirtotyöläisyys tuo monille maille ja perheille vaurautta, mutta usein siihen liittyy myös ongelmia, pahimmillaan ihmisten orjuuttamista.” (25.10.2016.)

Vaikka ihmiskaupan finanssivirrat saavat aineistossa konkreettisia piirteitä, rahan globaaliin liikkeeseen liittyy monimutkaisia vaikeasti havaittavissa olevia liikkeitä, joilla on Sassenin (2018) mukaan eriarvoisuutta ja turvattomuutta luovia seurauksia. Finanssivirtojen muodostumisessa teknologialla on merkittävä rooli. Kolmas Appadurain globalisaatiomaisemista liittyy teknologiaan ja sen levittymiseen ja kehittymiseen. Pääoman liikkeen ja mediamaisemien levityksen lisäksi teknologinen kehitys mahdollistaa naapurisuuden tuntemisen kaukana olevien kanssa, koska yhteydenpito ja välimatkojen ylittäminen on tullut yhä helpommaksi. (Appadurai 1996, 29, 33.) Todellisuus ei kuitenkaan kohtele kaikkia tasa-arvoisesti (Penttinen 2004, 110–113), ja etenkin

ihmiskaupan kohdalla välimatkojen pienentymisestä ovat hyötäneet etenkin rikollisjärjestöt (em. 158). Lisäksi internet on osaltaan helpottanut etenkin naisten myymistä (em. 158–159) ja muokannut rikollisjärjestöjen toimintatapoja (Europol 2011, 28; Roth 2010, 186).

Matkustamiseen liittyvän kuvaston lisäksi internetin ja sosiaalisen median rooli ihmiskauppaa helpottavana tekijänä heijastuu ihmiskauppamaisemassa. Ainakin yliopiston lehtorin ja Pirkanmaan ihmiskauppatapeuksissa sosiaalisen media toimi alustana tutustumiselle. Alla olevassa esimerkissä näkyy internetin tuomat mahdollisuudet pitää ihmiskauppa näkymättömissä.

”20-vuotias englantilainen malli kidnapattiin ja yritettiin myydä internetin dark webissa eli rikollisten suosimassa anonyymissa verkossa, CNN ja Independent -lehdet kertovat.”
(6.8.2017.)

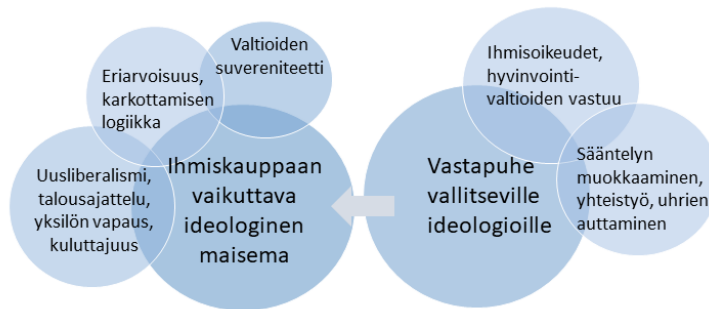
Välimatkojen ylittämisen helpottuminen on yleensä positiivinen asia myös muille etnisille virroille kuin rikollisjärjestöille. Yhä useammalla on mahdollisuus hankkia lentoliput ja lähteä etsimään parempaa tulevaisuutta. Toisaalta salakuljettajien käyttäminen matkanjärjestäjinä kertoo siitä, että vaikka periaatteellisesti teknologia mahdollistaisi helpon siirtymän paikasta toiseen, sitä mahdollisuutta ei ole kaikilla. Lisäksi erilaiset poliittiset esteet ja tiukentunut rajanvalvonta pitävät tehokkaasti siirtolaisia hallinnassaan, mistä kirjoitin etnisen virran yhteydessä. (Vrt. Andrijasevic 2010; Penttinen 2004, 153–159.) Ihmiskauppamaisemassa teknologian virrat ovatkin luonteeltaan melko katkonaisia ja erottelevia.

Ihmiskauppamaisemassa korostuvat taloudelliset hyödyt, kysynnän ja tarjonnan laki sekä erilaiset ihmisten liikkumisen rajoittamiseen liittyvät politiikat. Ne puolestaan ovat yhteydessä vallitseviin ideologioihin, jotka myös heijastuvat mediamaisemaan. Seuraavaksi tarkastelenkin ihmiskauppamaisemaan liittyviä ideologisia piirteitä.

6.3. Ideologisen maiseman kahdet kasvot

Ideologiset maisemat ovat sisällöltään poliittisia ja ideologioihin liittyviä kuvastomuodostumia. Ideologiset maisemat ovat helposti muokkautuvia, ja niihin vaikuttavat vahvasti mediamaisemat sekä etniset maisemat. Hallitsevat poliittiset näkemykset, kuten demokratia ja valtioiden suvereniteetti kuuluvat nykyajan globaaleihin ideologioihin. (Appadurai 1996, 36–37.) Elina Penttinen (2004) nimeää merkittäväksi nykymaailmaa määrittäväksi ulottuvuudeksi myös uusliberalismin. Penttisen (2004, luku 5) mukaan maailman talouden globalisaatio voidaan käsittää vallitsevana diskurssina, jossa markkinaideologian universalistumista implementoidaan uusliberalististen käytäntöjen ja politiikoiden kautta. Uusliberalismi, talousajattelu ja kuluttajuuden korostaminen näkyvät myös

Helsingin Sanomien ihmiskauppamaisemassa, vaikka toisaalta kuvastossa korostuvat myös ihmisoikeudet ja heikompien puolustaminen. Ideologisesta maisemasta on siis tässä yhteydessä eroteltava kaksi ulottuvuutta: ihmiskauppauutisissa ilmenevät ilmiön taustoihin vaikuttavat ideologiat sekä ideologissävytteinen vastapuhe näille maisemille. Seuraava kuvio havainnollistaa tätä.

Kuvio 9. Ideologiset maisemat.

Esittelen tässä luvussa molempia puolia ideologisista maisemista, koska mediamaisemassa ilmenevä kritiikki vallitseville olosuhteille on tärkeää. Haluan lisäksi luoda katsauksen ihmiskaupan takana vaikuttaviin rakenteisiin, tai oikeastaan siihen, miltä ne näyttävät mediatekstien perusteella, sillä Appadurain (1996, 35–36) mukaan mediavirroissa välittyvät vallalla olevat ideologiat. Alla oleva esimerkki havainnollistaa niin vallalla olevaa ideologiaa, jonka puitteissa siirtolaisten hyväksikäyttö hiljaa hyväksytään sekä tutkijoiden esittämää kritiikkiä sitä kohtaan. Lisäksi siinä näkyy ilmiöiden liikkuvuus globaalisti.

”Tutkijat varoittavat, että Suomeen voi olla syntymässä pysyvät harmaat työmarkkinat, jotka perustuvat siirtolaisten ja paperittomien hyväksikäyttöön. Suomi saattaa tältä osin olla muuttumassa enemmän Etelä- ja Keski-Euroopan maiden kaltaiseksi, joissa siirtolaisten hyväksikäyttö on yleistä.” (14.4.2017.)

Käsitän ideologisen maiseman niin, että uutisissa esitellyt ihmiskauppatapaukset heijastavat ilmiön taustalla vaikuttavia ideologioita. Niissä näkyvät etenkin taloudellisen hyödyn tavoittelu ja yksilöiden oikeus kuluttaa halpoja hyödykkeitä tai toisten kehoja. Eri osapuolien taloudellinen hyötyminen ja bisneksen kannattavuus ovat esillä useassa uutisessa, ja näinpä ihmiskauppaan itsessään vaikuttaisi liittyvän uusliberalistisia tai jopa libertaristisia aatteita, kuten Penttinen (2004, 162–163) esittää. Tällaiselle maisemalle esitetään paljon vastapuhetta asiantuntijoiden toimesta. Haastatteluisissa ja mielipidekirjoituksissa tuodaan esille esimerkiksi sääntelyn vähyyden tai erilaisten rakenteiden haitallisia vaikutuksia, mikä näkyy seuraavassa lainauksessa. Vallitsevien ihmiskauppaa mahdollistavien ideologioiden ja ihmiskauppaa torjuvien toimien välillä on siis katkoksia.

”Vilpillisillä yrittäjillä saattaa olla houkutus hyödyntää Eurooppaan tulevia ihmisiä erityisesti aloilla, joissa lakisääteisten tehtävien hoitaminen ei ole ihan kirkas. Työperäisen hyväksikäytön lisäksi suojelun tarvetta on seksikaupan puolella”, Nuotio sanoo.” (3.11.2015.)

Aineistossa korostuu, kuinka ihmiskauppa ja siihen liittyvät ilmiöt eivät ole olleet Suomessa suuri ongelma, mutta tilanne on vähitellen muuttumassa, mihin tulisi kiinnittää huomiota. Suurten ideologioiden virtauksesta ei kuitenkaan kirjoiteta suoraan, toisin kuin ihmisten liikkeestä, ja ideologisen maiseman vaikutuksia ihmiskauppaan käsitellään melko epäsuorasti asiantuntijoiden puheen kautta. Aineisto ei kerro, ainakaan yksiselitteisesti, mistä ihmiskaupan nähdään johtuvan, vaikka esittelin erilaisia kategorisointeihin liittyviä selontekoja ja vastuunantoja edellisessä luvussa. Uutisissa näkyy kyllä monenlaisia syitä ihmiskaupan taustalla; joskus motiiviksi riittää *naiseksi otto*, toisinaan kyse on terrorismin keinoista, mutta useimmiten taloudellisesta hyötymisestä. Syyt heijastavat niin globaaleja rakenteita, kuin niitä ylläpitäviä ideologioita. Taustalla vaikuttaa se, että hyväksikäytetyille ihmisille on kysyntää. Kysyntää luo tarve halvalle työvoimalle ja talouskasvun tavoittelu, mutta kysyntää on myös seksuaalisille palveluille. (Vrt. Roth 2010, 5–6.) Siirtolaisten hyväksikäyttö halpana tai ilmaisena työvoimana, nigerialaisten kuljettaminen prostituutioon Eurooppaan tai aasialaisten lasten pakkotyö tehtaissa kertovat tulkintani mukaan siitä, että kaupatuilla ihmisillä vastataan erilaisiin kysyntöihin ja tarpeisiin. Se havainnollistuu seuraavassa lainauksessa.

”Suomeen broilerituotteita valmistavilla tehtailta Thaimaassa on vakavia työelämän oikeuksien loukkauksia, paljastaa yritystoiminnan globaaleja vaikutuksia tutkiva Finnwatch. [---] Lihantuotantoon kasvatettu broileri on suosituimpia raaka-aineita globaaleilla lihamarkkinoilla.” (25.11.2015.)

Helsingin Sanomien ihmiskauppamaisemassa globaalien hyväksikäyttöä edesauttavien rakenteiden sijaan huomio on rikollisissa, uhrien heikoissa lähtöolosuhteissa tai siinä, miten heitä on erehdytetty lähtemään tai työskentelemään huonoissa olosuhteissa. Tämä voi ainakin osittain johtua siitä, kuinka vallitseva ideologinen taloutta ja yksilön vastuuta korostava ilmapiiri heijastuu myös uutisointiin. Toisaalta talousajattelulle tarjotaan vastapuhetta, jota esitetään runsaasti esimerkiksi viranomaistoimintaa kohtaan. Tulkintani mukaan viranomaisten ja oikeuslaitoksen toiminta sen sijaan kuvastaa valtioissa vallalla olevaa ajattelutapaa (vrt. Andrijasevic 2010; Penttinen 2004). Toiminta ja politiikat kertovat siitä, mikä rooli annetaan taloudelle, miten siirtolaisiin suhtaudutaan ja millainen on esimerkiksi naisten tai vähemmistöjen asema yhteiskunnassa. Ulkomaalaisen työvoiman hyväksikäyttö, halu kieltää kerjääminen (HS 8.6.2016; 5.2.2016), ihmiskaupan uhrien käännettäminen (HS 17.6.2016; 15.8.2016, 15.9.2016) tai toisaalta poliisin haluttomuus tutkia tai tunnistaa seksikaupparikoksia (HS 7.7.2017; myös 4.12.2015; 16.4.2015) kertovat siitä, kuinka osin

näkymättömät ideologiset esteet haittaavat ihmiskaupan vastaista toimintaa. Myös alla olevat esimerkit havainnollistavat ideologisen ilmapiirin vaikutusta ihmiskauppamaisemiin.

”Yritysvastuun tulisi Vartiaisen mielestä näkyä myös poliittisella tasolla. ”Suomessa tilanne ei näytä kovin hyvältä. Esimerkiksi hallitusohjelmassa ei mainita yritysvastuuta ollenkaan. Suomessa korostetaan yritysten kilpailukykyä eikä ihmisarvokysymyksiä”, Vartiala sanoo.” (25.11.2015.)

”Mattilan mukaan uhri saattaa lopulta itse joutua syytetyksi ja hänet saatetaan esimerkiksi käännättää maasta sen sijaan, että häntä autettaisiin vaatimaan oikeuksiaan.” (17.6.2016.)

Vastuun teemaan liittyy myös se, että samalla kun valtiot suojelevat suvereniteettiaan siirtolaisvirroilta ja järjestäytyneeltä rikollisuudelta, ne eivät ole valmiita ottamaan vastuuta ongelmien ratkaisusta. Ne siirtävät vastuuta toisilleen sekä abstrakteille tahoille, vedoten esimerkiksi siihen, että *ei ole resursseja eikä oikeuksiakaan seurata ihmisten yksityiselämää* (15.8.2016). Ihmiskauppa on uhka valtioiden sisäiselle järjestykselle, mikä näkyy aineistossa kuvaillussa viranomaistoiminnassa (vrt. Penttinen 2004, 153). Seuraavassa esimerkissä näkyy, miten mediamaisemassa annetaan vastuuta valtioille, mutta ne siirtävät sitä toisilleen tai tuntemattomille tahoille.

”Thaimaa aloitti toukokuussa operaation salakuljettajia vastaan. Sen seurauksena salakuljettajat jättivät 3 500 siirtolaista ajelehtimaan merelle laivoille. Alueen valtiot ohjasivat heitä viikkojen ajan toistensa aluevesille.” (23.8.2015.)

Ihmiskauppamaisemassa näkyvät sosiaaliset hierarkiat ja eriarvoisuus sekä etenkin etnisyyteen ja sukupuoleen kietoutuvat syrjivät mekanismit. Ne näkyvät rikollisten sekä viranomaisten toiminnassa ja valtioiden politiikoissa. Sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoisuus on useassa uutisoidussa tapauksessa yhtenä taustasyynä, vaikkei sitä nimettäisi suoraan. Nämä eriarvoisuudet ja ihmisten tarve lähteä etsimään parempaa elämää kertovat globalisaatioprosessien erottelevasta luonteesta. Alla oleva esimerkki asiantuntijan vastapuheesta havainnollistaa sosiaalisten hierarkioiden ja eriarvoisuuden kytköksiä.

”Ihmisoikeusliiton pääsihteerin Kaari Mattilan mukaan monia modernin orjuuden uhreja yhdistää se, että he kuuluvat johonkin vähemmistöön joko omassa maassaan tai sen ulkopuolella. Esimerkiksi Etelä-Aasiassa kastijärjestelmä ja orjuus ovat tiukasti kytköksissä. ”Ei ole sattumaa, kuka on kenenkin orjana, vaan on ymmärrettävä etnisen taustan kysymyksiä ja moninaisia hierarkioita.”” (17.6.2016.)

Fyysisen koskemattomuuden rikkominen ja kunnioituksen puute näkyvät etenkin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan kohdalla, jossa uhrit ovat naisia ja tekijät miehiä. Rajoja ylittävissä tapauksissa taustamotiivina oli ilmeisesti raha, mutta varsinkin suomalaistapausten motiivit olivat epäselviä. Emme voi tietää, minkälaisia ajatuksia tekijöillä on ollut, kun he ovat esittäneet *vakavaa piittaamattomuutta muiden ihmisten koskemattomuudesta* (29.8.2017.) tai katsoeet törkeään ihmiskauppaan syylistyessään *olleensa uhrin kanssa tasavertaisessa parisuhteessa* (4.6.2016.). Näitä ei ole mahdollista yksinkertaistaen selittää uusliberalismilla tai muilla ideologioilla, vaikka Penttisen (2004) mukaan uusliberalististen periaatteiden ja markkina-ajattelun leviäminen talouden ulkopuolelle on merkittävin ideologinen syy ihmiskaupan taustalla.

Globalisaation varjopuolelta löytyvät ihmiskauppamaisemat näyttävät synkiltä ja niihin näyttää kuuluvan se, että toiset katsovat olevansa oikeutettuja kohtelemaan toisia (eli useimmiten eri etnisyyteen ja/tai sukupuoleen kuuluvia) halunsa mukaisesti. Se, että sääntely puuttuu, kertoo valtioiden haluttomuudesta tunnustaa ongelmia, sillä toisenlaisia asioita arvostetaan enemmän. Mutta epäselväksi jää, mistä kertoo ihmisten halu käyttää näitä katkoksia hyväkseen.

6.4. Yhteenveto: ihmiskauppamaisema kokonaisuutena

Esittelin edellä neljä Appadurain globalisaatiomaisemista. Viides maisemista on mediamaisema, jossa eri ulottuvuudet yhdistyvät (Penttinen 2004, 163–164). Teknologinen maisema mahdollistaa median uudet muodot ja levittymisen, jolloin myös ideologisten maisemien levittäminen mahdollistuu. Mediamaiseman merkitys on suuri myös etnisen virran kuvauksessa: keitä siellä esitetään ja miten se tehdään, vaikuttaa siihen, ketkä jäävät ulkopuolelle. Mediamaiseman ja muiden maisemien sekä todellisen maailman välillä voi olla suuriakin kuiluja. (Em.; Appadurai 1996.) Helsingin Sanomat edustaa tässä tutkimuksessa pientä osaa mediamaisemista ja niiden tuottamista ihmiskauppakuvastoista.

Ei ole sattumanvaraista, miten globalisaation virrat muodostuvat. Ihmisten virrat muovautuvat muuttopyrkimysten, pääoman, tuotannon ja teknologian siirtymien sekä kansallisvaltioiden maahanmuuttopolitiikoiden mukaisesti. (Penttinen 2004, 153.) Uhrin asema muokkautuu etenkin lähtöolosuhteiden sekä saapumismaan politiikoiden ja ilmapiirin mukaan. Rodullistettu etninen maisema voidaan nähdä uhkana valtioiden sisäiselle turvallisuudelle ja paikallisille, sillä siihen liitetään kuuluvaksi järjestäytyntä rikollisuutta ja muuta epäjärjestystä. (Em.) Tästä syystä sitä hallitaan erilaisin rajoittein (em. 175). Helsingin Sanomien ihmiskauppamaisemassa tämä näkyi uutisoinnissa kansainvälisistä rikollisjärjestöistä sekä uhrien ja tekijöiden ulkomaalaisuudessa. Myös se, että siirtolaisuusvirrat näyttäytyivät epämääräisinä ihmiskauppaan liittyvinä uhkina viittaa

pelkoon sisäisestä epäjärjestyksestä, jota vastaan maahanmuuttopolitiikkaa harjoitetaan (vrt. Penttinen 2004, 156–157).

Deterritorialisaation eli alueellisen järjestyksen purkautumisen vaikutus ihmiskauppamaisemaan on ilmeinen, sillä rahan, ihmisten ja hyödykkeiden toisiaan jahtaava liike ympäri maailmaa aiheuttaa jännitteitä ja katkoksia eri maisemien välille (Appadurai 1996, 38). Tämä liike sekä maisemien vuorovaikutteisuus ja limittyminen kuvastavat myös ihmiskauppamaisemien ja -virtojen muodostumista. Vaikka Appadurai (em.) näki valtiot melko voimattomina globalisaatiovirtojen edessä, valtioiden toiminnalla on edelleen runsaasti merkitystä ihmiskaupan torjumisessa tai toisaalta sen edesauttamisessa. Aineistossa annetaan vastuuta valtioille ja viranomaisille etenkin asiantuntijoiden toimesta, mutta samalla valtiot siirtävät vastuuta itseltään pois. Kansallisvaltioilla on suvereneetti omalla alueellaan, joten niillä on oikeus säädellä esimerkiksi etnistä virtaa. Ei siis ole yllättävää, että uutisissakin näkyy valtioiden halu ja oikeus suojella omaa etuaan. Appadurain (1996, 41) mukaan valtioilla on paine pysyä avoimina globaalivirroille, mutta niissä vallitsee myös uskomus siitä, että virrat ovat niiden hallittavissa. Aineistossa näkyy valtioiden paine avoimuudelle, mutta ne myös näyttävät välttävän vastuunottoa globaaliuden tuomista muutoksista.

Edellisten alalukujen maisemakuvaukset havainnollistivat fyysisten, henkisten ja poliittisten rajoitteiden vaikutusta etniseen virtaan, jonka osuus ihmiskauppamaisemassa näkyy konkreettisimmin. Asiantuntijoiden antamissa selonteoissa asetetaan vastuuta globaaleille rakenteille ja vallitsevia ideologioita voidaan esittää osasyllisiksi ongelmalle. Näissä vastadiskursseissa tulee myös esille yhteiskuntapolitiikan vastavoimaisuus ihmiskaupalle.

Ihmiskaupan globaalit ja lokaalit virrat toimivat yhteiskuntien pimeillä puolilla, globaalien maisemien varjoissa. Tähän liittyvät kirjoitukset peloista, harmaasta taloudesta, uhrien hankalasta tunnistamisesta ja paljastuneiden tapausten vähydestä. Viimeaikaiset ideologiset virtaukset ovat korostaneet esimerkiksi ihmisten vapautta ja työelämän ja finanssimaailman sääntelyn purkamista, mutta toisaalta maahanmuuttopolitiikoiden kiristämistä (vrt. Penttinen 2004; Sassen 2018). Tällaisia muutoksia ihmiskaupassa voidaan käyttää hyväksi. Globalisaatioprosesseista voi kuitenkin seurata myös hyviä asioita, ja parhaimmillaan globalisaatio näyttäytyy aineistossa taloudellisina mahdollisuuksina ja kansainvälisenä yhteistyönä.

7. Johtopäätökset

Tämän tutkielman tarkoitus oli kuvata globaalia ihmiskauppailmiötä sekä antaa vastaus siihen, miten ihmiskauppaa käsitellään Helsingin Sanomissa vuosina 2015–2017. Tulosten perusteella voidaan todeta, että ihmiskaupasta on kolmen vuoden ajanjaksolla kirjoitettu runsaasti ja suhteellisen monipuolisesti. Kirjoituksissa oli uutisia niin suomalaisista ihmiskauppatapauksista kuin laajempiakin reportaaseja ilmiön globaalista tilasta. Tulosteni mukaan ilmiö näyttääyty Helsingin Sanomissa vakavana ja monimutkaisena globaalina uhkana, joka kytkeytyy siirtolaisuuteen. Merkittävää on myös eri tahojen ihmisiin kohdistamat poliittiset, fyysiset ja henkiset toimijuuden rajoitteet. Ihmiskauppa määrittyy aineistossa hyväksikäytön ja autonomian rajoittamisen kautta. Ilmiötä käsitellään erilaisista näkökulmista, joskin uhreista ja heidän taustoistaan esitetään myös stereotyyppisiä oletuksia. Ihmiskauppa on sosiaalisesti jakautunut sukupuolen ja etnisen taustan mukaisesti: seksikaupan uhrin ovat suomalaisia tai ulkomaalaisia, heikkoja naisia ja pakkotyön uhrin ulkomaalaisia miehiä. Kun kuvastoa vertaa aiempaan tutkimukseen, voidaan todeta sen edustavan tyypillistä ihmiskauppakuvastoa. Tämän voi nähdä kuvastavan sitä, miten ihmiskauppa ylipäättäänkin käsitetään suomalaisessa julkisessa keskustelussa.

7.1. Yhteenveto

Kaksiosaisen analyysini ensimmäinen vaihe oli etnometodologisviritteistä aineistolähtöistä kategoria-analyysia, jonka tulokset esittelin luvussa viisi. Tämä osa analyysiani esitteli Helsingin Sanomien ihmiskauppakuvastoa kokonaisuudessaan kategorisointien kautta. Löysin kaksi erilaista tapaa käsitellä ihmiskauppaa: määriteltynä ja määrittelemättömänä ilmiönä. Määritelty ihmiskauppa jakautui kahteen kategorisointiin eli seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvään ihmiskauppaan ja työperäiseen ihmiskauppaan. Jaoin molemmat edelleen kahteen alakategorisointiin, joista ensimmäisessä korostui Suomen ihmiskauppatapaukset ja toisessa ihmiskaupan kansainvälinen luonne. Kategorisoinnit osoittivat, kuinka ihmiskauppaan liittyy runsaasti erilaisia toimijoita ja toimijuutta, vastuuta ja selontekoja. Selonteot asettivat vastuuta erilaisille toimijoille, kuten valtioille, jotka eivät olleet valmiita sitä ottamaan. Vastuuta asetettiin laajemmalla tasolla myös globaaleille rakenteille.

Kategorisoinneissa korostui myös ilmiön sukupuolittunut ja siirtolaisuuteen kytkeytyvä luonne. Seksiperäisen ihmiskaupan kohdalla uhrin olivat lähes poikkeuksetta naisia ja tekijät useimmiten miehiä. Globaalissa mittakaavassa tekijöistä löytyi myös kansainvälisiä rikollisjärjestöjä. Sen sijaan työperäisessä ihmiskaupassa uhrin olivat miehiä, ja tekijät Suomessa yrittäjiä ja ulkomailta eriytymättömiä työelämän sektoreita tai tehtaita. Myös kansainvälisen rikollisuuden merkitys oli

suurempi työperäisen ihmiskaupan kohdalla, vaikka toisaalta siinä korostui myös ihmisten halu muuttaa paremman toimeentulon perässä. Kaikkia uhreja yhdisti pelko, haavoittuvuus ja toimijuuden puute, mutta seksikaupan uhrit (suomalaiset ja ulkomaalaiset) nähtiin enemmän uhreina kuin työn perässä vapaaehtoisesti muuttaneet ja erehdytetyiksi tulleet ulkomaalaiset työntekijät. Tällainen stereotyyppioita uusintava kuvasto voi olla haitallista uhrien tunnistamisen kannalta eikä edistä kapeiden käsitysten (ihmiskaupasta, sukupuolirooleista tai ”etnisistä toisista”) purkamista.

Kategorisoinneissa näkyi ilmiön liittyminen ylijärjaisiin virtoihin ja prosesseihin, joten analyysin toisessa osassa asetin Helsingin Sanomien ihmiskauppakuvaston globaaliin kontekstiin. Kuudennessa luvussa esittelemäni tulokset pohjautuivat teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin, jonka avulla vastasin toiseen analyttiseen tutkimuskysymykseeni: millainen on globaali ihmiskauppamaisema Helsingin Sanomissa. Tarkastelin aineistoani Arjun Appadurain (1996) globalisaatiomaisema-mallin läpi. Jokaisen globalisaatiovirran voi nähdä vaikuttavan ihmiskauppaan ja luovan erilaisia mahdollisuuksia ihmiskaupan harjoittamiselle. Tämä näkyi myös Helsingin Sanomien edustaman mediamaiseman ihmiskauppamaisemassa.

Maiseman tärkein elementti muodostuu liikkeessä olevista ihmisistä eli etnisestä maisemasta. Kuvastossa korostuu toisaalta siirtolaisuuden tuomat mahdollisuudet muuttaa, mutta ennen kaikkea myös henkiset, poliittiset ja fyysiset rajoitteet, joita uhrit ja jossain määrin myös tekijät kohtaavat. Teknologinen virta sen sijaan toimii esteitä poistavana tekijänä, helpottaen matkustamista sekä kaupantekoa. Finanssimaisemassa näkyvät ihmiskaupan tuottavuus ja taloudelliset hyödyt sekä informaalin ja formaalin talouden sekoittuminen. Kaiken taustalla vaikuttavat ideologiset maisemat, joiden vapaata markkinataloutta, yksilön vapautta ja valtioiden suvereniteettia korostavat aatteet lisäävät etnisen virran rajoitteita ja mahdollistavat ihmiskauppavirtojen toiminnan globaalien maisemien katveissa. Vallalla oleville ideologioille esitetään myös vastapuhetta ja vaaditaan muun muassa valtioiden vastuunottoa. Mediamaisemassa heijastuvassa ihmiskauppamaisemassa näkyy, kuinka globalisaatiovirroista hyötyvät eniten rikolliset, jotka käyttävät hyödykseen modernin maailman epävarmuuksia.

Helsingin Sanomat tarjoaa lukijoilleen monipuolisen, mutta tyyppillisen kehyksen, jonka kautta ihmiset voivat rakentaa omia käsityksiään ihmiskaupasta. Näin myös lukijat, muun etnisen maiseman lisäksi, käyttävät mediamaisemaa osana mielikuvitustyötä (ks. Appadurai 1996, 33). Seuraavaksi esittelen, millaiselta ihmiskauppa näyttää tutkimukseni perusteella, kun sitä tarkastelee globalisaation ja eriarvoisuuden kautta. Kolmannessa alaluvussa pohdin sosiaalipolitiikan roolia ihmiskauppautkimuksessa ja lopuksi arvioin tutkimuksen onnistumista ja luotettavuutta sekä esitän loppupäätelmät.

7.2. Globalisaatio, eriarvoisuus ja ihmiskauppa

Tässä tutkielmassa globalisaatio tarkoitti monenlaisia taloudellisia, kulttuurisia ja sosiaalisia prosesseja, joilla on erilaisia vaikutuksia eri ihmisiin eri puolilla maailmaa. On tärkeää muistaa, ettei globalisaatio ole subjekti itsessään, joten sen seuraukset ovat lopulta yhteiskunnallisten ja poliittisten ratkaisujen varassa (Kosonen 1999, 191). Tuloksieni mukaan valtiolliset toimijat siirsivät vastuuta pois itseltään, toisilleen ja yksilöille, ja modernin maailman kiihtyvät virrat aiheuttivat katkoksia globaalien maisemien välille. Globalisaation virtaukset vaikuttavat ihmiskauppaan monella tavalla, joskaan se ei yksinään riitä selittämään ilmiön muodostumisen syitä ja taustoja.

Globalisoituvassa maailmassa toiset jäävät ulkopuolelle, kun toiset pääsevät sisään (Penttinen 2004, 33–34). Saskia Sassen (2018) esittää tämän johtuvan nykymaailmaa hallitsevasta karkottamisen logiikasta. Ihmiskauppamaisemassa se tarkoittaa, että ihmisiä työnnetään ulos yhteiskunnallisten ja taloudellisten järjestelmien piiristä, jolloin he ovat pakotettuja etsimään toimeentuloaan muualta. Ongelmallista on se, että nämä ihmiset ovat usein yhteiskuntien reunoilla tai ulkopuolella myös uusissa kotimaissaan, mikä lisää hyväksikäytön todennäköisyyttä, elleivät he ole tulleet hyväksikäytetyiksi jo matkalla. Toisaalta ihmiskauppa tai karkottamisen logiikka eivät kosketa vain siirtolaisia tai ylirajaista muuttamista, vaikka usein sosiaalisesti syrjityt kategoriat kasaantuvat päällekkäin (Bauman 2011, 7) korostaen haavoittuvuutta.

Tulosteni mukaan ihmiskaupan etnisessä maisemassa näkyy globaalissa mittakaavassa eksistentiaalinen, hierarkioihin ja etnisyyksiin perustuva eriarvoisuus sekä resurssien epätasainen jakautuminen (ks. Therborn 2014, 62–64, 67). Kategorisoinneissa ja ihmiskauppamaisemassa näkyi, kuinka ihmiskauppiat käyttävät hyväksi ihmisten haaveita paremmasta tulevaisuudesta. Tämä korostuu etenkin yhteiskunnallisissa murros- ja erityistilanteissa, jolloin ihmiset ovat tavallista turvattomammassa asemassa heikon yhteiskunnan vuoksi. (Jyrkinen & Penttinen 2017, 253–254.)

Eksistentiaaliseen eriarvoisuuteen liittyvällä syrjinnällä on vaikutusta niin lähtö- kuin tulomaassakin. Aineistossakin näkyi esimerkkejä siitä, kuinka työmarkkinoiden järjestäytyminen ja hierarkisoituminen etnisyyden perusteella vaikuttaa siihen, missä ja millä ehdoilla yksilö voi työskennellä. Ihmisiä saatetaan suosia erilaisiin työtehtäviin, minkä lisäksi muukalaispelko voi johtaa siihen, että toista kohdellaan epäinhimillisesti, koska hänelle ei anneta samanlaista ihmisarvoa. (Cameron & Newman 2008, 45–46.) Lisäksi etnisten vähemmistöjen voi olla vaikea työllistyä kotiseudullaan, mikä lisää muuttohalukkuutta (em. 43–44). Tällaisia selontekoja oli aineistossa havaittavissa jossain määrin, mutta enemmän kategorisoinneissa korostui se, kuinka niin sanotut kulttuuriset tekijät tai passittomuus johtivat haavoittuvan aseman syntymiseen. Minkään ilmiön

selittämistä pelkällä etnisyydellä on syytä välttää (ks. Huttunen 2005), erityisesti muutenkin kapealaisissa mediakuvastoissa.

Valtiot ovat kiinnostuneet ihmiskaupasta etenkin sisäisen turvallisuuden takia. Sisäiseen turvallisuuteen liittyvät ilmiöt eli laitton siirtolaisuus sekä kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus ovat uhkia, jotka yhdistyvät myös ihmiskauppaan. (Roth 2010, 7.) Valtiot ovat ihmiskaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden nimissä voineet ajaa sisäpoliittisia tavoitteita ja kiristää esimerkiksi rajavalvontaa sekä maahanmuuton sääntelyä, minkä voi ajatella johtavan siirtolaisten huononevaan asemaan. (Andrijasevic 2010; Roth 2010, 11.) Ihmiskaupan vastaista toimintaa on kritisoitu muun muassa kyvyttömyydestä suojella uhrin oikeuksia sekä keskittymisestä ilmiön rikosoikeudelliseen sekä valtioita suojelemaan puoleen (Roth 2010, 10). Kuten Lassila ym. (2005, 140) toteavat, ihmiskauppa on ensisijaisesti uhka ihmisten turvallisuudelle ja lähtömaan kehitykselle, eikä saapumismaiden turvallisuudelle. Se, että ihmiskauppa nähdään uhkana länsimaalaisille yhteiskunnille, näkyi aineistossa, mitä kuvasin etenkin ideologisen maiseman kohdalla. Toisaalta kategorisoinneissa sekä maisemakuvauksissa oli esillä myös laajempi perspektiivi ja uhrien kärsimys sekä asiantuntijoiden esittämä vastapuhe.

Ihmiskauppaa ei voi irrottaa siirtolaisuudesta, vaikkei ilmiöitä tule sekoittaa toisiinsa. Globalisaation vaikutuksesta työn ja tuotannon sekä pääoman liike on muuttunut niin, että suljettuja valtioiden rajoja olisi syytä miettiä uudelleen (Dinan 2008; Newman & Cameron 2008, 14), vaikka keskustelu rajojen sulkemisen puolesta tuntuukin saavan tällä hetkellä enemmän kannatusta. Ihmiskauppa ja salakuljetus ovat siirtolaisuuden osa-alueita, joiden syyt löytyvät taloudellisesti ja sosiaalisesti eriarvoisista olosuhteista. Uhrit löytävät itsensä tilanteista, joissa heidän on pakko muuttaa. Haavoittuvuuden ytimen muodostaa se, että ihmiset kokevat ihmiskauppaverkostojen auttavan muuttamisessa. Tiukat maahanmuuttopolitiikat ajavat ihmisiä kääntymään verkostojen puoleen ja käyttämään laittomia keinoja. Sen sijaan laillisen siirtolaisuuden mahdollistaminen vähentäisi tarvetta kääntyä ihmiskauppioiden puoleen (Em.; Andrijasevic 2010; Cameron & Newman 2008, 27; Lassila ym. 2005, 141.) Aineistossa oli yksi puheenvuoro (11.5.2017) humanimman turvapaikkapolitiikan puolesta, mutta muutoin tällaiset näkökulmat olivat poissa.

Dinan (2008) argumentoi, että ihmiskauppa tulisi nähdä osana laajempaa ihmisten ylirajaisen muuttamisen kontekstia. Useimmiten muuttamisen motiivina löytyy jossain määrin taloudelliset mahdollisuudet, mikä selittää muuton suunnan. Taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset globalisaation voimat ovat lisänneet ja vaikuttaneet liikkeeseen, minkä lisäksi valtioiden haluttomuus tunnustaa globalisaatio ja pitää kiinni suvereniteetistaan on tarjonnut ihmiskauppiaille markkinatilan. Globalisaation taloudelliset voimat viime vuosikymmeninä ovat koskeneet etenkin vapaakauppaa ja

säätelyn vähentämistä sekä riippuvuutta ulkomaan kaupasta (Dinan 2008, 60). Tässä on taustalla niin kansallista päätöksentekoa kuin vahvaa Bretton Woods -järjestelmän kannustusta. Uusliberalistisen globaalien talouspolitiikan seurauksena on ollut talouskasvua, mutta myös lisääntyneitä epävarmuutta ja eriarvoisuutta; jakautumista voittajiin ja häviäjiin. (Em. 61; Newman & Cameron 2008, 15.) Mediakeskustelussakin olisi hyvä ottaa huomioon laajemmat rakenteet ja prosessit ihmiskaupan takana. Ylipäättään uudenlaiset puheenvuorot globaalista solidaarisuudesta (ks. Beck 1999; Deacon 1999) niin mediassa kuin yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa olisivat tervetulleita näkökulmia talouden ympärillä pyörivään maahanmuuttokeskusteluun.

Kenties yksi selkeimmistä tavoista, joilla globalisaation vaikutus ihmiskauppaan näkyy, on se, kuinka ylijäräinen vaihto ja kysyntä halvalla työvoimalle ja siten työvoiman liikkuvuus ovat kasvaneet, mutta maahanmuuttopolitiikat eivät ole kehittyneet sen mukaisesti (Cameron & Newman 2008, 25, 29). Toinen globalisaation ihmiskauppaan vaikuttava muutos on kiristynyt globaali kilpailu ja tuotannon siirtäminen sinne, missä se on halvinta työolosuhteiden polkemisen takia (em. 26). Kolmas merkittävä muutos on ihmisten lisääntynyt tietoisuus muualla vallitsevista olosuhteista ja elintavoista median ja lähtijöiden tarinoiden perusteella. Tarinoista syntyy unelmia, joihin rikolliset ovat valmiita iskemään. (Em.; Lassila ym. 2005, 122.) Lisäksi teknologian kehitys on edesauttanut rikollisten toimintaa (Cameron & Newman 2008, 26, 30–31). Esitän näiden luvussa kuusi kuvailemieni globalisaatiovirtojen ja maisemien muutosten ja etenkin niiden välisten katkosten olevan tärkeitä elementtejä ihmiskaupan makrotason ymmärtämisessä.

Globalisaatiovirrat ovat myös rodullisesti ja sukupuolisesti toiseuttavia (Penttinen 2004). Kaupallinen seksi kuuluu yksilön vapautta korostavan aatteen mukaan osaksi modernia viihdekulttuuria, jossa palveluita käyttävä asiakas ei välttämättä erottele, onko palvelu tuotettu laillisesti vai laittomasti. Kuluttajuuden, materiaalisuuden ja kaupungistumisen ihannoiti ja yksilönvapautteen keskittyminen vie huomion pois rakenteista, jotka mahdollistavat hyväksikäyttöön ja väkivaltaan perustuvan (seksuaalisen) ihmiskaupan globaalien kasvun. (Jyrkinen & Penttinen 2017; Penttinen 2004.) Toisaalta prostituution ja ihmiskaupan sekoittaminen on ongelmallista, sillä se on johtanut heikkoihin toimintastrategioihin. Esimerkiksi naisten ”pelastaminen” ja käännyttäminen takaisin kotiin, kuten Suomessa aineiston mukaan toimitaan, ei ole kestävä ratkaisu, sillä syyt ovat lähtömaan rakenteissa (Newman & Cameron 2008, 16).

Ilmiön sukupuolittuneisuus (Cameron & Newman 2008, 37–38; Newman & Cameron 2008, 16; Roth 2012) näkyi aineistossa, lähinnä sen kautta, että seksikaupan uhreiksi joutuneet olivat naisia ja pakkotöihin joutuneet olivat miehiä. Maailman mittakaavassa suurin osa köyhistä on naisia ja viime vuosikymmenien muutokset kehittyvissä maissa ovat vaikuttaneet etenkin naisiin (Cameron &

Newman 2008, 38). Tietyt sukupuoliin liitetyt ominaisuudet vahvistavat sukupuolittunutta luonnetta, sillä miehiä ja naisia hyväksikäytetään työelämän eri sektoreilla (em. 39), joskaan tämä ei näkynyt aineistossa muutoin kuin seksikaupan kohdalla. Perinteiset sukupuoliroolit ovat taustalla tyttöjen kouluttamattomuudessa ja ne vaikuttavat esimerkiksi avioliittojen kautta tapahtuvaan ihmiskauppaan, minkä lisäksi ne voivat lisätä halukkuutta lähteä etsimään parempaa tulevaisuutta muualta. Myös ”pelastajat” saattavat kohdella naisia toimijuutta vailla olevina pelastusta kaipaavina uhreina, eikä toimintaan kykenevinä aikuisina. (Em. 40–42; myös Andrijasevic 2010.) Pelastamisen teema näkyi aineistossa jossain määrin Aasian ja Afrikan pelastusoperaatioiden kohdalla. Sen sijaan toimijuuden puutteen ja uhrien heikkouden korostaminen näkyi aineistossa selkeästi, etenkin naisuhrien kohdalla.

Kategorisoinneissa korostui, kuinka uhreja oli erehdytetty tai pakotettu lähtemään ja hyväksikäytettäväksi. Uhreja käsiteltiin usein objekteina subjektien sijaan. Toimijuuden viemisen sijaan uhrien erilaisten tarinoiden kuunteleminen ja esille tuominen sekä selviytymiseen ja sitkeyteen keskittyminen avaavat mahdollisuuksia ymmärtää ilmiötä ja muokata politiikoita (Newman & Cameron 2008, 17). Nuori, ulkomaalainen naisprostituoitu on ideaalihuuri, joka on ohjannut toimintastrategioita jo liian pitkään (em. 16; Viuhko 2013, 401). Esimerkiksi vapaaehtoinen lähteminen ja salakuljetettavaksi suostuminen eivät poista mahdollisuutta joutua ihmiskaupan kohteeksi. Tähän liittyy myös sukupuolittuneiden stereotyyppien vahvistuminen, mikäli naiset nähdään heikkoina uhreina ja miehet vapaaehtoisesti muuttavina ja maahanmuuttosäädöksiä rikkovina rikollisina. Tämä on haitallista niin miesten kuin naistenkin kannalta, jos miesuhreja ei tunnusteta, mutta toisaalta työn perässä muuttavista naisista saatetaan rakentaa uhreja syyttä. (Roth 2010, 90–91.)

Kapeat kuvastot ja niihin liittyvä toiseuttaminen ovat monin tavoin haitallisia. Etnisyyden tai sukupuolen korostaminen voi piilottaa muut yhteiskunnalliset positiot, jotka vaikuttavat ihmisten asemaan (Löytty 2005, 174). Yhteiskunnallisia suhteita määrittelevät erilaiset yhteiskunnalliset asemat, eikä vain kieli, uskonto tai syntyperä. Erilaiset positiot vaikuttavat siihen, miten ihmiset voivat vaikuttaa elämäänsä. Konkreettisesti tämä näkyy siinä, kuinka valtioiden rajat säätelevät ihmisten mahdollisuuksia ja liikkumista sen mukaan, mikä kansalaisuus passiin on merkitty. (Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 32–33.) Oleellista on huomata sosiaalisten ja taloudellisten rakenteiden päällekkäisyys ja haavoittuvuuksien kasautuminen, minkä takia intersektionaalisesta otteesta ihmiskauppatutkimuksessa sekä poliittisessa päätöksenteossa olisi hyötyä.

Eriarvoisuus valtioiden ja yksilöiden välillä sekä erilaiset rakenteelliset ja sosiaaliset eriarvoisuutta luovat ja ylläpitävät tekijät vaikuttavat ihmiskauppaan vahvasti. Tuskin kaikkea eriarvoisuutta poistamallaan ihmiskauppa katoaa. Joka tapauksessa tehokkaalla politiikalla voidaan puuttua

eriarvoisuutta ylläpitäviin rakenteisiin. Ratkaisut ihmiskauppaan eivät ole yksinkertaisia, eikä esimerkiksi kaikkien rajojen avaamista tai sulkemista voida pitää onnistuneena ratkaisuna. Toimiva kansallisen tason sosiaalipoliittikka on tärkeä keino eriarvoisuuden vähentämisessä, eikä ole syytä piiloutua ongelman globaaliuden taakse tai syytellä globalisaation hallitsemattomuutta. Globalisaatio tai sen puolesta ihmiskauppaan, ei ole itsenäisesti toimiva subjekti, vaan taustalla on aina kansallisia, globaaleja tai verkostomaisia toimijoita.

7.3. Sosiaalipoliittinen ihmiskauppatutkimus

Vaikkei ihmiskauppa kuulu sosiaalipoliittikan perinteisiin tutkimusalueisiin, sosiaalipoliittiset silmälasit ohjasivat tutkimuksen tekemistä ja kiinnittivät huomioni etenkin eriarvoisuuteen liittyviin tekijöihin. Sosiaalipoliitikassa ei kuitenkaan tulisi pelätä hankalia tai epätyypillisiä tutkimuskohteita. Sosiaalipoliittikka on perinteisesti ollut melko sisäänpäin kääntynyttä ja esimerkiksi tulonjakoon keskittyvää. Joitain puheenvuoroja myös laajemman näkökulman puolesta on esitetty vuosien varrella. Esimerkiksi Bob Deacon (1999) on kirjoittanut Bretton Woods -järjestelmän luovan globaalille sosiaalipoliitikalle⁵ ehdot. Yhdessä WTO:n, YK:n alaisten sosiaalijärjestöjen ja OECD:n kanssa ne ovat vaikuttaneet uusliberaalin globaalien muodostumiseen (Deacon 1999, 61). Deacon (1999) onkin ajanut käsitteen *sosiaalisesti vastuullinen globalisaatio* käyttöönottoa ja maailmanlaajuisesti sosiaalipoliittisten politiikoiden tuomista keskusteluun ja käytäntöön. Hän (em. 70–71) esittää, että vapaakauppa ilman uudelleenjaon politiikkaa (valtioiden sisäinen ja välinen) sekä maailmanlaajuisia sosiaali-, terveys- ja työoikeuksia, johtaa globaalisti epätasa-arvon lisääntymiseen ja sosiaalisten standardien heikentämiseen. Tällaisilla näkökulmilla on annettavaa myös ihmiskauppatutkimuksessa ja ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa.

Myös teoksen *Sosiaalipoliittikan lumo* prologissa Halmetoja, Koistinen ja Ojala (2016) kaipaavat globaalien näkökulmien huomioimista sosiaalipoliittikan päivitystä tehtäessä. He (em. 10) kirjoittavat, kuinka kansainväliseen kärsimykseen suhtaudutaan usein välinpitämättömästi, vaikka ilmiöt eivät globaalien luonteensa vuoksi rajaudu kansallisvaltioiden mukaisesti. Heidän viestiinsä kuuluu, ettei sosiaalipoliittikka voi olla enää sisäänpäin kääntynyttä ja hyvinvoinnin jakaminen olisi asetettava taas keskiöön (em. 11). Samoin sosiaalipoliitikalle keskeiset aatteet, kuten solidaarisuus, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja luottamus tulisi nostaa takaisin politiikan keskiöön (em. 12). Teoksen epilogissa Koistinen (2016, 162) pohtii yhteiskuntien sosiaalista eriytymistä tuotannon

⁵ Valitettavasti tutkielman puitteet eivät mahdollista kiinnostavan globaalien sosiaalipoliittikan käsittelyä enempää. Lisää globaalista sosiaalipoliitikasta: Deacon, Bob (2007) *Global Social Policy & Governance*. Los Angeles: SAGE Publications.

kansainvälisten ketjujen tuottaman ja ylläpitävän eriarvoisuuden kautta, kun pääoma etsii aina uuden paikan, jossa eriarvoisuudesta saatavaa kilpailuetua voi hyödyntää tehokkaimmin. Nämä ajatukset ovat hyviä lähtökohtia myös sosiaalipoliittiselle ihmiskauppatutkimukselle.

Globalisaatio vaikuttaa myös Suomeen ja suomalaiseen sosiaalipolitiikkaan (Kosonen & Simpura 1999). Globalisaatiovirrat tuovat uusien tuulien lisäksi hyvinvointivaltioihin yhä suurempia määriä ihmisiä, jotka etsivät parempaa tulevaisuutta itselleen ja lapsilleen. Tällä hetkellä onkin suuri kysymys, miten näihin ihmisiin tulisi suhtautua; pitäisikö rajoja sulkea ja murroksessa olevaa suvereniteettia puolustaa vai voisiko maailma olla muokkautumassa avoimemmaksi. Tiukan maahanmuuttopolitiikan on todettu olevan yksi ihmiskauppaan vaikuttavista tekijöistä; se vähintään tekee siitä entistä piilotetumpaa ja vaarallisempaa, jos ei suoranaisesti lisää sitä.

Gloaalilla sosiaalipolitiikalla on mahdollisuudet tasata eriarvoisuuksia ympäri maailmaa, mutta siihen on pitkä matka. Sillä aikaa voimme panostaa suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikan ylläpitoon; hyvät sosiaaliset turvaverkot ja köyhyyden vähentäminen ovat tutkitusti hyviä keinoja ihmiskaupan ehkäisemisessä. Globalisoituvassa maailmassa on paljon uhkia, eikä niiltä voi ummistaa silmiään. Media on jo ottanut vastuunsa ilmiöiden esilletuomisessa, ja toivottavasti jatkaa yhä monipuolisempien kuvastojen tuottamista. Kuten globalisaatiokeskustelu osoittaa, vastuu asettuu etenkin valtioille, sillä globalisaatio ei ole erillinen voima, joka itsessään ajaa kohti väistämätöntä lopputulosta. Mukautumistaktiikan valinnalla on väliä sen kannalta, tuotammeko lisää ihmiskauppaa mahdollistavia olosuhteita vai poistammeko niitä.

Sosiaalipoliittinen tutkimus voisi auttaa hahmottamaan erilaisten sosiaalisten ja taloudellisten rakenteiden vaikutusta uhriin ja alttiuteen joutua uhriksi. Etenkin intersektionaalinen ote mahdollistaisi kasautuvien yhteiskunnallisten positioiden tarkastelun. Rakenteellisen kontekstin ymmärtäminen on edellytys sille, että ongelmaan voidaan puuttua niin lähtö- kuin tulomaassa sekä kansainvälisellä tasolla (Cameron & Newman 2008, 21). Sen lisäksi, että sosiaalipolitiikan tasa-arvoa edistävä luonne voisi toimia ihmiskaupan ennaltaehkäisyssä (mikäli solidaarisuus yletetään koko maailmaa koskevaksi), sosiaalipolitiikalla voidaan auttaa yhteiskunnissa heikommassa asemassa olevia. Lienee tutkielmani perusteella melko selvää, että ihmiskaupan uhrit usein ovat tällaisessa asemassa.

7.4. Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitteet

Kuten tutkimuksen tekemisessä yleensä, tässäkin tutkimuksessa on omat ongelmakohtansa, joita käsittelin osittain jo luvuissa 2.3. ja 4.4.1. Ylipäätään laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on vaikeaa (Eskola & Suoranta 2014, viides luku). Olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman avoin

tutkimusprosessini kulusta, jotta lukijalle olisi selvää, miten olen tuloksiini päätenyt (Kiviniemi 2018). Tutkimuksen teossa on noudatettu hyviä tieteellisiä käytäntöjä ja tutkielmassa on raportoitu kaikki tutkimuksen vaiheet. Teoreettinen viitekehys voi olla osittain selektiivistä, vaikka senkin koostamisessa on pyritty mahdollisuuksien mukaan järjestelmällisyyteen. Analyysiluvuissa viisi ja kuusi esittelemäni havaintoja tukevat aineistolainaukset. Aineiston vapaan saatavuuden vuoksi lukijalla on myös mahdollisuus käydä itse tarkastamassa, miltä ihmiskauppakuvasto näyttää.

Koska tarkastelen ihmiskauppamaisemaa Helsingin Sanomissa tietystä perspektiivistä, paljon jää väistämättä myös ulkopuolelle. Tämä tulee niin tutkijan kuin lukijankin tiedostaa lukiessaan tuloksia. Aineistosta olisi voinut tutkia monenlaisia asioita, jolloin tulkinnat olisivat olleet erilaisia. Lisäksi tutkijan positio ja perspektiivi vaikuttavat väistämättä tutkimustuloksiin. Oma kiinnostuksenkohteeni oli globalisaatio ja eriarvoisuus, joten niiden rooli on painottunut tuloksissa, vaikka pyrin tarkastelemaan kuvastoa mahdollisimman objektiivisesti. Kiinnostavia tutkimuskohteita olisivat olleet esimerkiksi maahanmuuttoon, siirtotyöläisyyteen tai työelämän hyväksikäyttöön ja muutoksiin yleisemmin liittyvät kuvastot tai suomalaisiin ihmiskauppatapauksiin keskittyvät kirjoitukset. Mielenkiintoista olisi ollut myös kommenttiosion ottaminen mukaan aineistoon.

Tarkan etnometodologisen kategoria-analyysin sääntöjen noudattaminen ei ollut tarkoituksenmukaista eikä aineiston laajuuden vuoksi mahdollistakaan, vaan se tarjosi apuvälineen ilmiön yhteiskunnalliseen tarkasteluun ja analyysin tekemiseen. Se tulee huomioida tuloksia lukiessa. Pyrin esittämään kategorisoinnit mahdollisimman laajasti, mutta tutkielman puitteissa kaiken raportoiminen ei ole mahdollista, joten monia puolia jäi myös kertomatta. Kategorisoinnit ovat oma tulkintani aineistosta, ja siten myös avoimia kritiikille. Ylipäätään laadullisessa tutkimuksessa tutkija konstruoi tuloksensa omasta perspektiivistään, joten oletuksenakaan ei ole, että muut päätyisivät samanlaiseen lopputulokseen (Kiviniemi 2018). Koska globaalimaisemat näyttävät erilaisilta eri perspektiiveistä katsottuna (Appadurai 1996, 33), myös ihmiskauppamaisema näyttää erilaiselta omasta sosiaalipoliittisesta ja länsimaisesta tutkijan positiosta katsottuna kuin jonkun toisen positiosta.

Tärkeää on huomioida, etteivät tulokseni tarkoita, että Helsingin Sanomissa tietoisesti tuotetaan tietynlaista ihmiskauppakuvastoa, vaan tulokseni pohtivat laajemmin sitä, miten ihmiskauppaa ylipäätään käsitellään lehdistössä ja julkisessa tilassa. En tarkastele Helsingin Sanomien näkemystä aiheesta, vaan kokonaiskuvaa ilmiöstä; uutisista välittyvää kuvaa sekä haastatteluista välittyvää vastapuhetta ilmiölle. Tulokseni ovat myös sidottuja kontekstiinsa eivätkä suoraan yleistettävissä: kyseessä on ihmiskauppakategorisoinnit ja -kuvasto yhden sanomalehden kolmen vuoden uutisoinnissa. Toisaalta tarkastelin ihmiskaupan rakenteita myös teorian ja aiemman tutkimuksen pohjalta, joten siltä osin tuloksia voi tarkastella myös laajemmasta näkökulmasta.

Aineisto oli laajuudeltaan suuri, mutta keskittyminen vain kolmen vuoden uutisointiin antaa ilmiöstä rajallisen kuvan. Laajempi ajallinen konteksti lisäisi tulosten yleistettävyyttä ja muutoinkin aikahaarukan laajentaminen olisi kiinnostavaa ajassa tapahtuvien muutosten tarkastelemiseksi. Median ihmiskaupakuvastoa voisi tarkastella myös muiden lehtien tai medioiden osalta, ja vertaileva tutkimus voisi tuottaa mielenkiintoisia havaintoja. Vaikka media-aineistojen tutkimisella onkin paljon annettavaa yhteiskunnalliselle ihmiskaupatutkimukselle, on tärkeää tutkia myös todellista ilmiötä mediamaisemien ulkopuolella. Mediassa ääni ja selonteko-oikeus ovat lähinnä asiantuntijoilla, lainoppineilla sekä tutkijoilla, jolloin esimerkiksi uhrien omat kokemukset jäävät kertomatta.

7.5. Lopuksi

Helsingin Sanomien ihmiskaupakuvastoa voi pitää monipuolisena, mutta tyypillisinä. Vaikka globaalius korostuu, myös jotkin suomalaiset tapaukset ovat saaneet runsaasti huomiota. Koska ilmiöön liittyy sukupuoleen ja etnisyyteen kietoutuvia epäsymmetrisyyksiä, on luontaista, että myös lehtikuvastossa piirteet ovat näkyvillä. On kuitenkin huomattava, että jossain määrin lehti ylläpitää stereotyyppistä kuvastoa esimerkiksi naisuhrien toimijuuden puutteen kohdalla sekä kytkemällä ilmiön niin vahvasti siirtolaisuuteen ja esimerkiksi etnisiin ravintoloihin. Helsingin Sanomien tuottama kuvasto ihmiskaupasta ei ole virheetöntä, mutta sen voi nähdä ilmentävän hyvin tämän hetkisen keskustelun eri puolia. Olen korostanut ilmiön globaaleja elementtejä tarkoituksella, koska Appadurain (1996) globalisaatiomaisema-malli sekä rakenteellisten tekijöiden (esim. Cameron & Newman 2008) tarkastelu ovat antoisia lähtökohtia ihmiskaupan käsittelemiseen. Täytyy kuitenkin muistaa, että aineistossa oli esillä myös Suomen sisällä ilmenneitä tapauksia. Maisema-ajattelun mukaisesti voidaan tosin ajatella, että globalisaatiovirrat ovat osaltaan vaikuttaneet myös niiden tapausten taustalla, vähintäänkin ihmisten tekemässä mielikuvitustyössä (vrt. Appadurai 1996, 5, 31).

Ihmiskaupakategorisoinnit sekä -maisemat olivat moninaisia, ja niissä näkyi vastuunottamisen ja ilmiön hallittavuuden vaikeus. Ilmiö on vaikeasti kontrolloitavissa, koska se toimii globalisaation ja yhteiskuntien katveissa. Asiantuntijat antoivat vastuuta ongelman ratkaisuihin etenkin valtioille, mutta aineistossa näkyi vastuun siirtely ja abstraktien rakenteiden syyttäminen. Se kuvastaa myös globalisaatiota, sillä ihmiskauppa asettuu globalisaatiomaisemien kuiluihin, joissa vastuuta ei ole kenelläkään. Se, että valtiot siirtelevät vastuuta, osoittaa globaalissa maailmassa toimimisen hankaluuden, kun suvereniteettia yritetään ylläpitää globaalien virtojen vaikeuttaessa sitä.

Analyysin perusteella Suomen kontekstissa ihmiskauppa näyttäytyy uhkana etenkin sisäiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, eikä niinkään ihmisoikeuksille, mitä korostaa ihmiskaupan

yhdistyminen maahanmuuton lisääntymiseen ja ihmissalakuljetukseen. Globaalissa kontekstissa samanlaiset teemat olivat esillä, mutta asiantuntijoiden selonteot haastoivat kiinnittämään huomiota myös ihmisoikeuksien rikkomiseen ja eriarvoisuuden teemoihin. Aineistosta ei ole havaittavissa moraalisen paniikin luomiseen viittaavia piirteitä, vaikka uhkaavuus, pelottelu ja värikäs kirjoitustyyli korostui etenkin siirtolaisuuden kasvun ja ihmissalakuljetuksen kohdalla sekä kirjoituksissa modernista orjuudesta. Ihmiskaupan mainitseminen epäselvissä yhteyksissä korosti tätä uhkaa.

Viitteitä keskustelun laantumisesta ei näy, päinvastoin vuoden 2019 alussa lehdistössä on ollut runsaasti esillä erilaisia ihmiskaupaan liittyviä uutisia, joissa ilmiön uhkaavuutta on kenties korostettu entistäkin enemmän. Esimerkiksi hyväksikäyttö nepalilaisissa ravintoloissa (Helsingin Sanomat 30.3.2019) sekä lasten ja nuorten ihmiskauppa Suomessa (Helsingin Sanomat 21.3.2019; Yle Uutiset 21.3.2019) on ollut esillä julkisessa keskustelussa. Lisäksi Afrikasta muualle suuntautuva pakkoprostituutioon liittyvä ihmiskauppa on saanut runsaasti huomiota (esim. Yle Uutiset 5.2.2019; 14.4.2019). Olisikin mielenkiintoista tehdä vertailua sen suhteen, millaisia muutoksia uutisointiin sekä paljastuneisiin ihmiskauppatapauksiin on viime vuosina tullut.

Ihmiskauppaa on tutkittu paljon, ja hyvää tutkimusta on runsaasti, vaikka toisaalta myös ilmiötä yksinkertaistavia tutkimuksia on löydettävissä (Viuhko 2013; Weitzer 2012). Lisäksi aiheesta on runsaasti oikeustieteellistä tutkimusta, joten tarvetta olisi myös laajemmalle sosiaaliselle ymmärrykselle aiheesta, etenkin Suomessa. Myös Minna Viuhko (2013, 388) toteaa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ihmiskaupasta olevan Suomessa olematonta. Työperäinen ihmiskauppa on laajalti sivuutettu suomalaisissa tutkimuksissa, joskin Jokisen, Olluksen ja Viuhkon (2011) tutkimus muodostaa tähän poikkeuksen. Tutkimusten pienestä määrästä ja toisaalta joidenkin teosten liioittelevasta, modernia orjuutta korostavasta luonteesta (esim. Bales 1999; van den Anker 2004) johtuen työperäinen ihmiskauppa on valitettavan pienessä roolissa myös tässä tutkielmassa.

Ylipäätään ihmiskauppaa ja siihen vaikuttavia tekijöitä olisi hyödyllistä tarkastella kokonaisuutena, ilman erontekoa seksikaupan ja työperäisen ihmiskaupan välillä. Työperäistä ihmiskauppaa käsitellään usein yksipuolisemmin kuin seksikauppaa, vaikka molemmat vaativat muun muassa kasautuvien haavoittuvuuksien ja rakenteiden tarkastelua. En myöskään pidä olennaisena ihmiskaupaan jatkuvasti yhdistettyä keskustelua siitä, pitäisikö prostituutio laillistaa vai kriminalisoida. Tämän keskustelun takia unohdetaan monet muut tekijät ihmiskaupan takana. Media-analyysi on tärkeää tietoisuuden lisäämisen kannalta ja median vinoumien paljastajana, mutta ei yksinään riitä. Suomalaiselle tutkimukselle, jossa uhrien kokemukset pääsisivät kuuluviin, olisi tarvetta. Kaipaamme myös lisää tutkimusta, jossa ihmiskauppaa käsiteltäisiin laajemmin globaalina ja

rakenteellisena ilmiönä. Tässäkin tapauksessa monitieteisellä yhteiskunnallisella tutkimuksella olisi sijansa.

Ihmiskaupan vastaisissa toimissa oleellista on lakien, politiikoiden ja ohjelmien perustuminen tietoon ja analyysiin eikä moraalisiin agendoihin, minkä lisäksi ihmisoikeuksien huomioiminen ja tehokas lainvalvonta kuuluvat hyvään ihmiskaupan vastaiseen toimintaan. Alueellisten, kansainvälisten, valtiollisten toimijoiden ja kansalaisjärjestöjen välinen yhteistyö ja dialogi ovat myös onnistumisen edellytyksiä. (Newman & Cameron 2008, 13.) Laaja-alaista tutkimusta tarvitaan, jotta ilmiötä pystytään ennaltaehkäisemään ja uhreja auttamaan parhaalla mahdollisella tavalla. Tähän liittyy myös erilaisista taustoista tulevien uhrien tunnistaminen ja heidän tarpeidensa ymmärtäminen. Jokainen ihmiskaupan kohteeksi joutunut on oma yksilönsä, ja yleistämistä ja toimijuuden vähättelyä on varottava. Suomessa toimiva ihmiskaupan auttamisjärjestelmä on hyvä esimerkki siitä, kuinka uhreille tarjotaan apua heidän oleskelulupastatuksestansa ja taustastansa huolimatta. Voikin miettiä, olisiko auttamisjärjestelmää syytä muuttaa niin, että myös muiden vakavien seksuaalirikosten ja työrikosten uhrin saisivat apua järjestelmän kautta, sillä kynnyksensä tuomita ihmiskaupparikoksista on suhteellisen korkea (Roth 2010, 291).

Ihmiskaupan uhrin eivät välttämättä ole ulkoapäin tunnistettavissa, mikä näkyi myös aineiston monipuolisessa uhrikuvastossa. Ilmiö on jossain määrin näkyvillä, mutta ennen kaikkea se on näkymätöntä, ja myös uhrin elävät yhteiskunnan katvealueilla. He eivät välttämättä tunnista itse olevansa uhreja eivätkä uskalla hakea apua esimerkiksi häpeän tai viranomaisten pelon takia. Pelko kuvaa muutoinkin ihmiskaupparemman tunnelmaa. Myös ihmiskauppaan syyllistyvät toimivat piilossa. Suomalaisissa tapauksissa näkyi, kuinka ilmiö koskettaa laajasti erilaisia ihmisiä eivätkä stereotyyppiset kuvaukset ilmiöstä ole riittäviä. Harhaanjohtavat käsitykset ihmiskaupasta ovat edelleen yleisiä (Viuhko 2013, 387). Mikäli mediakuvastossa korostuvat tietynlaiset uhrin, on vaarana, ettei kaikkia tunnisteta. Lisäksi vaarana on se, että kaikki etnisten ravintoloiden työntekijät tai kadulla kävelevät ulkomaalaiset naiset yleistetään uhreiksi. Ilmiötä yksinkertaistavat otsikot jäävät ihmisten mieleen, kun taas asiantuntijoiden asialliset selonteot saattavat jäädä monilta lukematta tai huomioimatta. Etenkin uutisten huomionhakuisiin otsikkoihin on siis syytä suhtautua varauksella.

Ihmiskaupasta on tullut yksi aikamme vakavimmista ja laajimmista ihmisoikeusongelmista, joka on ihmiskaupan vastaisista toimista huolimatta lisääntynyt ja monipuolistunut (Roth 2010, 10). Kyseessä on kuitenkin Suomen mittakaavassa suhteellisen pieni, joskin vakava, ongelma, mikä näkyi uutisoinnissa. Ihmiskauppa on kuitenkin myös Suomessa, eikä siltä voi sulkea silmiä. Lisäksi toimillamme on vaikutusta muualle maailmaan, mistä esimerkkinä aineistossakin esillä ollut kuluttajavastuu sekä maahanmuuttopolitiikka. Suomi voi myös suhteellisen vauriina

hyvinvointivaltiona näyttää mallia sekä ehkäistä ihmiskauppaa kohdentamalla humanitaarista apua oikein. Ongelman ratkaisemiseksi tarvitaan kansallisia toimia, mutta myös kansainvälistä yhteistyötä. Tärkeää on kuitenkin se, että ratkaisut ovat kansallisia eivätkä ulkopuolelta, länsimaisesta perspektiivistä saneltuja. Sosiaalipolitiikalla voidaan luoda siltoja globalisaation katkosten yli, niin globaalilla kuin paikallisellakin tasolla. Tasa-arvoa luovalla sosiaalipolitiikalla pienennetään globalisaation kuiluja ja ehkäistään siten ihmisarvoa loukkaavien tilanteiden syntymistä, meillä ja muualla.

8. Lähteet

- Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs uudistettu painos*. Tampere: Vastapaino.
- Andrijasevic, Rutvica (2010) *Migration, agency and citizenship in sex trafficking*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- Appadurai, Arjun (1996) *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- Appadurai, Arjun (2001) *Grassroots Globalization and the Research Imagination*. Teoksessa Arjun Appadurai (toim.) *Globalization*. Durham: Duke University Press, 1–21.
- Aronowitz, Alexis (2001) *Smuggling and trafficking in human beings: The phenomenon, the markets that drive it and the organisations that promote it*. *European Journal on Criminal Policy and Research* 9:2, 163–195.
- Bales, Kevin (1999) *Disposable People. New Slavery in the Global Economy*. Berkeley: University of California Press.
- Bauman, Zygmunt (1998) *Globalization. The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (2011) *Collateral Damage. Social Inequalities in a Global Age*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich (1999) *Mitä globalisaatio on?* Tampere: Vastapaino. Suomentanut Tapani Hietaniemi. Saksankielinen alkuperäisteos *Was ist Globalisierung?* 1997.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1966) *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Uusi painos 1991. Penguin Books: Lontoo.
- Brunovskis, Anette & Surtees, Rebecca (2007) *Leaving the past behind? When victims of trafficking decline assistance. A research co-operation between Fafo and NEXUS Institute*. Fafo-report 2007:40.
- Castells, Manuel (2000) *Information Technology and Global Capitalism*. Teoksessa Will Hutton & Anthony Giddens (toim.) *Global Capitalism*. New York: New Press, 52–74.

Cameron, Sally & Newman, Edward (2008) Trafficking in Humans: Structural Factors. Teoksessa Edward Newman & Sally Cameron (toim.) Trafficking in Humans: Social, Cultural and Political Dimensions. Tokio: United Nations University Press, 21–57.

Deacon, Bob (1999) Kansainväliset järjestöt, Euroopan unioni ja globaalinen sosiaalipolitiikka. Teoksessa Pekka Kosonen & Jussi Simpura (toim.) Sosiaalipolitiikka globalisoituvassa maailmassa. Helsinki: Gaudeamus, 61–88.

Dinan, Kinsey Alden (2008) Globalization and national sovereignty: From migration to trafficking. Teoksessa Edward Newman & Sally Cameron (toim.) Trafficking in Humans: Social, Cultural and Political Dimensions. Tokio: United Nations University Press, 58–79.

Eglin, Peter & Hester, Stephen (2003) The Montreal Massacre: A Story of Membership Categorization Analysis. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press.

Euroopan neuvosto (2005) Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report. Council of Europe Treaty Series - No. 197. Varsova. Saatavissa osoitteesta: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/about-the-convention>.

Europol (2004) 2004 European Union Organized Crime Report. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Europol (2011) OCTA 2011. EU Organised Crime Threat Assessment. Haag: European Police Office.

Europol (2013) SOCTA 2013. EU Serious and Organised Crime Threat Assessment. Haag: European Police Office.

Europol (2017a) Europol Review 2016–2017. Haag: European Union for Law Enforcement Cooperation (Europol).

Europol (2017b) SOCTA 2017. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment. Crime in the age of technology. Haag: European Police Office.

Eskola, Jari (2018) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teorettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 209–231.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. painos. Tampere: Vastapaino.

Faux, Jeff & Mishel, Larry (2000) Inequality and the Global Economy. Teoksessa Will Hutton & Anthony Giddens (toim.) Global Capitalism. New York: New Press, 93–111.

FIAM (2019) Tulokset. Verkkosivustot ja sovellukset. Finnish Internet Audience Measurement. Tammikuu 2019. <https://fiam.fi/tulokset/>. Viitattu 5.3.2019.

Firebaugh, Glenn (2003) The Geography of Global Income Inequality. Cambridge: Harvard University Press.

Foucault, Michel (2010) The Birth of Biopolitics. Lectures at the Collège de France 1978–1979. Ranskan-alkuperäisteos 2004 (toim.) Michel Senellar & Francois Ewald & Alessandro Fontana. Englanninkielisen version toimittanut Arnold I. Davidson. Julkaistu ensimmäisen kerran 2008. Kääntänyt Graham Burchell. Palgrave MacMillan: New York.

Garfinkel, Harold (1967) Studies in Ethnomethodology. New Jersey: Prentice-Hall.

Giddens, Anthony & Hutton, Will (2000) In Conversation. Teoksessa Will Hutton & Anthony Giddens (toim.) Global Capitalism. New York: New Press, 1–51.

Goodman, Simon & Speer, Susan (2007) Category Use in the Construction of Asylum Seekers. Critical Discourse Studies: 4(2), 165–185.

Halmetoja, Antti & Koistinen, Pertti & Ojala, Satu (2016) Sosiaalipolitiikan viesti. Teoksessa Antti Halmetoja & Pertti Koistinen & Satu Ojala (toim.) Sosiaalipolitiikan lumo. Tampere: Tampere University Press, 9–21.

Harvey, David (2005) A Brief History of Neoliberalism. Oxford: Oxford University Press.

Heiskala, Risto (1994) Sosiaalinen konstruktionismi. Teoksessa Risto Heiskala (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus Kirja, 146–172.

Held, David & McGrew, Anthony & Goldblatt, David & Perraton, Jonathan (1999) Global Transformations. Politics, Economics and Culture. Cambridge: Polity Press.

Helsingin Sanomat (21.3.2019) Sisäministeri Mykkänen: Lapsiin kohdistuva ihmiskauppa ollut Suomessa ”sokea piste”. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006043096.html>. Viitattu 15.4.2019.

Helsingin Sanomat (30.3.2019) Pitkä vuoro. Nepalilaisten ravintoloiden synkkä puoli. https://dynamic.hs.fi/2019/nepal/?_ga=2.189082019.962336296.1555307315-1132080154.1555307315. Viitattu 15.4.2019.

Hester, Stephen & Eglin, Peter (1997) Membership Categorization Analysis: An Introduction. Teoksessa Stephen Hester & Peter Eglin (toim.) Culture in Action. Studies in Membership Categorization Analysis. Maryland: International Institute for Ethnomethodology and Conversation Analysis & University Press of America, 1-23.

Heyman, Josiah & Campbell, Howard (2009) The anthropology of global flows. A critical reading of Appadurai's 'Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy'. *Anthropological Theory*: 9(2), 131–148.

Hirst, Paul & Thompson Grahame & Bromley, Simon (2009) Globalization in Question. Third edition. Cambridge: Polity Press.

Huttunen, Laura (2005) Etnisyys. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 117–160.

Huttunen, Laura & Löytty, Olli & Rastas, Anna (2005) Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 16–40.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä (2018a) Ihmiskauppa.fi. Elinkauppa. http://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan_muodot/elinkauppa. Viitattu 16.4.2019.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä (2018b) Ihmiskauppa.fi. Pakkoavioliitto. http://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan_muodot/pakkoavioliitto. Viitattu 16.4.2019.

ILO (2017) Global estimates of modern slavery: forced labour and forced marriage. Geneve: International Labour Organization (ILO), Walk Free Foundation and International Organization for Migration (IOM).

IMF DataMapper (2018) Datasets. World Economic Outlook October 2018. Gross Domestic Product (GDP). GDP, current prices. Tilastoista katsottu vuoden 2013 luku.

<https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>.

Viitattu 6.3.2019.

Jayyusi, Lena (1984) *Categorization and the Moral Order*. Lontoo: Routledge.

Jokinen, Anniina & Ollus, Natalia & Viuhko, Minna (2011) *Ehdoilla millä hyvänsä. Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI).

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) (2012) *Kategoriat, kulttuuri & moraal*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012a) *Kategoria-analyysin juuret*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraal*. Tampere: Vastapaino, 17–43.

Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012b) *Kategoria-analyysin teesit*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraal*. Tampere: Vastapaino, 45–88.

Juhila, Kirsi (2012) *Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraal*. Tampere: Vastapaino, 131–174.

Jyrkinen, Marjut & Penttinen, Elina (2017) *Organisoitunut prostituutio ja seksikauppa*. Teoksessa Johanna Niemi, Heini Kainulainen & Päivi Honkatukia (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino, 250-266.

Järviluoma, Helmi & Roivainen, Irene (1997) *Jäsenkategorisoinnin analyysi kulttuurisena metodina*. *Sosiologia*: 34(1), 2. artikkeli.

Kajanoja, Jouko (1999) *Globalisaatio, työelämä ja syrjäytyminen*. Teoksessa Pekka Kosonen & Jussi Simpura (toim.) *Sosiaalipolitiikka globalisoituvassa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus, 142–166.

Kiviniemi, Kari (2018) *Laadullinen tutkimus prosessina*. Teoksessa Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 73–87.

- Koistinen, Pertti (2016) Osattoman katse. Teoksessa Antti Halmetoja & Pertti Koistinen & Satu Ojala (toim.) Sosiaalipolitiikan lumo. Tampere: Tampere University Press, 153–164.
- Kosonen, Pekka (1999) Globalisaatio sosiologisena käsitteenä. *Sociologia*: 36(3), 181–192.
- Kosonen, Pekka & Simpura, Jussi (1999) Sosiaalipolitiikka ja maapalloistuminen: vastauksista kysymyksiin. Teoksessa Pekka Kosonen & Jussi Simpura (toim.) Sosiaalipolitiikka globalisoituvassa maailmassa. Helsinki: Gaudeamus, 7–13.
- Kunelius, Risto (2003) Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Kunelius, Risto & Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009) Media vallan verkoissa. Tiedotusopin julkaisusarja A 112. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lamb, Sharon (1999) Constructing the Victim: Popular Images and Lasting Labels. Teoksessa Sharon Lamb (toim.) *New Versions of Victims. Feminists Struggle with the Concept*. New York: New York University Press, 108–138.
- Lassila, Satu & Pärssinen, Venla & Sario, Katariina (2005) “Bad Girls” or “Abused Slaves”? Debates around trafficking in women. Teoksessa Olli Ruohomäki (toim.) *Development in an Insecure World. New threats to human security and their implications for development policy*. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland, 120–142.
- Lehti, Martti & Aromaa, Kauko (2002) Trafficking in human beings, illegal immigration and Finland. Helsinki: Heuni.
- Lepper, Georgia (2000) *Categories in Text and Talk. A Practical Introduction to Categorization Analysis*. Lontoo: SAGE Publications.
- Lim, Lean Lin (toim.) (1998) *The Sex Sector: The economic and social bases of prostitution in Southeast Asia*. Geneve: International Labour Office.
- Löytty, Olli (2005) Toiseus. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 161–189.
- Marttila, Anne-Maria (2009) Tavoitteena tasa-arvo. Suomalainen keskustelu rajat ylittävästä prostituutiosta. *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:37*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Media Audit Finland (2019) Tuoreimmat tulokset. KMT 2018 lukijamäärät ja kokonaistavoittavuus. <http://mediaauditfinland.fi/lukijamaarat/viimeisimmat-tulokset/>. http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2019/03/KMT_2018_lukijamaarat.pdf Viitattu 5.3.2019.

Milanovic, Branko (2017) Tuloerot globalisaation aikakaudella. Uusi näkökulma. Suomentanut Tatu Henttonen. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuperäisteos 2016.

Mittelman, James (1997a) The Dynamics of Globalization. Teoksessa James Mittelman (toim.) Globalization. Critical Reflections. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1–20.

Mittelman, James (1997b) How Does Globalization Really Work? Teoksessa James Mittelman (toim.) Globalization. Critical Reflections. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 229–242.

Monika-Naiset (2017) Monika-Naiset liitto ry. www.monikanaiset.fi. Viitattu 5.12.2017.

Newman, Edward & Cameron, Sally (2008) Introduction: Understanding human trafficking. Teoksessa Edward Newman & Sally Cameron (toim.) Trafficking in Humans: Social, Cultural and Political Dimensions. Tokio: United Nations University Press, 1–17.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2012) Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja (2017) Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Suomi alisuorittajana. Teoksessa Johanna Niemi, Heini Kainulainen & Päivi Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 51–67.

Oikeusministeri (2017) Selvitys: Pakkoavioliitot ovat todellisuutta myös Suomessa, viranomaisten koulutusta ja yhteistyötä vahvistettava. Tiedote 18.10.2017. Helsinki: Oikeusministeriö. https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selvitys-pakkoavioliitot-ovat-todellisuuttamyos-suomessa-viranomaisten-koulutusta-ja-yhteistyota-vahvistettava. Viitattu 18.4.2019.

Ortiz, Isabel & Cummins, Matthew (2013) The Age of Austerity: A Review of Public Expenditures and Adjustment Measures in 181 countries. New York: Initiative for Policy Dialogue & Geneve: The South Center.

RIKU (2017) Rikosuhripäivystys. www.riku.fi. Viitattu 5.12.2017.

Richard, Amy (1999) International trafficking in women to the United States: A contemporary manifestation of slavery and organized crime. Center for the Study of Intelligence.

RL 19.12.1889/39. 2017. Rikoslaki. Saatavissa

osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>. Viitattu 2.11.2017.

Robertson, Roland (1992) Globalization. Social Theory and Global Culture. Lontoo: SAGE Publications.

Roth, Venla (2010) Defining human trafficking and identifying its victims: A study on the impact and future challenges of international, European and Finnish legal responses to prostitution-related trafficking in human beings. Turku: Turun yliopisto.

Roth, Venla (2012) Prostituutio, paritus ja ihmiskauppa. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Helsinki: Gaudeamus, 245–270.

Patomäki, Heikki (2007) Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. Helsinki: WSOY.

Penttinen, Elina (2004) Corporeal globalization. Narratives of embodied subjectivity and otherness in the sexscapes of globalization. Tampere: Tampere Peace Research Institute.

Pro-tukipiste.fi (2017) Ihmiskauppa. <https://pro-tukipiste.fi/ihmiskauppa/> Viitattu 5.12.2017.

Sacks, Harvey (1995) Lectures on Conversation. Volumes I & II. Edited by Gail Jefferson. Cambridge: Blackwell Publishing.

Sassen, Saskia (1996) Losing Control? Sovereignty in an Age of Globalization. New York: Columbia University Press.

Sassen, Saskia (2001) Spatialities and Temporalities of the Global: Elements for a Theorization. Teoksessa Arjun Appadurai (toim.) Globalization. Durham: Duke University Press, 260–278.

Sassen, Saskia (2007) A Sociology of Globalization. New York: W.W. Norton & Company.

Sassen, Saskia (2018) Karkottamisen logiikka. Brutaali ja monimutkainen maailmatalous. Suomentanut Mariko Sato. Vastapaino: Tampere. Englanninkielinen alkuperäisteos 2014.

Schegloff, Emanuel A. (2007) A tutorial on membership categorization. *Journal of Pragmatics*: 39, 462–482.

Shelley, Louise (2010) *Human Trafficking. A Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Silverman, David (2011) *Interpreting qualitative data. A guide to the principles of qualitative research*. 4th edition. Lontoo: SAGE Publications.

Stokoe, Elizabeth & Attenborough, Frederick (2015) *Prospective and Retrospective Categorisation: Category Proffers and Inferences in Social Interaction and Rolling News Media*. Teoksessa Richard Fitzgerald & William Housley (toim.) *Advances in Membership Categorisation Analysis*. Thousand Oaks: Sage, 51–70.

Suomen valtiosopimus 71/2006. Saatavissa osoitteessa:

<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060071#e-9>. Viitattu 24.2.2019.

TENK (2012) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Therborn, Göran (2000) *Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance*. *International Sociology*: 15(2), 151–179.

Therborn, Göran (2014) *Eriarvoisuus tappaa*. Suomentanut Tatu Henttonen. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos *The Killing Fields of Inequality* 2013.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tyldum, Guri & Brunovskis, Anette (2005) *Describing the unobserved: methodological challenges in empirical studies on human trafficking*. *International Migration*: 43(1–2), 17–34.

Tyldum, Guri & Tveit, Marianne & Brunovskis, Anette (2005) *Taking Stock. A review of the existing research on trafficking for sexual exploitation*. Fafo-report 493. Oslo: Fafo.

UNESCO (2006) *Human Trafficking in Nigeria: Root Causes and Recommendations*. Poverty Series: Policy Paper 14.2. Pariisi: UNESCO.

UNOCD (2000) United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/index.html#Fulltext>. Viitattu 8.10.2017.

UNOCD (2014) Global Report on Trafficking in Persons 2014. United Nations publication, Sales No. E.14.V.10. New York: United Nations.

Van den Anker, Christien (toim.) (2004) The Political Economy of New Slavery. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Viuhko, Minna (2013) Aktiivisia toimijoita vai passiivisia ideaaliuhreja? Ihmiskaupan uhrien rajoitettu toimijuus. *Oikeus*: 42(4), 385–404.

Viuhko, Minna & Jokinen, Annina (2009) Human trafficking and organised crime. Trafficking for sexual exploitation and organised procuring in Finland. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations (HEUNI).

Välimaa, Outi (2011) Kategoriat ongelman selontekoina. Pitkäaikaistyöttömyydestä neuvottelemisen ja sen rakentuminen haastattelupuheessa. Tampere: Acta Electronica Universitatis Tampereensis 1044.

Weitzer, Ronald (2012) Sex trafficking and the sex industry: The need for evidence-based theory and legislation. *Journal of Criminal Law & Criminology*: 101(4), 1337–1369.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2017) Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Ihmiskaupparaportoiija. <https://www.syrjinta.fi/ihmiskaupparaportoiija>. Viitattu 5.12.2017.

Yle Uutiset (5.2.2019) Yle ihmiskaupan alkulähteillä Nigeriassa: Madame lupasi unelmatöitä Euroopasta ja Rejoice uskoi, mutta todellisuus oli seksityötä Italian kaduilla. <https://yle.fi/uutiset/3-10630711>. Viitattu 15.4.2019.

Yle Uutiset (21.3.2019) Myös suomalaisia lapsia ja nuoria joutuu ihmiskaupan uhreiksi – "Emme ole heränneet tähän asiaan". <https://yle.fi/uutiset/3-10698927>. Viitattu 15.4.2019.

Yle Uutiset (14.4.2019) Afrikassa käydään "modernia orjakauppaa" – ugandalainen Shamim luuli lähtevänsä kotiapulaiseksi, mutta joutuikin Dubaihin myymään seksiä. <https://yle.fi/uutiset/3-10716926>. Viitattu 15.4.2019.

9. Liitteet

Liite 1. Aineisto

P tarkoittaa paperilehdessä ilmestynyttä artikkelia ja S sähköistä julkaisua eli sivustolla HS.fi julkaistua artikkelia, joita ei löydy paperilehdestä. Paperilehden artikkelit ovat näköislehdessä luettavissa myös internetissä. S & P tarkoittaa, että artikkeli on ollut aineistossa kahdesti, koska se on julkaistu erikseen internetissä sekä paperilehdessä. ”Til” ilmaisee, että artikkeli on vain tilaajien luettavissa.

Helsingin Sanomat

5.2.2015 Norja saattaa kieltä kerjäläisten avustamisenkin (S & P) Ulkomaat. Til.

18.2.2015 Seksikaupan uhreja entistä enemmän Suomessa (S) Kotimaa. Til.

19.2.2015 Ihmiskaupan uhreista yhä useampi seksityössä (P) Kotimaa | Lyhyesti. Til.

21.2.2015 Helsinki tarjosi tunteja joogakoulusta, jota epäillään ihmiskaupparikoksista (P & S) Kaupunki. Til.

21.2.2015 Joogaleirin osallistujilta vaaditaan bikinikuvia ja sukupuolitauditestejä (P) Kaupunki | Tausta. Til.

26.2.2015 Ihmiskauppa pitää ottaa vakavasti (P) Mielipide | Lyhyesti. Til.

20.3.2015 Naiselta vietiin vapaus yli neljäksi vuodeksi – uhri synnytti miehelle neljä lasta (S) Kotimaa. Til.

21.3.2015 Professoritkin hämmästyivät Pirkanmaan ihmiskauppatapausta: ”Lähenee orjuutta” (S) Kotimaa. Til.

22.3.2015 Professorit ihmettelevät ihmiskaupatuomiota (P) Kotimaa. Til.

23.3.2015 IS: Ihmiskaupasta tuomittu oikeuteen Ruotsissa (P) Kotimaa | Lyhyesti. Til.

24.3.2015 Tampereen karmiva ihmiskauppatapaus – tällaista elämää ”perhe” eli (P) Kotimaa. Til.

24.3.2015 Ihmiskaupassa prostituoiduiksi joutuneita päätyneet Nigeriasta Suomeen (S) Ulkomaat. Til.

25.3.2015 Tampereen ihmiskauppatapausten tuomitut tyytymättömiä oikeuden ratkaisuun (S) Kotimaa. Til.

26.3.2015 Ihmiskauppatapausten tuomitut tyytymättömiä oikeuden ratkaisuun (P) Kotimaa. Til.

27.3.2015 Myös syyttäjät haluavat ihmiskaupajutun hoviin (S & P) Kotimaa | Lyhyesti. Til.

3.4.2015 Finnwatch: Lidlissä paras valikoima eettisesti tuotettuja suklaamunia (S & P) Kotimaa. Til.

16.4.2015 Seksityöläisten auttaja: ”Miehet kohtelevat prostituoituja kuin rättejä” (S & P) Elämä. Til.

25.4.2015 Ihmiskaupasta tuomitut yrittivät päästä vapaaksi (P) Kotimaa. Til.

8.5.2015 Orjuutta ja joukkohautoja – ihmissalakuljetus piinaa lomamaanaa tuttua Thaimaata (S) Ulkomaat. Til.

9.5.2015 Thaimaa ryhtyi toimiin ihmiskauppaa vastaan (P) Ulkomaat. Til.

17.5.2015 Tuhannet siirtolaiset ajelehtivät merellä Kaakkois-Aasiassa – kansainvälinen paine kasvaa (S) Ulkomaat. Til.

26.5.2015 Nepal keskeyttää adoptiot ja rajoittaa lasten liikkumista – järjestys lisäsi ihmiskaupan uhkaa (S) Ulkomaat. Til.

27.5. Nepal rajoittaa lasten matkustamista (P) Ulkomaat. Til.

27.5.2015 Heinolalaisessa ravintolassa ihmiskauppaepäily – työntekijän väite: kahdeksan vuotta palkatta (S) Kotimaa. Til.

28.5.2015 Heinolalaisessa ravintolassa ihmiskauppaepäily (P) Kotimaa | Lyhyesti. Til.

28.5.2015 Poliisi ei enää epäile ihmiskauppaa Heinolassa (S & P) Kotimaa. Til.

8.6.2015 Naisille ja lapsille pidetään Nepalissa itsepuolustuskursseja seksuaalisen väkivallan torjumiseksi (S) Ulkomaat. Til.

9.6.2015 Ilman huoltajaa tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrä kaksinkertaistunut EU:ssa (S & P) Kotimaa. Til.

9.6.2015 Raportti: Alaikäisiä turvapaikanhakijoita kadonnut Suomessa kymmeniä – osa voinut joutua pakkotyöhön (S) Kotimaa. Til.

2.7.2015 Ihmissalakuljettaja tuomittiin 18 vuodeksi vankilaan Välimeren laivaturmasta (S) Ulkomaat. Til.

30.7.2015 Viisi suomalaista ihmiskaupan uhria on hakenut apua tänä vuonna (S) Kotimaa. Til.

31.7.2015 Ihmiskaupan uhreille apua yhä useammin (P) Kotimaa. Til.

6.8.2015 Isisin orjakaupassa kalleimpia ovat 1–9-vuotiaat lapset – ”Tyttöjä kaupitellaan kuin polttoainetta” (S & P) Ulkomaat. Til.

21.8.2015 Koko perhe epäiltynä Ruotsissa: nuorta naista pidettiin suljettuna asuntoon ja raiskattiin (S) Ulkomaat. Til.

22.8.2015 Epäily: Perhe piti naista vankina (P) Ulkomaat | Lyhyesti. Til.

23.8.2015 Malesiasta löytyi ihmiskaupan uhreiksi uskottujen joukkohauta (S) Ulkomaat. Til.

23.9.2015 Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu voi tuoda esiin myös ihmiskaupan uhreja (P) Kotimaa. Til.

16.10.2015 Kokki teki kuukausikaupalla 15-tuntisia päiviä ilman vapaita Kalliossa – Asui ravintolan pienessä takahuoneessa (S) Kaupunki. Til.

2.11.2015 Poliisilla tutkinnassa pakkoavioliittoja – tyttöjä on tullut Suomeen Pohjois-Afrikasta ja Lähi-idästä (S & P) Kotimaa. Til.

2.11.2015 Ihmiskauppa tunnustetaan hyvin (S) Kotimaa. Til.

3.11.2015 Miehellä teetettiin työtä ilman vapaapäiviä ja ilman palkkaa – eno tuomittiin ihmiskaupasta (P) Kotimaa. Til.

3.11.2015 Pakkoavioliittoja on poliisin tutkinnassa (P) Kotimaa. Til.

5.11.2015 Poliisi: Turvapaikanhakijat eivät ole merkittävästi lisänneet rikosten määrää Suomessa (S) Kotimaa. Til.

25.11.2015 Finnwatch: Suomeen broilerituotteita valmistavissa tehtaissa pakkotyötä ja ihmiskauppaa (S) HS Ilta | Kotimaa. Til.

4.12.2015 KKO alensi mallipomon tuomiota 11 vuoteen (S) Kotimaa. Til.

5.12.2015 Mies raiskasi malliksi halunneita – KKO hylkäsi kaksi syytettä ihmiskaupasta (P) Kotimaa. Til.

21.12.2015 Nuori jesidinaisen kertoi YK:n turvallisuusneuvostossa, kuinka joutui Isisin seksiorjaksi (S & P) Ulkomaat. Til.

21.12.2015 Poliisi epäilee itävantaalaista ravintolaa törkeästä ihmiskaupasta (S) HS Ilta | Kaupunki. Til.

22.12.2015 Vantaalaisen ravintolan pitäjiä epäillään törkeästä ihmiskaupasta – uhri on sukulainen (P) Kaupunki. Til.

16.1.2016 Lehtori vangittu törkeästä ihmiskaupasta – poliisi hyvin vähäsanainen (S & P) Kotimaa.

1.2.2016 Tuhansien kadonneiden pakolaislasten kohtalo on epäselvä – osa välttelee viranomaisia, osa ajautuu tai pakotetaan myymään itseään (S) Ulkomaat.

2.2.2016 Kadonneiden pakolaislasten kohtalo on epäselvä (P) Ulkomaat.

18.2.2016 Hakkaamista ja palkatonta työtä – syyttäjät hakee rangaistuksia neljälle törkeästä ihmiskaupasta Vantaalla (P) Kaupunki.

19.2.2016 Intialaismies alistui tauottomaan työhön (S & P) Kaupunki.

27.2.2016 Neljävuotias lapsi kateissa Tampereen ihmiskauppajutun jäljiltä (S & P) Kotimaa.

7.3.2016 Poikkeuksellinen ihmiskauppaepäily Suomessa – uhri työskenteli vuosia kodinhoitajana vasten tahtoaan (S) Kotimaa.

11.3.2016 Pakolaissopimuksen jälkeen katse palaa ihmisten hätään (P) Pääkirjoitus.

13.4.2016 Seksin oston kieltäminen tehoaa – prostituoitu on rikoksen kohde, jota on tuettava (S & P) MieliPide.

13.4.2016 Miehen epäillään pitäneen nuorta tyttöä vallassaan vuosien ajan – ”Suomessa ei ole ollut aiemmin vastaavia tapauksia” (S) Kotimaa.

20.4.2016 Ihmiskaupan uhrille sadantuhannen euron palkat takautuvasti Vantaalla – neljälle vankeustuomio (S) Kaupunki.

20.4.2016 Tutkija: Suomessa puolet ihmiskaupasta liittyy seksiin, puolet unelmaan paremmasta elämästä (S) Kaupunki.

24.4.2016 Työelämän joustot eivät saa johtaa hyväksikäyttöön (P) MieliPide.

23.5.2016 Hovioikeus kovensi Pirkanmaan poikkeuksellisen ihmiskauppatapauksen tuomiota (S) Kotimaa.

24.5.2016 Hovioikeus kovensi Pirkanmaan ihmiskauppatapauksen tuomioita (P) Kotimaa.

24.5.2016 Maahanmuuttovirasto: Suomessa kadonnut 30 alaikäistä turvapaikanhakijaa (S) Kotimaa.

4.6.2016 Käräjäoikeus: Yliopiston lehtori piti nuorta tyttöä seksiorjanaan – yli yhdeksän vuoden vankeusrangaistus (S & P) Kotimaa.

6.6.2016 Vantaan ihmiskauppatapaus hovioikeuteen – poliisi kiirehtii tuomittujen intialaismiesten karkotusta (P) Kaupunki.

8.6.2016 Perussuomalaiset kansanedustajat esittävät kerjäämisen kieltämistä lailla (S) Kotimaa.

10.6.2015 Rajut rikosepäilyt – Espanjan huippumaalivahti liitetty prostituutioon ja ihmiskauppaan (S) Urheilu.

14.6.2016 Vantaalainen ihmiskauppapitseria myi ruokaa ja juomaa yli sadallatuhanella eurolla ohi kassan (S) Kaupunki.

17.6.2016 Moderni orjuus on velkoja ja pelkoja, ei ruoskia ja kahleita – eikä Suomikaan ole viaton (P) Ulkomaat. Til.

22.6.2016 Turvapaikanhakijat altistuvat ihmiskaupalle (P) Pääkirjoitus | Vieraskynä.

22.6.2016 Rikollisjengit pakottavat lapsia varkaksiin eri puolilla Eurooppaa (S) Ulkomaat.

22.7. 2016 Tätä seksityöläinen haluaa (S) NYT.fi: Mitä ajattelin tänään

22.7.2016 Kadonnut nelivuotias löytyi kesämökiltä Tampereelta – kahta epäillään vapaudenriistosta (S & P) Kotimaa.

9.8.2016 The Guardian: Nigerianaisnaisten ihmiskauppa Euroopassa on kriisitasolla – rikolliset käyttävät vastaanottokeskuksia tilapäisinä sijoituspaikkoina (S) Ulkomaat.

15.8.2016 Risikko: Ei ole mahdollista seurata, mitä käännetyille tapahtuu (S) Kotimaa.

16.8.2016 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään tuli ennätysmäärä hakemuksia (S) Kotimaa.

15.9.2016 Tuore raportti arvostelee Maahanmuuttovirastoa kovin sanoin: Suomi käännättää seksikaupan uhreiksi joutuneita nigerialaisnaisia (S) Kotimaa.

22.9.2016 Vuoden kadoksissa olleen pienen pojan vapaudenriistosta syytteet Tampereella – tapaus käsitellään salaisena (S) Kotimaa.

26.9.2016 Yle: Helsingin keskustan ravintolan epäillään riistäneen pakistanilaista työntekijäänsä (S) Kaupunki.

30.9.2016 Pojan kaappausjutussa vankeutta miehelle ja naiselle – eristys taannutti 5-vuotiaan lapsen kehityksen 1-vuotiaan tasolle (S) Kotimaa.

25.10.2016 Monelle maalle ihmiset ovat vientituote – Diana teki saudiperheen luksuskodissa 18-tuntista päivää väkivaltaa peläten (S & P) Ulkomaat. Til.

17.11.2016 Yli 1800 alaikäistä turvapaikanhakijaa kateissa viranomaisilta Ruotsissa (S) Ulkomaat.

18.11.2016 Oikeus vapautti pariskunnan ihmiskauppasyytteistä – uhrina pidetty nainen auttoi perhettä vapaaehtoisesti (S) Kotimaa.

9.1.2017 Hankasalmelaismiehen epäillään pitäneen lukuisia thai-poimijoita pakkotyössä (S) Kotimaa.

24.1.2017 Tämän opin seksityöntekijöiden arjesta Suomessa kun katsoin uuden kotimaisen dokumentin (S) NYT.fi.

31.1.2017 Yliopiston lehtori piti nuorta tyttöä seksiorjana – sai hovissa 11 vuotta vankeutta (S) Kotimaa.

25.1.2017 Salakuljettajat pakottivat afrikkalaisia siirtolaisnaisia prostituoiduiksi Suomessa (S) Ulkomaat.

9.2.2017 Kahta nigerialaista epäillään ihmiskaupasta (S) Kotimaa.

15.2.2017 Keskisuomalaiselle miehelle syyte ihmiskaupasta – epäillään tuoneen thaimaalaisia marjanpoimijoita pakkotyöhön (S) Kotimaa.

2.3.2017 Poliisi julkisti kuvat epäillyn ihmiskaupan uhrien asumisolosta Keski-Suomessa – marjayrittäjälle vaaditaan vankilatuomiota (S) Kotimaa.

15.3.2017 Syyttäjät vaativat nigerialaisnaisille vuosien vankeustuomioita törkeästä ihmiskaupasta – uhri myi seksiä Suomessa (S) Kotimaa.

23.3.2017 Nigerialaisnainen sai törkeästä ihmiskaupasta yli kolme vuotta vankeutta – uhri myi seksiä Vantaalla, Tampereella ja Oulussa (S) Kotimaa.

3.4.2017 Kielitaidottomalla miehellä teetettiin 17-tuntisia työpäiviä ilman vapaapäiviä pitseriassa Vantaalla – hovioikeus kovensi tuomioita ihmiskauppajutussa (S) Kaupunki.

14.4.2017 Ali tiskaa ja laittaa ruokaa parin euron tuntipalkalla – Suomeen on syntymässä harmaa talous, joka pyörii siirtolaisten hyväksikäytöllä (P) Talous. Til.

11.5.2017 Paperittomuus altistaa kaltoinkohtelulle (P) MieliPide.

24.6.2017 Arabiemiraattien kuninkaallisia tuomittiin ihmiskaupasta – palvelijat nukkuivat prinsessojen ovien takana patjoilla (S) Ulkomaat.

7.7.2017 Arto haki 60 eurolla venäläisiä naisia supermarketin pihalta, tuomittiin sakkoihin – tapaus on tätä nykyä harvinainen (S) Kotimaa.

19.7.2017 Thaimaassa tuomittiin kymmeniä maan suurimmassa ihmiskauppaoikeudenkäynnissä (S) Ulkomaat.

6.8.2017 Brittimalli kaapattiin Italiassa, kiinnitettiin käsirautoilla lipastoon ja yritettiin huutokaupata verkossa seksityöläiseksi (S) Ulkomaat.

8.8.2017 Milanossa kidnapatun mallin tarinassa on aukkoja, jotka epäilyttävät poliisia – naisen asianajaja kiistää kaikki syytökset (S) Ulkomaat.

10.8.2017 Euroopassa riski käyttää orjatyövoimaa kasvoi enemmän kuin missään muualla – velkavankeudessa elävät siirtolaiset työskentelevät ilmaiseksi maksaakseen salakuljettajilleen (S) Ulkomaat.

24.8.2017 Europol: Nigerialaisia naisia Eurooppaan prostituoiduiksi tuonut liiga pidätettiin Espanjassa – Helsingin poliisi otti kiinni johtajanaisen (S) Ulkomaat.

29.8.2017 KKO alensi tuomiota Pirkanmaan ihmiskauppajutussa – naista vankinaan pitäneen miehen tuomio aleni alle neljään vuoteen (S) Kotimaa.

7.9.2017 Epäilyjä seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja törkeästä ihmiskaupasta – helsinkiläiseen joogakouluun liittyvä rikostutkinta syyteharkintaan (S) Kaupunki.

22.9.2017 Helsingissä on jopa 12-vuotiaita seksinmyyjiä – Alaikäisten seksikaupasta ei juuri hiiskuta, mutta ilmiö on tuttu nuorten kanssa työskenteleville (P) Kaupunki.

30.9.2017 Tuntematon mies rahoitti tuhansilla euroilla nuoren Sannan kauneusleikkauksia – Näin ”sugar daddy -ilmiö” toimii Helsingissä (P) Kaupunki.

10.10.2017 Mählikö ihmiskaupasta syytetty marjayrittäjä itselleen jättilaskun? – kieltäytyi videotodistuksista, ja nyt Suomeen lennätetään käräjille kymmeniä poimijoita Thaimaasta (P) Kotimaa.

11.10.2017 Turkulaismiehen epäillään menneen naimisiin 14-vuotiaan kanssa – mies kiistää: luuli naista 18-vuotiaaksi (S) Kotimaa.

30.10.2017 Puolen vuoden kiristämisen ja ahdistelun jälkeen Anna antoi periksi – näin Suomesta oleskelulupaa havitellut mies pakotti nuoren tytön avioliittoon (P) Kotimaa. Til.

23.11.2017 40 Ihmiskaupasta epäiltyä pidätettiin ja 500 uhria pelastettiin Interpolin operaatiossa Länsi-Afrikassa – vapautetuista liki puolet alaikäisiä (S) Ulkomaat.

5.12.2017 Ihmisiä pakotettiin kerjäämään Ruotsissa – poliisi otti kiinni useita liittyen ihmiskauppatapaukseen (S) Ulkomaat.